

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Fatmanur GEÇMEN BEKTAŞOĞLU

RUS DIŞ POLİTİKASINDA REVİZYONİST DÖNEM:
GÜRCİSTAN MÜDAHALESİ ÖRNEĞİ

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Fatmanur GEÇMEN BEKTAŞOĞLU

RUS DIŞ POLİTİKASINDA REVİZYONİST DÖNEM:
GÜRCİSTAN MÜDAHALESİ ÖRNEĞİ

Danışman

Prof. Dr. Şenol KANTARCI

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Fatmanur GEÇMEN BEKTAŞOĞLU' nun bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Murat KASAPSARAÇOĞLU (imza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Şenol KANTARCI (imza)

Üye : Doç. Dr. Güven DİNÇ (imza)

Tez Başlığı: RUS DIŞ POLİTİKASINDA REVİZYONİST DÖNEM: GÜRCİSTAN MÜDAHALESİ ÖRNEĞİ
--

Tez Savunma Tarihi : 14/06/2022

Mezuniyet Tarihi : 21/07/2022

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Rus Dış Politikasında Revizyonist Dönem: Gürcistan Müdahalesi Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Fatmanur GEÇMEN BEKTAŞOĞLU

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

28 / 06 / 2022

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Fatmanur GEÇMEN BEKTAŞOĞLU
Öğrenci Numarası	20195238010
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Şenol KANTARCI
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Rus Dış Politikasında Revizyonist Dönem: Gürcistan Müdahalesi Örneği
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1864116444
Rapor Tarihi	28.06.2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %12 Alıntılar dahil: %15
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 78 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (☒) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. (☐) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Şenol KANTARCI	

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR LİSTESİ	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUS DIŞ POLİTİKASI

1.1. Soğuk Savaş Sonrası Yeni Dünya: Alacakaranlık	9
1.1.1. Soğuk Savaş Sonrası Kurulan Yeni Dünya Sistemi	13
1.2. Soğuk Savaş Sonrası Rus Dış Politikası	19
1.2.1. Boris Yeltsin Dönemi Rus Dış Politikası	20
1.2.2. Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikası	27

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE MOSKOVA'NIN GÜRCİSTAN POLİTİKASI

2.1. Soğuk Savaş Sonrası Moskova-Tiflis İlişkileri	37
2.1.1. Bağımsızlık Sonrası Gürcistan'da Kararsız Bir On Yıl	40
2.2. Rusya Federasyonu-Gürcistan Savaşı: 8-8-8 Savaşı	47
2.2.1. Savaşı Ortaya Çıkaran Sebepler	48
2.2.2. Savaşın Genel Seyri	52
2.2.3. Savaş Sonrası Genel Durum	55

2.3. Rusya Federasyonu’nun Gürcistan Müdahalesinin Uluslararası Hukuktaki Yeri ve Değerlendirilmesi.....	60
SONUÇ	74
KAYNAKÇA.....	80
ÖZGEÇMİŞ	90

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
FSB	Federal Güvenlik Servisi
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
GUAM	Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü
HRW	İnsan Hakları İzleme Örgütü
KGA	Kolektif Güvenlik Anlaşması
KGB	Rus Gizli Servisi
MC	Milletler Cemiyeti
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
RF	Rusya Federasyonu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

ÖZET

Kafkasya, muazzam bir kültürel çeşitlilik, kıtalar ve toplumlar arası bir köprü ve yüzlerce yıllık enerji güzergâhı olan bir bölgedir. Antik, ortaçağ ve modern zamanlarda içten ve dıştan sürekli olarak birçok siyasal ve askeri gücün ilgisini çeken ve çatışmalara sahne olan Kafkasya, günümüzde de küresel düzlemde önemli bir rekabet alanı oluşturmaktadır. Yine Kafkasya Bölgesi'nin uluslararası arenada önemli bir güç sahasını oluşturan Gürcistan, açık denizlere çıkışı olması sebebiyle jeopolitik açıdan bölgede diğer devletlere nazaran daha önemlidir. Ayrıca coğrafi konumu sebebiyle jeopolitik öneme sahip olan Gürcistan, bölge ülkelerinin enerji politikalarını da belirleyen en önemli faktörlerden biridir. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra bağımsızlığına kavuşan Kafkasya ülkeleri, milli çıkarlarını tanımlarken bir de milli kimlik geliştirme gayreti içerisine girdiler. Karmaşık etnik yapısından dolayı Gürcistan söz konusu bu durumu daha belirgin bir şekilde yaşamıştır. Bu karmaşık etnik yapının tesiriyle ortaya çıkan gerginlikler, bağımsızlık sonrası önce Güney Osetya sonra Abhazy'a çatışmaya dönüşmüş ve hala gündemde olan Javakheti ve Acaristan potansiyel gerilim bölgeleri oluşmuştur. Gürcistan'ın söz konusu ayrılıkçı etnik gruplar nedeni ile tehdit altında olması ve ayrılıkçı etnik gruplardan doğan sorunların ülke içinde cereyan etmesiyle başlayan çatışmalar, Rusya'nın anayasal düzeni sağlama operasyonu ile birlikte 2008 Savaşı'na dönüşmüştür. Bu savaş diplomatik anlamda Kafkasya'da barışın sağlanmasına yardımcı olmamış ve var olan sorunları daha da derinleştirmiştir.

Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi'ne bildirmeden ve herhangi bir izni olmadan Gürcistan'a yapmış olduğu müdahale, BM Antlaşması kuvvet kullanma yasağı kapsamında oluşturulan madde 2/4'ü açıkça ihlal etmiştir. Söz konusu askeri müdahalenin uluslararası hukuk ilkeleri ve mevcut yasaklar çerçevesinde incelenmesi büyük önem arz etmektedir. Uluslararası hukukta kuvvet kullanma kavramının kısa bir süre önce literatüre girmesi ve tartışmalı bir konu olması, Rusya'nın da Gürcistan'a askeri müdahalede bulunmasıyla hâlihazırda yeni tartışmaları alevlendirmiştir. Özellikle kuvvet kullanma yasağı, meşru müdafaa hakkı prensipleri Rusya'nın Gürcistan askeri müdahalesinin uluslararası hukuk alanında araştırılmasında önemle dikkate alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: 2008 Savaşı, Rusya Federasyonu, Gürcistan, Uluslararası Hukuk, Kuvvet Kullanma Yasağı, Meşru Müdafaa Hakkı

SUMMARY

REVISIONIST PERIOD IN RUSSIAN FOREIGN POLICY: THE CASE OF GEORGIA INTERVENTION

The Caucasus is a region with enormous cultural diversity, a bridge between continents and societies, and an energy route for hundreds of years. The Caucasus, which attracted the attention of many political and military powers internally and externally in ancient, medieval and modern times, and was the scene of conflicts, still constitutes an important competitive field on the global level. Georgia, which constitutes an important power area of the Caucasus Region in the international arena, is more important geopolitically than other states in the region due to its outlet to the open seas. The Caucasian countries, which gained their independence after the collapse of the Soviet Union, tried to develop a national identity while defining their national interests. Due to its complex ethnic structure, Georgia experienced this situation more clearly. The tensions that emerged under the influence of this complex ethnic structure turned into conflicts first in South Ossetia and then in Abkhazia after independence, creating potential tension zones in Javakheti and Adjara, which are still on the agenda. The conflicts that started when Georgia was threatened by the separatist ethnic groups and the problems arising from the separatist ethnic groups took place within the country, turned into the 2008 War with Russia's maintaining the constitutional order operation. This war not only did not help to establish peace in the Caucasus diplomatically, but also deepened the existing problems.

Russia's intervention in Georgia without notifying the UN Security Council and without any permission clearly violated Article 2/4 of the UN Treaty, which was established within the scope of the prohibition on the use of force. It is of great importance to examine the military intervention in question within the framework of international law principles and existing prohibitions. The concept of using force in international law has recently entered the literature and is a controversial subject, and with Russia's military intervention in Georgia, it has already inflamed new discussions. In particular, the principles of the prohibition of the use of force and the right of self-defense should be taken into account in the investigation of Russia's military intervention in Georgia in the field of international law.

Key Words: 2008 War, Russian Federation, Georgia, International Law, Prohibition of Use of Force, Right to Self-Defense

TEŞEKKÜR

Rus Dış Politikasında Revizyonist Dönem’ in Gürcistan Müdahalesi örneğinin incelenmiş olduğu söz konusu bu çalışmaya yapmış olduğu katkı ve her aşamada görüşleriyle tarafını titiz bir şekilde yönlendiren danışmanım Prof. Dr. Şenol KANTARCI’ ya ve tez çalışmama yönelik yapmış olduğu yardımlardan dolayı Arş. Gör. Arda DİLMAÇ’ a teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her alanında olduğu gibi tez çalışmam boyunca yanımda olan sevgili anneme ve babama teşekkürü bir borç bilirim.

Aldığım her kararı destekleyen, yalnızca bu çalışma süresince değil bütün hayatım boyunca beni cesaretlendiren ve moral veren ablama ve kardeşime teşekkür ederim.

Son olarak desteğini her daim arkamda hissettiğim sevgili eşim Emre BEKTAŞOĞLU’ na çalışmam süresince göstermiş olduğu anlayış için sonsuz teşekkür ederim.

ÖNSÖZ

Kafkasya zengin doğal kaynaklarının varlığı ve stratejik ulaştırma yollarını içinde bulundurduğu coğrafyası ile günümüzde ve gelecekte jeostratejik olarak Avrasya'nın konuma yön veren bir alandır. Dolayısıyla tarihinin her döneminde birçok devlet ve imparatorluğun yakından ilgilendiği bir bölge olmuştur. Sovyetler Birliği döneminde bölgenin önemi, Moskova'ya odaklanan diğer aktörler tarafından ihmal edilmiş ancak Sovyetler' in yıkılmasından sonra Kafkasya'da jeopolitik olarak güç boşluğu meydana gelmiştir. Böylece oluşan boşluğu doldurmak isteyen küresel ve bölgesel güçler için bölge çekiciliğini arttırmıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası Kafkasya, şiddet saçan bir bölge haline gelmiştir.

Kafkasya coğrafyasında hayati bir yere sahip olan ve farklı dönemlerde birçok uygarlık tarafından etkilenen Gürcistan, tarihi boyunca karşılaştığı birçok olumsuzlukların yanında günümüzde varlığını bağımsız bir devlet olarak devam ettirmektedir.

2000 yılında iktidara gelen Vladimir Putin'in arka bahçe olarak gördüğü Güney Kafkasya'yı kontrol altına alarak yerel müttefik kazanmak, bölgeye kendi askeri gücünü yerleştirmek ve son olarak bu bölgelerin ekonomik açıdan Rusya Federasyonu'na bağımlı hale getirmek gibi hedefleri olması söz bölgede her geçen gün artan bir baskı politikasına neden olmuştur. Söz konusu baskı politikası, Rusya'ya bölge açısından avantaj ve dezavantaj olarak dönse de Güney Osetya'da bir savaşla sonuçlanmıştır.

Ağustos 2008'de Rusya'nın Gürcistan'ı işgali ve ABD'nin yaşanan krizde Rusya'yı karşısına alarak Gürcistan'ı desteklemesi, Soğuk Savaş'ın bitiminden günümüze kadar geçen zaman diliminde iki hegemon güç arasında yaşanan en büyük krizdir. Öyle ki, iki güç arasındaki son yıllarda tüm bunalım ve krizlerinin bir birleşim noktası olarak ortaya çıkan Gürcistan krizi, son yılların en önemli askeri ve siyasi bunalımı olarak değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda 2008'de yaşanan savaş kısa sürmesine rağmen, uluslararası aktörler ve bölgesel güçler uzun dönemli ekonomik, siyasi ve özellikle enerji ile ilgili politikaları yeniden planlanmasına neden olan etkilerinin yanı sıra uluslararası hukukta kuvvet kullanma kavramına ilişkin yeni tartışmalar ortaya çıkarmıştır.

Söz konusu bu çalışmada, Soğuk Savaş Sonrası dönemden başlayarak Rusya Federasyonu'nun 2008 Gürcistan müdahalesine kadar ki dönemi, detaylı alt başlıklarla incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada temel olarak, Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya Federasyonu'nda meydana gelen dönüşüm süreci ve dış politika uygulamaları ele alınmıştır.

Aynı zamanda Sovyet Dönemi'nde iyi olan Rus-Gürcü ilişkilerinin sıcak çatışmaya dönüşmesinin temelinde hangi sorunlarının olduğu sorgulanıp, bölgedeki krizde rol alan grupların, faaliyetleri ve var olan ilişkilere olan etkisi detaylarıyla ele alınması gerekmiştir.

Kafkasya'daki çıkarlarından vazgeçmek istemeyen Rusya ile emperyalist emellerden sıyrılıp, Batı ile bütünleşmek isteyen Gürcistan'ın siyasi ve askeri mücadelelerinin çerçevesinde uluslararası hukuk kurallarının sorgulanmasına sebebiyet veren, Güney Osetya'da başlayıp tüm Gürcistan'a yayılan 2008 Savaşı, objektif bir bakış açısı ile ele alınmıştır. Son olarak Rusya'nın Gürcistan müdahalesinin uluslararası hukuka uygunluğu bir takım veriler ve örneklerle desteklenerek analiz edilmiştir.

Bu çalışmanın başlangıcından tamamlanmasına kadar olan süreçte her aşamada görüşleriyle tarafını yönlendiren ve her daim titiz değerlendirmeleriyle destek veren danışmanım Prof. Dr. Şenol KANTARCI' ya teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam süresince bana güç veren aileme, hoşgörü ve anlayışlarından dolayı teşekkür ederim.

GİRİŞ

Kafkasya bölgesi, Soğuk Savaş'ın bitiminden günümüze kadar geçen dönemde Avrasya ve dünya açısından hayati gelişmelere sahne olmuştur. Rusya Federasyonu (RF) içinde kendine has etnik, sosyal ve tarihi yapısıyla hayati bir konuma sahip olan Kafkasya, yüksek nüfusuna oranla coğrafi olarak küçük bir alandır. Ekonomik kullanışlılık açısından bölgeler ve etnik gruplar arasında eşitsizlikler barındıran Kafkasya, dil, din ve etnik kökenler açısından dünyanın en geniş çok kültürlü bölgelerinden birisi olduğundan dolayı zengin bir kültür coğrafyasına sahip heterojen bir bölgedir. Aynı zamanda Asya ve Avrupa arasında geçiş hattı işlevine sahip olup önemli coğrafi konumu sebebiyle farklı millet ve toplulukların geçiş noktası olmuştur (Ayan, 2010: 21-22).

Kafkasya bölgesi tarihte birçok devlet ve imparatorluğun hâkimiyeti altına girmiş ve 5 ve 10. yüzyıllar arasında bölgeye hükmeden Hazar İmparatorluğu haricinde güçlü bir aktör ortaya çıkmamıştır. Böylelikle Kafkasya bulunduğu konum itibarı ile etrafındaki diğer güçlü imparatorlukların çevresinde yer almış ve sürekli bir mücadele ortamı oluşmuştur. 1800-1830 yılları arasında Kafkasya'daki dengeler değişmiş, Osmanlı İmparatorluğu ve İran arasındaki bölgeye hâkim olma mücadelesine 18. yüzyılda Rusya da dâhil olmuştur (Sapmaz, 2008: 22-23).

Böylece söz konusu tarihten sonraki dönemde Osmanlı İmparatorluğu ve İran'ın tersine sürekli artan Rus tesirinden bahsetmek muhtemeldir (Memmedov, 2009: 18). 1991 sonrası dönemde ise Kafkasya'da siyasi coğrafya kökten değişmiştir. Zira "Milletler Hapishanesi" olarak görülen Çarlık Rusya'nın yerine kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nde de ulus sorununun çözülmemiş olması, SSCB'nin devlet olarak varlığını kaybetmesine yol açmış, böylelikle halkların özgürlük taleplerini arttırmış ve bölgede jeopolitik açıdan yeni dengelerin oluşmasına sebebiyet vermiştir (Şadıhanov, 2011: 20).

Aynı zamanda zengin doğal kaynaklarının varlığı ve stratejik ulaştırma yollarını içinde bulundurduğu coğrafyası ile Kafkasya, günümüzde ve gelecekte jeostratejik olarak Avrasya'nın konuma yön verebilecek bir alandır. Dolayısıyla tarihinin her döneminde birçok devlet ve imparatorluğun yakından ilgilendiği bir bölge olmuştur. SSCB zamanında bölgenin önemi, Moskova'ya odaklanan diğer aktörler tarafından ihmal edilmiş ancak SSCB'nin yıkılmasından sonra Kafkasya'da jeopolitik olarak güç boşluğu meydana gelmiştir. Böylelikle oluşan boşluğu doldurmak isteyen küresel ve bölgesel güçler için bölge çekiciliğini arttırmıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası Kafkasya, şiddet saçan bir bölge haline gelmiştir (Sapmaz, 2008: 29-32).

RF' nin, Kafkasya'da hâkimiyet kurması ise kolay olmamıştır. Zira Kafkasya coğrafyası, Ruslar için dünya gücü olma hedefinin başladığı zaman diliminden itibaren takip ettiği sıcak denizlere inme politikasının daimi bir ayağını oluşturmuştur (Karabayram, 2011: 126). Bu sebeple söz konusu bölgenin önemi Çarlık Rusya, SSCB veya RF için değişmemiş aksine giderek artmıştır.

Kafkasya, tarihinde birçok devlet ve imparatorluğu barındırması, halklarının sosyo-kültürel yapıları ile yakından ilgilidir. Coğrafi özelliklerinden kaynaklanan “çeşitli azınlıklara yurt edinme fırsatı sağlayan” bölge, ilk çağlardan itibaren bölgeye gelen söz konusu bu kavimlerin bugünkü yapısında izleri olduğunu her fırsatta göstermektedir (Yalçınkaya, 2006: 14).

Kafkasya, Avrupa ve Asya bel kemiğini oluşturan aynı zamanda Orta Asya'ya açılan kapı olarak görülmekte olup bölgeyi kontrol altına alan güç veya güçler Orta Asya'ya, Karadeniz'e, Hazar Havzası'na egemen olma fırsatına sahip olacaktır (Sapmaz,2008: 28). Din, dil, etnik gruplar açısından Kafkasya'nın heterojen yapıda bir bölge olması aynı zamanda dağlık ve engebeli bir coğrafyaya sahip olması pek çok kültürün varlığını devam ettirmesine olanak veren kozmopolitan bir bölgedir. Kafkasya'nın kültürel açıdan çok çeşitli olması, farklı millet ve topluluklarının geçiş rotası olması karışık bir tarihi süreç kazandırmakla birlikte demografik yapısını da etkilemiştir (Ayan, 2010: 22).

Hem Kuzey hem de Güney Kafkasya bölgesinde egemen olan dağlık yapı, bölgenin çeşitli siyasal ve etnik yapısının oluşmasında bir başka etkidir. Ayrıca İslam ve Hristiyan dinlerinin de kesişme noktası olması bölgede Müslüman ve Hristiyan unsurların derin etkilerini taşımaktadır (Ataş, 2006: 2). Kuzey Kafkasya ve bu bölgede yer alan özerk bölge ve cumhuriyetler bugün Rusya Federasyonu'na bağlı özerk yapılar olarak varlıklarını devam ettirmektedir. Güney Kafkasya'da ise SSCB'nin dağılmasının ardından bağımsızlık alan üç cumhuriyet (Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan) yer almaktadır (İslamıyov ve Kengerli, 2003: 29-50).

Güney Kafkasya, Soğuk Savaş sonrasındaki dönemde özellikle üç sebepten ötürü büyük önem kazanmıştır. Bunlardan ilki, jeostratejik açıdan Kuzey Kafkasya ve Orta Asya'ya geçit kapısı olma özelliği, ikincisi Orta Asya için Avrupa'ya açılan giriş bölgesi olması ve son olarak bölgenin petrol ve doğalgaz rezervleri açısından önemli miktarlara sahip olmasıdır (Memmedov,2009: 18).

Güney Kafkasya bölgesinde Gürcistan, coğrafi konumu sebebiyle, Azerbaycan ekonomik potansiyeli, artan nüfusu ve doğal zenginlikleri ile Ermenistan ise Rusya ile girdiği askeri olarak işbirliği ve bölgede üstlendiği çözümleme görevi temelinde stratejik açıdan

önem taşımaktadırlar. Azerbaycan, ispatlanmış petrol-doğalgaz rezervleri ile göze çarpan ülke olup, diğer yandan Ermenistan ve Gürcistan'ın kanıtlanmış rezervler açısından şanslı olmadığı ancak enerji kaynaklarının Rusya'dan geçmeden alternatif yollarla uluslararası pazara ulaştırılmasını sağlayan anahtar durumundadır (Sapmaz, 2008: 22-33). SSCB'nin yıkılmasının ardından kurulan bu üç bağımsız devlet, bölgenin ihtiyacını bir nebze olsa da karşıladı ancak bölgede istikrar getirici bir etki oluşturmadi. Zira komünist dönemde SSCB tarafından bölgede oluşturulan kriz alanları patlak vermeye başlamıştır. Bu süreçte Gürcistan, ilk patlak veren ülkelerdendir (Kerimoğlu, 2016: 1).

2500 yıllık tarihi ile Gürcistan, dünyada kullanılan en eski dillerden birine sahip olup aynı zamanda başkenti Tiflis, 1500 yıllık tarihi şehir konumundadır. Söz konusu ülke, Güney Kafkasya cumhuriyetleri içinde etnik ve idari yapı açısından en sancılı ülkelere biridir. Gürcistan'ın doğusu Azerbaycan, batısı Karadeniz, kuzeyinde RF ve güneyinde ise Türkiye ile Ermenistan bulunmaktadır. Gürcistan, özerk iki cumhuriyet olan Abhazya ile Acaristan'ı ve bir özerk bölge olan Güney Osetya'yı bünyesinde barındırmaktadır (Sapmaz, 2008: 56).

Gürcistan, açık denizlere çıkışı olması sebebiyle jeopolitik açıdan Kafkasya'da diğer ülkelere nazaran daha önemli olup, bölgenin anahtarı durumundadır. RF içinse Gürcistan, Ortadoğu, Akdeniz ve Afrika'ya ulaşımında önemli bir geçiş bölgesi olup, Ermenistan ile siyasi ve askeri işbirliği içinde olan RF' nin bu işbirliğini koruyabilmesi için Gürcistan üzerinde hüküm kurması zorunludur (Sapmaz, 2008: 56). Yine, özellikle Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinin, petrol ve doğalgaz kaynaklarının Batılı devletlere aktarılması açısından Gürcistan, kestirme ülke konumundadır (Güngör, 2013: 39).

Güney Kafkasya'da demokratikleşme konusundaki eksiklik, ekonomik açıdan kalkınmanın düzenlenmesindeki başarısızlık, bölgede iç savaş ve çatışmaların baskın olması ve bölge ülkelerinin ulusal egemenlik noktasında yetersiz olması Gürcistan'a gelen müdahaleleri de beraberinde getirmiştir. Ayrıca Gürcistan, liberalizm ve milliyetçilik ikileminde, azınlık hakları konusunda problem yaşamış, merkezi gücün yıkılması ile milliyetçiliğini özgürlük ve demokratikleşme etkisinden çoğulculuk karşıtı bir kuvvete çevirmiştir. Bu sebeplerden ötürü Gürcistan, halen tam egemenlikle toprak birliğini sağlamış bir ülke olarak görülmemektedir (Karabayram, 2011: 163).

1991'de SSCB'nin dağılması ile bağımsızlığını kazanan cumhuriyetlerin çoğunda olduğu gibi Gürcistan'da da git gide büyüyen ekonomik ve siyasi kriz ortamı oluşurken aynı zamanda da derin bir kimlik krizine sebebiyet vermiştir. Bu durum totaliter bir rejimin sona erip, yeni bir ulus-devlet inşasının sancılı değişiminin doğal bir sonucu olarak görülebilir. Bu değişim sürecinde, Gürcistan devlet inşasına öncelik vermiş ancak demokrasinin, insan

haklarının ve azınlık haklarının gelişimini geri plana atmıştır. Her ne kadar insan hakları devlet inşasında temel unsur olarak kabul edilse de, birçok post-Sovyet ülkede görüldüğü gibi ulus inşası, hedeflenen evrensel normların toplumda tam olarak kök salmasının ve devletin sağlam bir şekilde uygulamasının önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Bu sebeple Gürcistan'ın çeşitli etnik yapısının olması ulus inşasını zorlaştıran büyük sorunlardan sadece bir tanesidir. Özellikle çeşitli etnik gruplardan en büyüklerinin dinlerinin, çoğunluk dininden farklı olması Gürcistan devleti tarafından devlet karşıtı faaliyetlerde bulunma ihtimaline sahip azınlık gruplar olarak algılanmalarına sebep olmaktadır (Aydingün, 2016:1-3).

Gürcistan devletinin etnik ve dini azınlık gruplarına yönelik politikaları, Moskova'nın tercihlerine göre zaman zaman değişiklik göstermişse de, azınlık gruplarına yönelik özgün politika uygulamalarının ortaya çıktığı da görülmüştür (Asker ve Kahraman, 2016: 40). Ayrıca Gürcistan'daki etnik ve dini azınlık gruplarının devlete aidiyet ve bağlılıklarının farklı olması sebebiyle de azınlıklara yönelik devlet politikaları güvenlik eksenli bir hâl almıştır. Bu noktada Sovyet sonrası Gürcistan'ın dört devlet başkanının politikaları da farklılık arz ettiği belirtilmelidir. (Aydingün, 2016: 3).

Bağımsızlığını kazandıktan sonra Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü koruması, etnik ve dini azınlık grupları nedeniyle kolay olmamıştır. Bunlar içinde Güney Osetya ve Abhazya kendi bölgelerinde Gürcistan'dan bağımsız birer ülke olma istekleri ayrılıkçı hareketleri beraberinde getirirken, merkezi hükümetinde bu bölgelerdeki idari yönetimini de kısıtlamıştır (Güngör, 2013: 46). Özellikle RF' nin bölgedeki sorunlara çeşitli sebeplerle dâhil olması var olan sorunları bir çeşit kısır döngüye sokmuştur. Diğer sorunlu bölgeler olan, Acaristan ve Javakheti bölgeleri ise sürekli potansiyel gerilim alanlarını oluşturmuştur. Gürcistan'ın söz konusu sorunlardaki en büyük dezavantajı olan etnik azınlık gruplarının coğrafi olarak sınır bölgelerinde toplanmış olması Gürcistan'ı, sosyal ve ekonomik problemlerini çözmekte başarısız kılmış, aynı zamanda toprak bütünlüğü ve güvenlik konularında daima baskı altında hissettirmiştir.

Günümüzde Güney Osetya ve Kuzey Osetya olarak yapay sınırlarla bölünen Osetya bölgesi, güney kısmı Gürcistan sınırları içinde özerk bir bölge olup, kuzey kısmı ise Rusya Federasyonu'na bağlı özerk bir cumhuriyetten oluşmaktadır. Gürcü araştırmacılar, Güney Osetya'nın geçmişinin her döneminde Gürcistan'ın bir parçası olduğunu, Osetlerin ise son iki yüzyılda kuzeyden geldiklerini savunurken, Osetler ise bölgenin tarihi yurtlarının ayrılmaz parçası olduğunu ileri sürmektedir (Kantarıcı, 2011: 239). Güney Osetya'nın günümüzde hâlâ devam eden sıkıntılarının kökeni, 19. yüzyıla kadar yani Rusya'nın Gürcistan ile kurduğu ilişkilere dayanmaktadır. Rus-Kafkas çatışmalarının yaşandığı her zaman diliminde bölgeyi

rahatça teftiş altında tutmak ve Gürcüleri yanına çekmek isteyen Rusya, Osetya'yı keserek güneyini Gürcü denetimine bırakmıştır. Bu bölünmüşlük, SSCB döneminde sürdürülerek Güney Osetya bölgesi özerk bölge adıyla Gürcistan devletine bağlanmış ve Osetlerin birleşiminin önüne geçilmiştir (Karabayram,2011: 172).

Gürcüler ve Osetler arasındaki kriz dönemi, Güney Osetya'nın statüsü ile ilgili tartışmalarla birlikte 1989 yılı baharında başlamış, aynı yıl Güney Osetya'nın başkenti Tskhinvali 'nin kontrolünü sağlamak için Gürcü ve Oset güçleri arasında çatışmalar patlak vermiştir (Kantarıcı, 2011: 248). Yaklaşık iki yıl süren çatışmalar neticesinde Güney Osetya'dan Kuzey Osetya'ya 100 bin mültecinin sığınmasıyla, Gürcü yetkililer, Osetlere yardım ettiğini savunarak Rusya'yı suçlamıştır. Rusya'nın Osetlere yardımı kesin olmamakla beraber 1992'ye kadar olan süreçte Gürcistan ile karşı karşıya gelmemek amacıyla yansız bir politika izlemiştir (Bozkurt, 2008: 5). Ekim 1992'de barış gücünün bölgede konuşlanmasını içeren antlaşma, Gürcü, Oset ve RF tarafından imzalanmıştır. 1995'te değiştirilen Gürcistan anayasası ile Güney Osetya'nın özerk bölge statüsü kaldırılıp, Tskhinvali adıyla Tiflis'e bağlanmıştır. Güney Osetya ile Kuzey Osetya birleşmesine öncelikle RF sıcak bakmamaktadır. Zira birleşen ve beraberinde güçlenen Osetya, gelecekte bağımsızlık arayışları içine girebilecek ve hâlihazırda Kuzey Kafkasya'da birçok sıkıntı yaşayan RF için yeni bir tanesi eklenebilecektir. Ayrıca RF için, Güney Osetya'nın kendine bağlanması, Gürcistan üzerindeki kontrol mekanizmasını kaybetmek anlamına geldiği için böyle bir gelişmenin günümüz konjonktüründe mümkün olmadığı değerlendirilmektedir (Sapmaz, 2008: 77).

Gürcistan için Abhazya daha karışık bir sorun olmuştur. Abhazya sorunun kökenleri Sovyetler Birliği'nin kuruluş zamanlarına ve özellikle 20. yüzyılın başlarına denk gelse de, uluslararası arenada ortaya çıkışı, 20. yüzyılın sonlarına dayanmaktadır (Aslanlı, 2005: 116). Abhazya toprakları, Gürcistan'ın kuzeybatı bölgesinde yani Gürcistan'ın en uç noktasında bulunmaktadır. 1870'lerde nüfusun büyük bir kısmını Abhazlar oluştururken, 1877-1878 Osmanlı-Rus harbinden sonra bölgenin demografik yapısı büyük oranda değişmeye zorlanmıştır (Sapmaz, 2008: 72). "Muhacirstvo" adını verdikleri sürgün sonrası Abhazlar, etno-kültürel, ekonomik, coğrafi ve demografik potansiyellerini büyük oranda kaybetmişlerdir. Abhazya'nın boşalan topraklarına diğer halkların yerleşmesiyle birlikte, Abhazların azınlık durumuna düşmesi bölgede cepheleşmeden silahlı çatışmaya kadar gelen bir anlaşmazlık düğümünü atmıştır (Zatulin ve Ançabadze, 1998: 1).

1917 Bolşevik Devrimi'nden sonra Abhazya, Birleşik Kafkasya Cumhuriyeti'nin sınırlarına katıldı ancak Kafkasya'nın Sovyet işgali sonrası, 1930 yılında Gürcistan'a bağlı

olarak özerk cumhuriyet olmuştur. Abhazya'da Abhaz nüfusun azalması, bölgede Abhazcanın yanında Rusça ve Gürcücenin de resmi dil olması, Abhazların kendi ülkelerinde yönetimde söz sahibi olmaması ve otoritenin sağlanması için Gürcistan tarafından çıkarılan yeni yasa ve uygulamalar, Abhazya'da var olan gergin ortamı daha da arttırdı. 1978'de Abhazya'nın SSCB'ye bağlı bir devlet olma talebi ile başlayan Abhaz-Gürcü krizi, Moskova hükümetinin de yürüttüğü siyasi oyunlarla birlikte etnik çatışma ve iç savaşa dönüştü (Sapmaz, 2008: 72-73). Söz konusu sorun, Rusya açısından Gürcistan üzerinde baskı faktörü olma niteliğinden dolayı, Rusya'nın çözüm odaklı olmayan bir strateji dizisi sürdürmesine sebep olmuştur.

Acaristan'daki sorun Gürcistan'daki diğer etnik sorunlardan biraz daha farklıdır. Başkenti Batum olan Acaristan'ın öncelikle Türk sınırında yer alması, coğrafik açıdan bölgeyi Rusya tehdidinden korumuştur (Öz, 2011: 1121). Acaristan nüfusunun çoğunluğu Müslüman Gürcüler olup, özerkliği Kars Antlaşması ile sağlanmıştır. Türkiye Kars Antlaşması ile Acaristan'ı dinsel ve kültürel unsurlarının korunması ve bölgeye özerklik sağlanması şartıyla Gürcistan'a dolayısıyla Sovyetler Birliği'ne bırakmıştır (Sapmaz, 2008: 77). SSCB'nin dağılması ile Gürcistan'a bağlı özerk bir cumhuriyet olarak, başkan Mihail Saakaşvili'ye kadar istikrarlı bir çizgi izlemiştir (Yalçınkaya, 2006: 97). Diğer etnik temelli sorunlarda olduğu gibi Acaristan sorununda da bağımsızlık tartışmaları olmuş fakat bu tartışmalar herhangi bir talebe dönüşmemiştir.

Acaristan özerk bir cumhuriyet olup avantajlı bir coğrafik konuma sahiptir. Acaristan'daki gerilim ilk kez Gamsakhurdia'nın yönetiminde, Acaristan'ın nüfusunu Müslüman geleneği Hristiyanlaştırmak için bölgeye Ortodoks papazların gelmesiyle hissedilmiştir. Tiflis'te etkili olan liderler, değişik vesileler ile birlikte Acaristan'a girmek istemiş ancak Aslan Abaşıdze'nin Rus hükümeti ile olan iyi ilişkileri sonucunda mevcut durum değişmemiştir (Cheterian, 2017: 214).

Acaristan lideri olan Aslan Abaşıdze, bağımsızlık sonrası Gürcistan'da ortaya çıkan diğer etnik sorunlardan yararlanarak kendisine verilen özerkliğin artırılmasını talep etmiş, Batum'daki Rusya askeri üssü ve coğrafi olarak Türkiye'ye yakınlığı sebebiyle destek göreceğini düşünerek Tiflis'ten bağımsız hareket etmeye başlamıştır. Abaşıdze'nin merkezi hükümetten bağımsız hareket etmesi ve yönetime gereken vergileri ödememesi Gürcistan ile aralarındaki sorunların temelini oluşturmuştur. "Kadife Devrim" ile iktidara gelen Saakaşvili ile sürekli güçlenen merkezi hükümet ve Gürcistan'a karşı izlediği politikalar karşısında yavaş yavaş halk desteğini kaybeden Abaşıdze, 2004'te Acaristan'ı terk etmiştir. Gerginliğin bu şekilde sona ermesine rağmen Müslüman Acara halkı Gürcistan'da ayrılıkçılığın potansiyel coğrafyasını oluşturmaktadır (Sapmaz, 2008: 79).

Günümüzde ulus devletlerin yaşadığı en büyük sorunlardan biri ayrılıkçı hareketlerdir. Ayrılıkçı hareketler bulunduğu ülkeye çoğu zaman çatışma getirmiş ve diğer devletlerin de dâhil olmasıyla birlikte uluslararası boyutta sorun teşkil etmiştir. Bu sorunlardan biri de Güney Osetya'daki ayrılıkçı hareketlere Gürcistan'ın müdahale etmesi ve Rusya'nın da kendi çıkarları için müdahil olmasıyla çıkan 2008 savaşıdır. Savaş ve sonrasında yaşananlar uluslararası politikada ciddi değişim yaratma potansiyeli taşımaktadır. Geniş bir Kafkasya tanımlaması içerisinde yer alan coğrafyada yaşanan krizler ve çatışmalar, gerek güçlü aktörlerin küresel düzeyde hâkimiyet çabaları için gerekse bölge ve dünya barışı açısından her zaman belirleyici olmuştur. Bu bağlamda en güzel örnek Gürcistan olarak gösterilebilir (Öztürk, 2009: 11).

Çalışmanın temel konusunu oluşturan RF-Gürcistan savaşı, şimdiye kadar konuşulan tarihi arka planı, yerel bir çatışmayı bütünlük içerisinde ele almak, nedenlerini ve sonuçlarını daha iyi anlayabilmek için kronolojik tarihin ötesinde bölgedeki etnik, siyasal, ekonomik yapıyı, bölgesel ve küresel dinamikleri, bölgeye ve soruna olan uluslararası ilgiyi beraber ele almak açısından önemli bir noktadır. Aynı zamanda uluslararası hukuk sisteminde yer alan, bir devletin başka bir devletin siyasi bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne dair kuvvet kullanma yasağı, 2008 yılında Rusya'nın Gürcistan müdahalesine açısından bakıldığında zaman kuvvet kullanmanın haklı gerekçelerini taşımayan açık bir ihlal olduğunu gösteren ve günümüzde uluslararası hukukun geldiği noktaya en güzel şekilde gösteren örnektir.

Uluslararası toplum, geçirdiği yıkıcı iki dünya savaşından sonra yeni bir düzenlemeye girmiş ve bilhassa 21. yüzyılın başından itibaren büyük değişikliklere ve gelişmelere sahne olmuştur. Söz konusu gelişmelere paralel olarak dünya toplumlarının karşı karşıya kaldığı küresel sorunlar ne bağımsız devletlerin ne de bölgesel örgütlerin başa çıkabileceği boyutlarda olmuştur. Küresel sorunların çözüme kavuşturulması ve temel insan haklarına yakışır bir dünya inşası, uluslararası hukuk sisteminin işlevsel bir şekilde çalışmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu noktada uluslararası sistemde barış ve güvenliğin korunması ve tesisi konularında yükümlülükleri düzenlenmesi ihtiyacının ardından atılan önemli adımlar günümüz uluslararası hukuk sisteminin de temel yapı taşlarını oluşturmuştur.

Çalışma konusu ele alınırken uluslararası ilişkilerin temel aktörleri olan devletlerin, kendi çıkarları doğrultusunda günümüz uluslararası hukuk sisteminin konusunu oluşturan barış ve güvenliğin tesisi amacından saptığı düşüncesiyle yola çıkılmıştır. Kuvvet kullanma ve meşru müdafaa hakkı gibi kavramların altına sığınan örnekler ışığında daha önce ilgili çalışmaların azlığı ve hukuki bir dayanak noktası oluşturulmadan anlaşılmaya çalışılan RF'

nin Gürcistan müdahalesi, siyasi amaçlar ve uluslararası hukuk kuralları doğrultusunda incelenerek çalışma yapılmasına karar verilmiştir.

Çalışma iki temel bölümden oluşmaktadır. Buna göre birinci bölümün ilk kısmını Soğuk Savaş Sonrası Rus Dış Politikası başlığı altında Soğuk Savaş sonrası dönemde oluşan “Yeni Dünya Düzeni” incelenerek, SSCB’nin yıkılmasının ardından iki kutuplu sistemin tarihe karıştığı söz konusu dönemde, bütün devletler gibi SSCB’nin ardılı RF’ de dönüşüm süreci içinde kendi çıkarlarını göz önüne alarak oluşturulan yeni dünya sistemine katılma çabası içindeki dış politika uygulamaları ele alınacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünü RF ve Gürcistan ilişkilerinin tarihsel kökenleri, kronolojik bakış açısı ile incelenmiştir. Bu kısımda SSCB’nin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanan Gürcistan’ın, Rusya ile ilişkileri büyük öneme sahiptir. Bu nedenle bağımsız Gürcistan dönemindeki ilişkiler ve ikili ilişkilerindeki dönüm noktası, 2008 Savaşı’nın sebepleri ve sonuçları üzerinde durulacaktır. Daha sonra Rusya’nın Gürcistan müdahalesi ve müdahalenin arka perdesi, tarihi perspektife dayandırılarak incelenecek ve bu müdahalenin uluslararası hukuktaki yeri ele alınacaktır. Gürcistan müdahalesi ele alınırken uluslararası hukuk sistemi ve sistem içindeki bazı kavramlar ayrıntılı olarak incelenmiştir. Söz konusu bu kavramlar, kuvvet kullanma hakkı ve meşru müdafaa hakkıdır.

Sonuç olarak, bu çalışmanın temel hedefi Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya Federasyonu’nda meydana gelen dönüşüm süreci ve dış politika uygulamalarının net bir yansıması olan Güney Osetya’daki ayrılıkçı azınlık hareketleriyle başlayıp, Gürcistan’ın müdahale etmesiyle devam eden ve Rusya’nın da müdahil olmasıyla alevlenen olayları uluslararası hukuk kavramları zeminine oturtarak analiz etmektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI RUS DIŞ POLİTİKASI

1.1. Soğuk Savaş Sonrası Yeni Dünya: Alacakaranlık

1939'dan 1945'e kadar süren ve 30'u aşkın ülkenin katıldığı topyekûn savaş olan II. Dünya Savaşı'nda, görüşleri birbirine tamamen zıt olan kapitalist dünya lideri Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve komünist dünya lideri SSCB, savaşın getirdiği bir takım zorunluluklarla Almanya ve Japonya'ya karşı aynı tarafta yer almışlardı. Söz konusu zorunlu beraberlik, Nazi Almanya'sının ve Japon İmparatorluğu'nun kayıtsız şartsız teslim olmasına kadar devam etmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan dönem, yani Soğuk Savaş esnasında savaş ve siyasetin oluşturduğu arkadaşlıkların tuhaf bir uluslararası düzen hikâyesidir (Ataç, 2019: 1).

II. Dünya Savaşı hâlihazırda askeri olmasa bile jeopolitik ve ideolojik olarak birbirleriyle savaş halinde olan devletler tarafından kazanılması, daima birbirleriyle paralel hedeflerin izlenmesine bağlı olmuştu. Aslında savaşı kazanan üyelerden ABD ve SSCB'ye bakıldığında aralarında yüzeysel bir benzerlikte gözlemlemek mümkündü. İlk olarak hem ABD hem de SSCB devrimle doğmuştu. İkinci olarak iki devlette küresel hedefler barındıran ideolojilere bağlanmışlardı. Son olarak iki devlette o dönemde bir kıtanın büyük kısmını kaplayan dünyanın en büyük birinci ve üçüncü ülkeleriydi. Yine sıra, savaş sonrası kazanan üyelerin anlaşmasına geldiğinde yine hedefler birbirlerinden beklenmeyecek derecede denkti (Gaddis, 2018: 16-18). Fakat Jussi Hanhimäki'nin yakın tarihli bir çalışmasında belirttiği gibi, iktidardakilerin farklılıkları, maddi yetenekleri, güvenlik çıkarları ve karşıt kişilikleri göz önünde bulundurulduğunda, Moskova ile Washington arasındaki herhangi bir işbirliği olasılığının, Mihver devletlerini yenme ortak amacına ulaştıktan sonra ortadan kalkması şaşırtıcı olmamıştı. Zira Soğuk Savaş'ın altında yatan temel sebepler bahsi geçen büyük farklılıklar ve birbirine denk olan hedeflerdi (Bugarcı, 2014: 39). Bu anlamda Soğuk Savaş dönemin kaçınılmaz bir sonucuydu.

1945'te Roosevelt'in “zaferin barış getireceği ve geçmişin hatalarının tekrarlanmayacağı öngörüsü” nü takip eden süreçte 1991'de Sovyetler Birliği'nin çökmesine kadar, dünyanın dört bir tarafında küçük savaşlar, devrimler, çatışmalar ve krizlerle geçmiştir. Bu anlamda Soğuk Savaş dönemi Roosevelt'in öngördüğünün aksine, tek taraflı hareketlerin, istisnai ittifakların ve bilhassa güç dengelerinin baskın olduğu bir alacakaranlık dönemi olmuştur (Ataç, 2019: 7).

Üç savaş sonrası liderleri içinde otoritesini devam ettirirken önceliklerini belirleyecek ve değerlendirecek zaman sahip tek lider olan, Sovyetler Birliği'nde ve komünist harekette çok korkulan ama bir o kadar da tapılan adam Josef Stalin aslında ne istiyordu? Tabi ki kendisi, ülkesi ve ideolojisi için güvenlik istiyordu. O'na göre savaşta maddi ve manevi olarak verilen kayıpların para cinsinden maliyeti, savaş sonrası kimin ne alacağını belirlemeliydi: Bu nedenle en fazla payı Sovyetler almalıydı. Ama savaş sonrası içinde bulunulan ikilem, bu kazançları Sovyetlerin tek taraflı olarak elde etmesine izin vermiyordu. O halde Sovyetlerin barışa, maddi yardıma ve diplomatik olarak kabule ihtiyacı vardı. Yani Stalin, savaş sonrası amaçlarına ulaşabilmesi için sıcak veya soğuk savaş istemiyordu. Tabi ki bu seçeneklerden uzak duracak kadar becerikli olmaması ayrı bir konuydu. Zira Stalin'in içinde, kökeni Lenin'e uzanan, kapitalistlerin birbirleriyle uzun vadeli işbirliği yapmayacağına dair bir inanç yatıyordu. Yani kapitalistlerin içlerinde yatan, faydayı siyasetin üstünde tutma düşüncesi sonunda baskın çıkacak ve kapitalistler birbirleriyle çatışma içine girdiğinde, Avrupalılar doğrudan komünizme yönelecekti. Bu sebeple Stalin'in amacı net olarak Avrupa'da güç dengesini yeniden oluşturmak değil, kapsamlı bir şekilde ona egemen olmaktı (Gaddis, 2018: 19-22). Zira Milovan Djilas tarafından aktarılan "Conversation with Stalin" adlı Stalin'in ünlü aforizmasında, II. Dünya Savaşı sırasındaki görüşlerini belirtmesi savaş sonrası dönemde de sürdürdüğü politikayı anlamak için yol gösterebilir: "Bu savaş eskisi gibi değil, her kim bir bölgeyi işgal ederse kendi sosyal sistemini dayatır. Herkes kendi ordusunun ulaşabildiği kadar kendi sistemini empoze eder. Bu başka türlü olmaz." (Judt, 2005: 129). Aslında bir taraftan kusurlu bir hedefti; çünkü ABD'nin savaş sonrası amaçlarını dikkate almamıştı (Gaddis, 2018: 19-22). Bu açıdan bakıldığında John Lukacs'ın da belirttiği gibi "Soğuk Savaş'ın asıl mimarı Stalin'dir." (Bugaric, 2014: 39)

Peki, Soğuk Savaş'ın diğer bir blokunu oluşturan ve düşünce dünyasında küresel bir etki arayışında olan ABD, savaştan sonra ne istiyordu? Hiç kuşkusuz güvenlik. Ama bunu elde etmek için ne yapılması gerektiği konusunda emin değillerdi çünkü onların ikilemi de, dünyanın geri kalanından uzakta kalarak, istenilen şekilde dünyaya örnek olunamazdı. O halde kendini soyutlama politikasına geri dönülmeyecekti. Yani Amerikalılar, savaş öncesi dönemdeki gibi bir savaş sonrası durumu kabullenmeyecekti. Hiçbir devlet, eski düşmanını yendikten kısa bir süre içinde yeni düşmanlar yapmak istemezdi. Fakat bu önceliklerle atılacak adımlardan ne çıkabilirdi ki? (Gaddis, 2018: 26).

Soğuk Savaş, çatışmanın kendinden ziyade Doğu-Batı çatışmasının belirli aşamalarına atıfta bulunulan bir kavram olsa da, zaman içinde değişen tarihsel bir yorum olarak görülmüştür. Bu nedenle farklı "son" kavramları ortaya atılmış ve Soğuk Savaş döneminin

tarihi önemini vurgulamak için çatışmalar, her biri farklı rollerde olsa da birbirini ciddi bir derecede etkileyen önemli üç çatışma düzeyine indirgenmiştir. İlk düzey, 1990 sonrası perspektifinden SSCB ve ABD'nin egemen olduğu Doğu ve Batı blokları arasındaki siyasi ve askeri çatışma periyodu olarak tanımlanmıştır. Bu düzeyde, çatışmanın bir yönü olarak tarihin, gerçekçi bir uluslararası politika perspektifinden incelendiği söylenebilir. İkinci düzey, sosyalizm ve kapitalizm arasında yani diğer bir deyişle rakip sosyo-ekonomik sistemler arasındaki çatışmayı içermektedir. Tabi ki sistemler arası çatışma, Soğuk Savaş'tan önce de var olan siyasi bir gerçeklik olsa da sosyalizm ile kapitalizm arasındaki çatışmayı Doğu-Batı çatışmasına indirgemek yanlış olmayacaktır. Üçüncü düzey ise, demokrasi, vatandaşlık ve insan hakları boyutlarının dâhil edildiği siyasi rejimlerin çatışmasıydı (Kettunen ve Aunesluoma, 2008: 9-14).

Soğuk Savaş döneminin sonlarına doğru Sovyetler' in ideolojik boyutta bölgelere hâkim olma ve kendi ideolojisini dayatma politikasını terk etmesi, ABD ile olan rekabeti sona erdirmiştir. Ama bu değişim ve rekabetin sona ermesi, ABD'yi dünyadaki etki ve çıkar bölgelerinde tek taraflı uzaklaşmaya götürmemiş; aksine baş aktör rolünün vermiş olduğu güçle uluslararası arenada konumunu güçlendirmiştir (Özügurlu, 2005: 13-14).

Ekonomik olarak üstünlük sağlama girişimleri Soğuk Savaş döneminin getirdiği en kapsamlı sonuç olarak görülmektedir. Zira bir devletin varlığını devam ettirebilmesi için ekonomik yeterlilik, istikrar ve ekonomik üstünlüğün güç mücadelelerinde taraflara sunduğu yeni araç olanakları düşünüldüğünde haklı görülebilir. Söz konusu güç mücadelesinin tarafları da siyasi, güvenlik ve barıştan ziyade daha çok ekonomik kalkınma, refah gibi konular üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu dönem, güç dengesinin iki kutup arasında savrulduğu, askeri ve siyasi söylemlerin yaygın olduğu, realist teorinin çatısı altında güç gösterilerinin ve çatışmaların deneyimlendiği gevşek iki kutuplu sistem olarak adlandırılabilir (Kantarci, 2012: 53-58).

1945 sonrası dönem gevşek iki kutuplu denge düzeninin istikrarının korunmaya çalışıldığı yaklaşık yarım yüzyıllık bir dönemdir. Söz konusu düzeni, I. Dünya Savaşı öncesi oluşan çok kutupluluk düzeninden ayıran temel özellikler; denge oluşturan devlet sayısının ikiye düşmesi, ideolojik mücadele, düzeninin liderlerin arkada rejim tercihlerine göre gruplaşma, nükleer caydırıcılık, silahlanma yarışı, gruplar arası geçişin imkânsızlığı, vekâlet savaşları olarak özetlenebilir (Kut, 2010: 10).

Raymond Garthoff'un 1998 yılında "Who Is To Blame For The Cold War?" isimli çalışmasına göre Soğuk Savaş'ın sona ermesi iki önemli gelişmeye bağlıydı: İlk olarak Sovyet lideri Mihail Gorbaçov'un Marksist-Leninist dünya görüşünden vazgeçmesi ve bu durumu

1986'dan 1991'e kadar somut olarak göstermesi ve ikinci olarak söz konusu bu gerçeğin Batı dünyası tarafından benimsenip, değişmez ideolojik düşman düşüncesinden vazgeçmesi olmuştur (Kolasi, 2013: 171).

Nihayetinde 1989 yılı içerisinde Doğu Avrupa ülkelerinin komünist yönetimlerinin birer birer düşmelerinin ardından 1990'da bölünmüşlüğü temsil eden Almanya'nın birleşmesi ve nihayetinde 1991 Aralık ayında SSCB'nin varlığına fiilen son veren anlaşmaların imzalanmasıyla beraber 45 yıl süren Soğuk Savaş dönemi son bulmuştur (Erşen, 2014: 41).

Soğuk Savaş sonrası dönemin getirdiği belirsizlik hemen hemen tüm devletler açısından endişe verici bir süreç oluşturmuştur. İki kutuplu denge sisteminin kazanan tarafı ABD, sistemde tek başına istikrar sağlayabilecek imkân ve yeteneklere sahip olup olmadığı ihtimalleri görülünce yeni düzen arayışının ilk adımları hissedildi. Söz konusu bu adımlar Soğuk Savaş dönemi kurumlarının oluşturulan yeni düzene uyarlanması ve eski rekabetlerin liderlerinin çok taraflı çözümlere odaklanan bu kurumlar etrafında işbirliği imkânları araması şeklinde olmuştur. Diğer yandan süper güç konumundan düşmüş olmayı kabullenemeyen RF, şaşırtıcı bir hızla ekonomik gelişme kaydeden Çin, gelir düzeylerinin üst sınırlarını zorlayan çeşitli yeni aktörler ve yeni üyelik talepleriyle başa çıkamayan Avrupa Birliği (AB), kendilerinin olmadığı bir siyasi düzenin gerçekçi bir oluşum olmayacağını ve işlevini yerine getirmeyeceğini düşünüyordu. Dolayısıyla Soğuk Savaş'tan sonra kurulacak yeni düzenin çok kutupluluk yönünde evrileceği bu çerçevede görülmüştür (Kut, 2010: 11).

21. yüzyılın başında, Batı dünyası Sovyet Bloğunun dağılmasının oluşturduğu boşluk ile beraber aşırı iyimserlik ve kendinden hoşnut bir tavır içine girmişti. Zira Batı artık rakipsiz bir şekilde dünyaya hâkim olup, çatışmaları bitirecekti. Fakat her sistemin bir “öteki” sayesinde ayakta kalması kuralına dayanarak, komünizm şeklindeki eski öteki, yeni dönemde yerini “dinsel öteki” ye bırakmıştır. Söz konusu bu durum özellikle 11 Eylül saldırılarıyla resmileşmiştir. Dönemin başında ABD, kuralları kendi belirlediği tek süper güç görünümündeydi. SSCB'nin ardılı RF henüz kendini toparlayamamıştı. Avrupa'da, genişlemeyle beraber gelen değişim rüzgârları esiyordu. Doğu Asya'da Çin ise, mevcut komünist sistem ile sistemdeki gelişmeyi bütünleştirme sorunu yaşıyordu. Dönemin sonu ise beklenmedik şekilde ilerliyordu. Zira ABD üstünlüğü önemli ölçüde sarsılmaya başlamış, RF yükselen petrol-doğalgaz fiyatlarından faydalanıp, toparlanarak çok daha özerk davranmaya başlamıştır. Çin ise hemen hemen ABD'ye rakip olacak şekilde büyümeye devam etmiştir. Diğer yandan ise içinde Türkiye'nin de bulunduğu “Yarı-Çevre” ülkeleri mevcut düzende yükselmeye başlamıştır (Oran, 2013: 14).

Politik açıdan önemli her devrim, entelektüel manzaranın dönüşümüyle öngörülür. Soğuk Savaş sonrası bu dönemde bölünmenin her iki tarafındaki siyasal argüman, onlarca yıl boyunca kabuk bağlamış alışkanlıklardan kesin olarak kopmak ve beklenmedik bir hızla yenilerini oluşturmaktır: İyisiyle kötüsüyle yeni bir gerçekçilik dönemi doğmuştu (Judt, 2005: 535).

1.1.1. Soğuk Savaş Sonrası Kurulan Yeni Dünya Sistemi

Soğuk Savaş sonrası dönemde meydana gelen yeni krizler ve savaşlar, uluslararası sistemin eski dönemdeki işleyişinden çok farklı bir noktada olduğunu kısa bir sürede göstermiştir. Öyle ki Balkanlarda yaşanan savaşlar, Ortadoğu’da devam eden sorunlar, Orta Asya ve Kafkasya’daki istikrarsız ve belirsiz durumlar aslında bir düzen değil düzensizliğin hâkim olduğunu göstermektedir. Zira Soğuk Savaş döneminde var olan davranışlar ve ortaya çıkan askeri ve siyasi oluşumlar, belirli bir mantık çerçevesinde yani “düzen” içinde işleyen bir sistem mevcuttu. Ama sonra, Soğuk Savaş’ın istikrar faktörü olan ideoloji, çıkar, ittifaklar farklı boyut kazanmış, yeni zemin bulma arayışına girmiştir. Aktörlerin çıkar ve tehdit anlayışlarında ortaya çıkan dönüşümler sonucunda eski modeller yıkılmış, yenilerin oluşturulmasına sebebiyet vermiştir (Gözen, 1997: 76).

Robert Kaplan’ın, Üçüncü Dünya’nın çeşitli bölgelerindeki umutsuzluğun ve anarşinin gelmekte olduğunu kanıtı olduğunu gösteren tezine zemin hazırlayan Soğuk Savaş sonrası dönem, politika dünyasında sürekliliği ve istikrarı devam ettiren durgun süreç ve güçlerin yok olduğu dönem olmuştur. Tarihin neredeyse bir anda hızlandığı, teknolojiden kültüre her şeyin küreselleştiği bir dönem olmuştur (Özuğurlu, 2005: 11).

1985 yılında SSCB komünist Partisi Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov’ un “prestroyka” ve “glasnost” adını verdiği reform çalışmalarının sonucu olarak 1991’de Sovyetler Birliği dağılmış ve nihayetinde Doğu Bloku çökmüştü. Bu çöküş 45 yıldır devam eden Soğuk Savaş döneminin de sonuna ve yeni bir dönemin başlangıcına işaret ediyordu. Soğuk Savaş’ın bitmesiyle beraber uluslararası sistem yaşanan gelişmelerle “Soğuk Barış” olarak adlandırılan bir döneme girmiştir. 20. yüzyılın yarısını biçimlendiren iki kutuplu sistem, 21. yüzyılda çok kutuplu sisteme dönüşmüştür (Oktay ve Cerrah, 2018: 5).

Komünist sistem çökünce gerek Soğuk Savaş sonrası dönemde halkların kimliklerinde çarpıcı değişiklikler gözlemlenmesi gerekse küresel politikanın oluşan yeni kültürel çizgilerle yeniden biçimlenmeye başlamasıyla Soğuk Savaş döneminin oluşturduğu sistem tarihe karışmıştır (Huntington, 2019: 24-25). Dolayısıyla Soğuk Savaş sonrası yaşanan dönem,

uluslararası arenada birden çok nedenden dolayı büyük önem taşıyan bir vaka çalışması haline gelmiştir (Brooks ve Wohlforth, 2000:1-5).

21. yüzyılın başında, Batı dünyası Sovyet Bloğunun dağılmasının oluşturduğu boşluk ile beraber aşırı iyimserlik ve kendinden hoşnut bir tavır içine girmişti. Zira Batı artık rakipsiz bir şekilde dünyaya hâkim olup, çatışmaları bitirecekti. Diğer taraftan yeni dönemde rekabet artık Batı medeniyeti ve İslam Medeniyeti arasında gidip gelmektedir. Söz konusu bu durum özellikle 11 Eylül saldırılarıyla resmileşmiştir. (Oran, 2013: 14).

21. yüzyılın başında dünya, 11 Eylül 2001’de ve sonrasında yaşanan terör olayları ve getirdiği sonuçlar, 2002 ve 2003’te ABD’nin Irak ve Afganistan müdahaleleri ve bunların Ortadoğu’da oluşturduğu istikrarsız dönem, 2008 yılından günümüze kadar devam eden ve etkileri hala hissedilen Küresel Ekonomik ve Finansal Kriz, 2010 yılında Tunus’ta başlayıp tüm Ortadoğu ve Kuzey Afrika’ya yayılan Arap Baharı dalgası ve ertesinde küresel-bölgesel aktörlerin dâhil olduğu Suriye Savaşı, SSCB’nin ardılı Rusya’nın Gürcistan, Doğu Ukrayna, Kırım ve Suriye müdahaleleri Ortadoğu’da Suudi ve İran çekişmesinin devam etmesi ve söz konusu çekişmenin Sünni-Şii çatışmasına evrilme olasılığı, Kuzey Kore’nin balistik füze geliştirme ve nükleer silah çalışmaları, Uzakdoğu’da günümüzde de devam eden Çin, Japonya, Tayvan, Filipinler Güney Kore çekişmeler ve son olarak ABD’nin 45. başkanı Donald Trump’ ın İsrail’i Kudüs’ün başkenti olarak ilan etmesi ve sonrasında yaşanan jeopolitik sıkıntılarla yaşadığımız yeni dönemi biçimlendiren Soğuk Barış dönemi olmuştur (Oktay ve Cerrah, 2018: 1).

İnsanoğlu ortaya çıkmasından itibaren medeniyetler arası ilişkiler hemen hemen hiç yoktu varsa bile istikrarlı değildi. Neredeyse milattan 1500 yıl sonra, modern çağın doğmasıyla beraber küresel politikada iki boyut kazanmıştır. Dört yüz yıldan fazla zamandır Batı’nın ulus devletleri ABD, Prusya, Avusturya, Almanya, Fransa, Birleşik Krallık, İspanya ve diğerleri Batı medeniyeti içerisinde çok kutuplu bir sistem oluşturup birbirleriyle rekabet içinde oldular, savaştılar. Aynı zamanda söz konusu Batılı uluslar diğer medeniyetleri etkilediler, fethettiler ve sömürgeleştirdiler. Soğuk Savaş döneminde ABD rehberliğinde çoğunlukla zengin ve demokratik uluslar, SSCB rehberliğinde diğer bloka nazaran daha yoksul bir grup komünist devletler ile ideolojik, ekonomik, politik bir rekabet içine girerek küresel politika iki kutuplu bir duruma geldi (Huntington, 2019: 24). Söz konusu iki kutup bir taraftan aktörlerin blok içi siyasi-askeri hiyerarşik düzeni oluştururken, diğer taraftan blok liderleri tarafından oluşturulan politikaların ve stratejik hedeflerin uygulanmasında ciddi bir rol oynamışlardır. Bununla beraber evrensel bir örgüt koluğunda oturan Birleşmiş Milletler (BM), blokların arasındaki iletişime zemin hazırlamasıyla bir yandan blokların gevşek

yapılanmasına olanak tanımış, diğer yandan da çok kutuplu sistemde var olan dengeleyici rolünü devletlerin yerine arabuluculuk görevini üstlenmiştir. Böylelikle hem blok dışındaki aktörlerin üstlendikleri arabuluculuk rolü hem de nükleer silahlanmanın etkisiyle Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu yapısı Kore, Vietnam ve Afganistan gibi savaşların dışında aktörlerin birbirleriyle sıcak çatışmalara girmekten çekindikleri ortamda varlıklarını ve istikrarlı yapılarını 1990'lara kadar neredeyse korumayı başarmışlardır (Emeklier, 2017: 58). 1980'lerin son dönemlerine doğru komünist dünya çökünce, Soğuk Savaş döneminin oluşturduğu uluslararası sistemde tarihe karışmıştır. Zira Soğuk Savaş sonrası dünyadaki öncelikler yerini yenilerine bırakmıştır (Huntington, 2019: 24).

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası askeri ve stratejik yapı, tek kutuplu sisteme doğru bir kayma olmasıyla beraber, bu durumun netleştiğini söylemek pek mümkün olmamıştır (Gözen, 1997: 80). ABD'nin öncülüğündeki Batı blokunun galibiyetiyle sonuçlanmasıyla beraber ABD'nin egemen güç olarak belirlediğini ve nihayetinde tek kutuplu bir dünya düzeni oluştuğu düşünülmüştür. Ancak Soğuk Savaş sonrası ABD'nin dengelemesi imkânsız olan askeri, siyasi ve ekonomik bir güçteydi ve türlü iç siyasi sorunları olan rakiplerin, ABD'nin mevcut gücünü dengeleyebilecek bir gücün ya da güçlerin varlığı mümkün değildi. Durum böyle olunca ABD, varlığını Soğuk Savaş sonrası dünya düzeninde tek kutup olarak mı inşa edecekti? Yoksa eskiden yaptığı gibi kendi kıtasına mı çekilecekti? (Kantarıcı, 2012: 60). Esasında Soğuk Savaş döneminin sonlarına doğru ABD Başkanı Bush'un "yeni dünya düzeni" oluşumunu ilan etmesi, liberal ümit ve beklentileri vurguladığı düşünülmektedir. Bush söz konusu düzenin nasıl tesis edileceğini şu sözlerle ifade etmiştir: "Terör tehdidinden arındırılmış, adalet ilkelerini daha güçlü yansıtan ve barış arayışı temelinde daha güvenli bir dünya ve Doğudan Batıya, Kuzeyden Güneye, Dünya milletlerinin bir uyum içinde olacağı bir çağ" (Balcı, 2016: 113-114). Fakat ABD liderliğinde oluşturulan yeni dünya düzeni, tüm dünyayı etkisi altına almış ve ülkeler Batıcılık temelini kendi bünyelerinde oluşturmaya çalışmıştır. Yine söz konusu bu ülkeler ABD'nin öncülüğünü kabul edip, kendi sistemlerini terk etmiş, küreselleşen dünyaya ayak uydurmaya çalışmışlardır (Kantarıcı, 2012: 61-62).

1992' de tasarlanan "Savunma Planlama Rehberi", Soğuk Savaş sonrası düzende ABD öncülüğünde oluşturulan yeni düzenin nasıl olması gerektiği hakkında ipucu vermektedir. Bu strateji belgesinin ana hedefi, ABD'nin tek süper güç olarak 21. yüzyılda varlığını devam ettirmek ve garanti altına almaktır. Söz konusu planda ortaya konulan hedefler göz önüne alındığında, ABD'li stratejist olan Zbigniew Brzezinski' nin 1998 tarihli "Büyük Satranç Tahtası" isimli eserinde de altını çizdiği "güce dayalı önleyici müdahale" ilkesinin baskın

olduğu görülmektedir. Dolayısıyla 21. yüzyılda ABD küresel liderliğini sürdürebilmesi için, tarafına karşı oluşabilecek her türlü güç ve ittifaklar var olmadan önce engellenmesi stratejisini esas almaktadır (Oktay ve Cerrah, 2018: 6-7). Diğer yandan Henry Kissinger’a göre ABD’nin, Soğuk Savaş sonrası oluşturulan yeni düzende liderliği kaçınılmaz olmuştur; zira bu görevi üstlenecek başka bir aday bulunmamaktaydı. Ayrıca Kissinger’a göre tüm sorun, ABD’nin oluşan yeni düzeni kendi çıkarlarıyla uyumlu şekilde biçimlendirmekte aktif rol oynamak ya da kendi içine dönmekti (Özuğurlu, 2005: 10).

ABD’nin mutlak liderlik iddiasını ortaya çıkaran kuramsal çabalar, ABD karar alıcılarının amaçlarını yansıtmaması bakımından abartılı görünse bile, 1991-2001 dönemi arasında yaşanan gelişmeler Amerika’nın söz konusu dönemdeki göreceli üstünlüğünden bahsetmek mümkündür. Örnek olarak I. Körfez Savaşı sırasında kendi coğrafyasından uzakta sergilemiş olduğu harekât, Avrupa’da II. Dünya Savaşı’ndan sonra yaşanan en kanlı savaş olan Yugoslavya iç savaşının en şiddetli yaşandığı sırada, AB’nin yanında yer alan bu coğrafyada yaşanan tüm olaylara kayıtsız kalmasına karşılık, ABD’nin askeri harekete yönelmesi sonucunda savaşın son bulması, ABD yönetimimin askeri ve siyasi güç üstünlüğünü göstermesi açısından önemlidir (Emeklier, 2017: 60). Fakat ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemde belirsizlikleri ortadan kaldırmaya ve üstünlüğünü korumaya çalıştığı söz konusu dönemden sonra tarihinin en büyük saldırılarından biri olan 11 Eylül saldırıları ile karşı karşıya kalmış ve ABD dış politikası açısından dönüm noktası yaşamıştır. Zira 11 Eylül saldırılarından sonra ABD, geleneksel dış politika anlayışından ciddi bir ayrılma yaşamış, iç ve dış politikasında hızlı bir dönüşüm geçirmiştir. Soğuk Savaş sonrası yaşanan dönemde ABD hegemonyasının küreselleşmesi ve sürdürebilmesi için engel olarak tanımlanan büyük devletler yerini, saldırılardan sonra terörist şebekeler ve onlara destek olan rejimler almıştır. Washington yönetimi ise ulusal güvenliğine potansiyel tehlike ve tehdit teşkil edenler için “önleyici saldırı” stratejisini hayata geçirmiş ve bunu meşrulaştırmaya çalışmıştır. Amerikan dış politikasında dönüm noktası kabul edilen 11 Eylül saldırılarından sonra izlenen dış politikanın ana hedefi, yalnızca kendi hegemonyasının önünde duran rakip güçlerin gelişmesini engellemek değil, tüm dünyaya mutlak egemenliğini kabul ettirmek idi (Ataman ve Gökcan, 2012: 216). Fakat Soğuk Savaş sonrası uluslararası güç denkleminde ABD tek kutuplu düzen arayışı içinde inişler çıkışlar yaşaması neticesinde başta RF, Çin ve Hindistan olmak üzere birçok devlet çok kutuplu düzenin oluşmasına katkı yapmışlardır. Ve böylece günümüz uluslararası sistemde güç dağılımı ABD, RF, Çin, Hindistan, Japonya ve AB gibi büyük güçlerle İran, Brezilya, Endonezya, Türkiye gibi bölgesel güçler arasında

dağılmaktadır. Ayrıca uluslararası kurumlar, küresel sivil toplum örgütleri, terör örgütleri ve çok uluslu şirketler yeni dünya düzeninde önemli bir rol oynamaktadır (Emeklier, 2017: 61).

Soğuk Savaş döneminde askeri, ideolojik ve silahlanma konularında güç mücadelesi ciddi bir önem taşımaktaydı. ABD ve SSCB, kendileri dışında kalan üçüncü ülkelere ekonomik ve askeri yardımlar sağlayarak ve hatta Batı Avrupa ülkelerine ve Japonya'ya ciddi ölçüde ekonomik dayanak ve pazar fırsatları sunarak söz konusu ülkeleri kendi bloklarının içinde tutmaya zorluyorlardı. Zira ABD'nin büyük oranda dış açıklar vermesi, Almanya ve Japonya'nın gittikçe büyüyen ekonomilerinin ABD'yi rahatsız etmesi gibi gelişmeler neticesinde politika konuları söz konusu dönemde daha çok dikkate alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Gözen, 1997: 80). Diğer yandan politika konularında ön sırada olan askeri gücün artık öyle olmadığını acı bir şekilde tarihte kanıtlanmıştır. Zira SSCB, askeri gücü ve nükleer kapasitesi oldukça yerindeyken çökmüştü. Gücün doğasının değişmesi, artık savaşma becerisinin uluslararası sistemde devletlerin etkisinin ve varlıklarının devamının garantisi değildi (Gaddis, 2008: 226). Böylece Soğuk Savaş sonrası kurulan yeni düzende parametreler küresel sistemin çok sektörlü bir yapı olduğuna işaret etmektedir. Diğer bir deyişle devletler ideoloji, siyaset, strateji gibi klasik konuların yanında ekonomi, hukuk, din, kültür, kimlik gibi konuları da göz önünde bulundurmak zorundadır (Emeklier, 2017: 61).

Soğuk Savaş sonrası dünyada da ulus devletler tarihte olduğu gibi söz konusu dönemde de günümüzde de dünya olaylarında temel aktörlerdir. Huntington'a göre ulus devletlerin davranışlarını, menfaatlerini ve husumetlerini; güç, servet, kültürel tercihler, ortak sahip olunan şeyler ve farklılıklar belirlemektedir. Soğuk Savaş sonrası düzende devlet gruplaşmaları artık üçlü bloku değil dünyanın yedi veya sekiz medeniyeti olmuştur. Bilhassa Doğu Asya'daki toplumlar ekonomik gücünü arttırıp, kendilerine askeri güç ve siyasi etki oluşturmaya çalıştılar. Böylelikle kendilerine güvenleri arttıkça kendi kültürel değerlerini ön plana sürerek Batı tarafından zorla kabul ettirilmeye çalışılan değerleri reddetmeye başlamışlardır (Huntington, 2019: 24-25). Dolayısıyla Soğuk Savaş sonrası yeni kurulan dünyada, küresel sistemin ağırlık merkezi Batı'dan Doğu'ya doğru gitmektedir. 1648 Vestfalya düzeninin kurulmasıyla birlikte modern ulus devletler sisteminin merkez noktası olan Batı, söz konusu ayrıcalıklı konumunu kaybetmekte, Doğu'nun gücü ise yükselmektedir (Emeklier, 2017: 61).

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, şiddetli iç çatışmalar, istikrarlı ve barışçıl bir uluslararası düzenin oluşturulması için gittikçe artan şekilde risk teşkil etmekteydi. Sovyetler'in dağılmasının ardından oluşan belirsizlik ve şaşkınlık ortamında uluslararası politikada meydana gelen en belirgin diğer bir farklılık, stratejik bakımdan önemli coğrafi bölgelerde

bağımsız yeni aktörlerin doğmasıdır. Sovyetler' in dağılması, Almanya'nın birleşmesi, Yugoslavya'nın beşe, Çekoslovakya'nın ikiye ayrılmasıyla beraber Avrasya coğrafyasında yirminin üzerinde yeni devlet kurulmuştur. Bu olayların bazıları sakin olurken bazıları da birçok insanın ölümü veya sürgün edilmesine sebep olan sıcak çatışmaların altında gelişmiştir. Dolayısıyla Soğuk Savaş döneminde rastlanmayan etnik veya dinsel çatışmalar, Soğuk Savaş sonrası dünyaya damgasını vurmuştur (Özügürlü, 2005: 14).

Soğuk Savaş sonrası oluşturulan yeni dünya düzenindeki diğer bir farklılık ise sistemin ilişki modeli simetri yerine asimetriye dönüşümüdür. Bahsi geçen aktör ve sektör değişimi gerek devlet gerekse devlet dışı aktörlerin aralarındaki ilişkiyi karmaşıkleştirmiş ve çok boyutlu bir model haline getirmiştir. Bu da tahmin edilebilirliği zor olan asimetrik ilişki formunun oluşumuna yol açmıştır. Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni dünyayı açıklamak için kullanılan en önemli kavram olan küreselleşmenin etkisini hissettirmesiyle aktörlerin ilişkileri karmaşık ve iç içe geçmiş bir şekilde “karmaşık karşılıklı bağımlılık” etrafında belirmektedir (Emeklier, 2017: 61).

Uluslararası aktörlerin aralarındaki söz konusu bu ilişki düzeyi, mevcut karşılıklı sorunlara ve görüş ayrılıklarına rağmen, karşılıklı bağımlılık seviyesine varacak düzeyde, büyük güçler arasında geçirgen ve çok boyutlu ilişkiler barındırmaktadır. Bu ilişkiler kurulurken, aktörler aralarındaki görüş ayrılıklarını bir kenara bırakarak kendi çıkarlarını göz önünde bulundurur. Büyük güçler ve devletlerarasında sıkı işbirliği mevcuttur ve müttefik ülkeler, diğer büyük güçlerle çok boyutlu ilişki kurabilmektedir. Örnek olarak RF ve ABD arasında temel sorunlar, NATO'nun doğuya doğru yayılması, nükleer silahların çoğalması, nükleer enerji, Hazar enerji kaynakları, uluslararası terörizm ile mücadele gibi konulardır. Fakat RF, ABD ile ticaret ve enerji konularında karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesine önem vermesinin yanı sıra Japonya ve Çin ile enerji kaynaklarının arzı konusunda yakın ilişki içinde olup, Çin ile silah sanayi ve güvenlik konularında işbirliği yapmaktadır (Efegil ve Musaoğlu, 2009: 16-17).

Sovyetler 'in yıkılmasıyla sona eren Soğuk Savaş ile beraber uluslararası sistemde yeniden yapılanma dönemine girmiştir. Bu dönem bilimsel ve teknolojik devrimin de etkisiyle birlikte değişen üretim ilişkileri, biçimi ve bilginin artan önemiyle şekillenmiştir. 1990 yılında egemenliğini ilan eden ve ardından Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında hukuken varlığını kaybetmesiyle birlikte ardılı olarak uluslararası topluluğa katılan RF, on dört yeni devletle birlikte süreç içerisinde kendisine yeni roller arayışına girmiştir. Nüfusu eski Sovyetler' in yarısından fazlaydı ve doğal kaynakların büyük bir kısmı RF' ye kalmıştı (Oran, 2013: 541-542). Yeni kurulan dünya düzeninde, tek kutuplu dünya sistemi oluşması için çabalayan

ABD'nin karşısında RF, yıllar içindeki hızlı dönüşümüyle tek taraflı Amerikan hegemonyasının kurulmasının imkânsızlığını ortaya çıkarmış ve zamanla kendi ulusal çıkarlarına ve ihtiyaçlarına göre diğer aktörlerle karşılıklı ilişkiler içinde bulunmuştur. Diğer bir deyişle RF, bir yandan yeni bir siyasal sistemi oluşturma çabası içinde iken diğer yandan, ekonomik ilişkilerin öncelikli olduğu devlet dışı aktörlerle uluslararası arenada etkin bir rol oynamaktadır.

1.2. Soğuk Savaş Sonrası Rus Dış Politikası

“Rusya’nın iki şanssızlığı var: Aptalları ve yolları”

Nikolay Gogol

Ruslar, tarihte var oldukları 10. yüzyıldan beri, tarihsel süreçte kopmalar yaşasa da büyük güç ve imparatorluk oluşumuna sahip en önemli örneklerden bir tanesidir. Rusya, genel anlamda tarihi ve coğrafi olarak içinde tezatlar bulunduran bir Asya ülkesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihi süreç içerisinde yaşanan örneklerle birlikte, Rus topraklarının genişliğine ve verimli alanına karşılık köylü nüfus toprağın korunması yasasına karşı topraklarını verimsizleştirene kadar kullanmış ve böylelikle yeni toprak arayışı ve sınırlarını genişletme mantığı ile hareket etmiş fakat gittiği yerdeki toprağı da verimsizleştiren bir sistem oluşmuştur. Ancak Rusya’da halkları birleştiren söz konusu gücün potansiyeli ve bölge açısından alternatifsizliği, RF’ yi tanımlarken güç kavramına olan vurgu önem kazanmıştır (Özcan, 2019: 184).

21. yüzyıl uluslararası sistem açısından yeni bir yapılanmanın olduğu bir zaman dilimidir. SSCB’nin yıkılmasının ardından iki kutuplu sistemin de tarihe karıştığı söz konusu bu dönemde, tüm devletler gibi SSCB’nin ardılı RF’ de dönüşüm süreci içinde kendi çıkarlarını göz önüne alarak oluşturulan yeni dünya sistemine katılma çabası içine girmiştir. Söz konusu dönüşüm süreci içinde Rusya ve dış politikasının analizi, tarihsel ve günümüz sisteminin diğer aktörleri bakımından oldukça önemlidir. Hiç kuşkusuz neredeyse yirmi yıla yakın bir zaman dilimi, RF gibi, tam anlamıyla metamorfoz yaşayan bir devletin dış politika eğiliminden bahsetmek için kısa bir süredir (Tellal, 2010: 190-191). Yine de RF’ nin, çalışmanın asıl konusu oluşturan Güney Kafkasya’da izlediği politikaları doğru değerlendirebilmek için hem uluslararası ilişkilerdeki yapısal dönüşümü hem de bölgesel gelişmelerin RF’ nin dış politika belirlemesi konusundaki etkileri incelenmiştir.

1970’lerde SSCB tam olarak bir süper güçtü. Fakat bazı kesimler, Sovyetler ‘in bir süper gücün sadece tek bir bileşene sahip olduğundan bahsediyordu. Söz konusu bu bileşen; askeri güçtü. Sovyetler Birliği politikasının temel hedefi siyasi sistemini güçlendirmek ve

komünizmin yönetimini devam ettirmektir. Sınırları ABD, Çin ve söz konusu bu devletlerin hâkimiyeti altındaki bölgelerle çevrili SSCB, stratejik açıdan nükleer ve konvansiyonel askeri amaçları bulunuyordu. Nükleer hedefi; ABD, Fransa, Çin ve İngiltere ile gerçekleşmesi olası bir küresel savaşta kaybı en aza indirmek, konvansiyonel hedefi ise; Avrupa ve Uzak Doğu'da ortaya çıkabilecek çok bölgeli ve büyük boyutlu bir savaş kazanmak ve üçüncü dünya ülkelerine operasyonlar düzenleyebilmektir. 1980'lerin başında ise Sovyetler Birliği hemen her alanda büyük bir durgunluk içindeydi. Söz konusu durgunluğun temel sebebini ekonominin başlıca aracı, ham petrolün fiyatının uluslararası piyasalardaki düşüşü oluşturmaktaydı. Sovyet liderleri bu durum karşısında ekonomiyi canlandırmakta başarılı olamadılar (Sapmaz, 2020: 24-25). Aynı dönemlerde Sovyetler için ilerlemeye doğru atılım yapıp, duygusunu kaybetmiş bir toplumu uyandırmaya çalışan Gorbaçov'un uygulamaya koyduğu reformlar, ters yönde gelişme sergileyen son ve boşuna bir girişim olarak birliğin dağılmasına katkıda bulunmuştur (D'Encausse, 2013: 13). Doğu Avrupa'da Komünist rejim etkisini kaybetmeye devam ederken Sovyetler üyesi cumhuriyetlerde de çatışmalar yoğunlaşmaya başlamış, SSCB'nin temelleri derinden sarsılmıştır. O sıralar Rus Yüksek Sovyet'inin sözcüsü olan Yeltsin, 1991 yılında yapılan ilk seçimleri kazanarak, seçimle iktidara gelen ilk devlet başkanı unvanını kazanmıştır. Çürümüş sistemde sosyal adaletin altını çizen Yeltsin, halk tarafından büyük destek görmüştür. Aynı zamanda Moskova'da oluşan güç boşluğunu büyük oranda dolduran Boris Yeltsin, Gorbaçov'un otoritesini sarsmıştır. Yeltsin'in 1991 yılının sonlarına doğru hükümeti denetimi altına alması ve nihayetinde 8 Aralık 1991'de imzalanan Minsk Anlaşması'yla SSCB'nin dağılma süreci tamamlanmıştır. 25 Aralık 1991'de son toplantısını yapan SSCB Yüksek Sovyeti, SSCB'nin varlığının son bulunduğunu ilan eden bir açıklama yapmıştır. Aynı gün akşamında Kremlin'deki Sovyet bayrağı indirilmiş, RF bayrağı göndere çekilmiştir (Sapmaz, 2020: 26).

1.2.1. Boris Yeltsin Dönemi Rus Dış Politikası

Sovyetler Birliği'nin ardılı olarak uluslararası arenada yerini alan RF' nin ilk devlet başkanı Boris Yeltsin, büyük ekonomik krizler, sosyal sorunlar ve küreselleşmenin en sert hali ile karşı karşıya kalmıştır. Ülke içinde self determinasyon yanlısı hareketler baş göstermiş, alkoholizm, ekonomik ve sosyal krizler dağınık iktidar yapısının karşılaştığı en büyük sorunlar olmuştur. İktidar bir taraftan söz konusu bu sorunlarla uğraşırken diğer yandan da Rus emperyal yayılım gücü büyük bir darbe almış, bu dönemde RF hemen hemen Korkunç İvan dönemindeki coğrafi sınırlarına dönmüştür. Ayrıca hegemonik üstünlük bölgeleri de eş zamanlı olarak son bulmuş, bilhassa Varşova Paktı'nın çöküşüne paralel olarak

Orta Avrupa'daki eski uydu devletleri, AB ve NATO'nun etki alanı içine girmiştir (Özcan, 2019: 185-186).

Gorbaçov'un ardından iktidarı ele alan Boris Yeltsin, yüklendiği görev için tam olarak hazırlanamamıştı. Amerikalı siyaset bilimci Timoty J. Colton' un, Yeltsin'in hayat hikâyesini kaleme aldığı eserinde, Yeltsin'in hiçbir zaman Gorbaçov'u unutturacak kadar güçlü bir rakip olmadığını ve mevcut şartların Yeltsin'i yönlendirdiği sürecin ne olacağını şöyle özetlemiştir: “Bir ayağı geçmişte, diğeri gelecekte yer alan... Yeltsin eski usulleri biliyordu, ama yenilerini gözlüyordu. Hem onun için ve hem millet için zor olan kısım- basit olandan, yani bir ülke üzerinde tartışmaktan, daha karmaşık olana, yani o ülkeyi yeniden inşa etmeye geçmek- ancak şimdi başlıyordu.” (D'Encausse, 2013: 14-15).

Esasen RF' nin, Sovyet Devleti'nden devraldığı ekonomik güçsüzlükler, coğrafi sınırlamalar, tekrardan oluşturulmaya çalışılan hukuki ve siyasi yapıdaki dönüşüm sancıları “geçiş süreci” olarak isimlendirilen 90'lı yıllar süresince hissedilmiştir. Geçiş süreci boyunca devletin yeni bir yapılanma olgusuna dair çabalarından derinden etkilenen Rus toplumu olduğu için sürecin olumsuz yansımaları, merkez ile bölgeler arası güç rekabetleri ve Başkanlık birimi ile parlamenter sistem arasında oluşan yönetim boşlukları dönemin istikrarsız durumunun en önemli faktörleri olmuştur (Turgutoğlu, 2006: 8).

Başkan Boris Yeltsin, 1991 ve 1996 yılları arasında Rusya'nın merkeziyetçiliğinin zirvesindeki politikacıydı ve dış politika sonucu üzerinde belirleyici bir etkiye sahipti. Fakat Yeltsin'in dış politikayı tam olarak nasıl yaptığı tahmin edilemezdi ve karar verme sürecinde herhangi bir maliyet ya da fayda analizi izlediğini göstermek zordu. 1994 yılında Başkan Yeltsin kendisinin karar verme süreci ile ilgili, “Bir karar vermek benim için suya dalmak gibidir; bunun bir avantaj mı dezavantaj mı olduğunu analiz etmek istemiyorum.” demiştir (Jackson, 2001: 30).

Yeltsin dönemi Rus dış politikasının özü, eski Sovyet coğrafyasının büyük bir bölümü ile Doğu Avrupa'nın Rusya'nın nüfuz alanı olarak görülmesini sağlamak, söz konusu bu alanların RF' nin güvenliğini tehdit edecek bölgeler olarak görülmesini engellemektir. Bu sebeple Yeltsin, eski Sovyet coğrafyasındaki bazı devletlerin ve Doğu Avrupa ülkelerinin NATO'ya katılmasını olumsuz görüyor ve NATO'nun genişleme politikasının RF güvenliğine tehdit oluşturabileceğini öngörmekteydi (Keskin, 2009: 49). Aynı zamanda RF, ideolojik rekabetin son bulmasıyla Batı'dan algılanan tehdit düzeyindeki azalma bu dönemde dış tehditten ziyade eski Sovyet coğrafyasındaki mevcut yerel çatışmaları tehdit olarak görmesine sebebiyet vermiştir (Sapmaz, 2020: 97). Böylece küresel ölçekte değişen tehdit algısı Yeltsin dönemi Rus dış politika stratejinin temelini oluşturmuştur.

Boris Yeltsin başkanlığa, Gorbaçov'un son dönemlerinde de izlenen, stratejik geri çekilme politikasıyla başlamıştır. Doğu Avrupa'dan asker çekilmesinin devam etmesini desteklemiş, Baltık ülkeleri ve Azerbaycan'dan erken dönemde asker çekilmesini kabul etmiştir. Diğer bir deyişle yeni Rus hükümeti, Sovyetlerin aşırı genişleme hatasından sonra Gorbaçov hükümetinin izlediği askeri çekilme politikasına açıkça inanıyordu. Zira söz konusu bu dönemde RF, diğer devletlere aktif olarak dâhil olmak için gerekli finansmandan yoksun olup, Rusya'nın kendi modernleşme sürecini baltalayacak bir yükün benimsemesi mümkün değildi (Jackson, 2001: 97-126).

Diğer taraftan Gorbaçov döneminde yaşanan çöküş, Rusya'nın ekonomik, askeri ve sosyal açılardan saygınlığını kaybetmesine sebep olmuştur. Durum böyle olunca, Yeltsin, söz konusu kayıpları giderebilmek ve RF' nin uluslararası arenada yeniden yer alabilmesi amacıyla, Batılı liderlerle bilhassa dönemin ABD Başkanı Bill Clinton ile yakın ilişkiler kurulmuş, hatta terörizm, nükleer silah yaygınlaşması gibi konular ABD ile Rusya'nın ortak tehdit unsurlarını oluşturmuştur (Karabayram, 2011:106).

Yine 1991-1993 arası dönemde dış politikaya Atlantikçi görüş hâkim olmuştur. Dönemin Rus Dışişleri Bakanı, dış politikanın temel ilkesini Batı ile bütünleşme ve ortaklık olarak tanımlamıştır. Dış dünya ile uyum içinde ve çatışmalardan uzak bir politika izlenmiştir. Bu dönemde izlenen yeni dış politikanın diğer bir özelliği eski birlik cumhuriyetleri ile sınır mücadelesine girmemek ve bahsedilen cumhuriyetlerde yaşayan Ruslar ile ilgilenmemektir. Yani Atlantikçiler için Rusya, Avrasya'nın hasta devi olarak anılmasındansa, gelişmiş Batı toplumunun eşit haklara sahip üyesi olarak anılmasını yeğlemişlerdir (Sapmaz, 2008: 116-117).

Uluslararası sistem açısından yeni bir yapılanmanın olduğu ve SSCB'nin çökmesinin ardından yaşanan geçiş döneminde, Boris Yeltsin için, RF' nin dünyadaki yerinin tanımlanması önemliydi. Nitekim SSCB'den başka bir yer bilmeyen ve Parti'nin fikirleri içinde yetişen bir kişi olarak kabuk değiştirmeyi inanılmaz şekilde yerine getirdi. Yüzünü Avrupa'ya çevirdi ve RF'nin Avrupa'nın kaderinde var olması gerektiği düşüncesinin hayatının projesi haline getirmişti. Yeltsin için kararsızlığa yer yoktu zira imparatorluğun emellerinin yıkılması uğruna ülkenin kimliğine kavuşması bunu gerektiriyordu (D'Encausse, 2013: 20).

Söz konusu dönemde Andrei Kozirev' in başını çektiği çağdaş yeni Batıcı görüş, iki ana ilke üzerine oturmuştu. Liberal, demokratik ülkeler çıkarları ortak olduğu için doğal müttefiklerdir. RF de bu görüş ışığında mevcut uluslararası meselelerde, Batılı kurum ve devletlerin kara ve çözüm sürecinde eşitlik ilkesine göre davranmalarını beklemekteydi. Buna

karşılık RF, liberal ve demokratik kurumlarını inşa ederken, Batılı uygar dünyada yer almak için çıkar ve değerlerinden fedakârlık edip, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi evrensel konulara iç ve dış politik hayatında yer vermeliydi. Böylelikle görev ve sorumluluk bilincine sahip RF, Batı temelli dış politikasından pragmatik faydalar elde edecekti (Turgutoğlu, 2006: 17). Fakat Yeltsin ve ekibinin bu politikaları, Rusların tarihsel süreç içinde üstlendikleri Batı karşıtı yaklaşım ile tezatlık oluşturduğu ve Rusya'yı "ABD'nin küçük müttefiki" durumuna getirdikleri için eleştirilmiştir (Özcan, 2019:186).

Ekonomik şartların kötüleşmesi, sosyal huzursuzluklar, politik karışıklıklar, Transkafkasya ve Orta Asya'da çatışmaların baş göstermesi ve bilhassa NATO'nun Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsayacak şekilde genişleme hedefi açıklaması, Moskova tarafından aşağılayıcı ve izole edici bir hareket olarak algılanması üzerine Batı ile izlenen her koşulda işbirliği politikasının sonu olmuştur (Sapmaz, 2008:117).

1992 başlarından itibaren Atlantikçi görüşe karşı eski komünistlerin ve yeni milliyetçilerin oluşturduğu bir akım olarak Avrasyacılık akımı Rus tarihi çizgisinde yerini almıştır. Avrasyacılık akımının esası, RF' nin ne Doğu ne de Batı ama kendine özgü bir dünya olduğunu kabul eden bir görüştür. Avrasyacıların dış politika anlayışlarının özünü, Mesihçi anlayış oluşturmaktadır. Yani RF' nin, Avrupa'nın koruyucusu olarak görülmesi ve coğrafi olarak dünyanın kalbinde bulunduğu görüşü esastır. Kimlik bunalımları söz konusu akımı Batı karşıtlığına götürmüştür. Batıcıların etkisini kaybetmeye başlamasıyla beraber geleneksel Rus düşüncesinde var olan güçlü devlet ve büyük güç sloganları Rus politik çevresini etkisi altına almaya başlamış, birleştirici unsur olarak görülmüştür. Büyük ve güçlü devlet temeline dayanan söz konusu akım adeta yeni Rusya'nın resmi ideolojisi haline gelmiştir. Ve dolayısıyla ulusal kimlik tanımlamalarında ve dış dünya ile dış politikayı algılama biçimlerinde değişiklikler oluşturmuştur. 1992 yılının son dönemlerine doğru RF'nin ulusal çıkar ve endişelerini gidermek için önceliğin yakın çevreye verilmesi düşüncelerinin üzerine, Avrasyacı akımının da etkisiyle Rus dış politikasında "yakın çevre" terimi yerini almıştır (Turgutoğlu, 2016: 23-27).

Böylelikle Rus dış politikası yönünü değiştirmeye başlamış ve 1993'te yakın çevre politikasıyla, eski Sovyet coğrafyasını yaşamsal çıkar bölgesi olarak kabul edilmiş ve bu politika "RF'nin Monroe Doktrini" olarak isimlendirilmiştir (Tellal, 2010: 206).

Bu noktada Moskova, Batı ile ilişkilerinde kendi çıkarlarını ön planda tutan işbirliğine öncelik veren bir politika izlemiş, eski Sovyet topraklarını da kendi sorumluluk bölgesi olarak tanımlamış ve Batı'yı da bu politikayı tanımaya davet etmiştir. Söz konusu bu davete, Batı dünyası 1990'ların ortalarına değin RF'nin yakın çevresindeki müdahalelerine üstü örtülü bir

şekilde olumlu yanıt vermiştir. Böylece Yeltsin, eski Sovyet coğrafyasında daha aktif politikalar izlenmesinin önemini anlamıştır. Nihayetinde sınır bölgelerinde askeri açıdan güvenliği vurgulayan ve önemli bir adımlar ikisi olan Kolektif Güvenlik Anlaşması (KGA) ve Şangay Beşlisi oluşturulmuştur (Özcan, 2019: 186). Bahsi geçen iki oluşumun RF için önemi ise yakın çevre olarak ilan ettiği coğrafyada askeri güvenlik bakımından belirleyici bir role sahip olduğunu hukuki olarak kanıtlama fırsatı bulmuştur.

Bu dönem boyunca RF' nin öncelikli bölgeleri içinde üç farklı alan yer almaktaydı. İlk olarak Güney Kafkasya olarak tanımlanan Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'dır. Bu bölge bilhassa stratejik açıdan ve sahip oldukları doğal kaynakları açısından RF' nin yeniden etkili olmak istedikleri bölgeler arasındadır. İkinci olarak, eskiden Sovyetler bünyesinde olan doğal kaynakları ve stratejik açıdan dünya ekonomisi için önemli olan Orta Asya devletleridir. Son olarak Ukrayna ve Beyaz Rusya üstündeki etkinliğini arttırmak isteyen RF, NATO'nun genişleme adımlarını takip ederek yeni sürece ayak uydurmaya çalışarak belirli etkiye sahip olmak istemiştir (Karabayram, 2011: 108).

RF perspektifinden bakıldığı zaman NATO'nun "Yakın Çevre" üstündeki jeopolitik hâkimiyeti stratejik olarak bir felaketin ilk aşaması olarak görülmüştür. Zira Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin NATO ve AB'ye üye olmaları Rusya için bir anlamda jeopolitik alarm önemi taşımıştır. Diğer taraftan özellikle Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinden Gürcistan'ın Batı dünyası ile artan ilişkileri Moskova'nın stratejik bir adım atma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Çünkü Gürcistan, Rus jeopolitik hattının en önemli damarlarından birisidir (Mammadov, 2014: 33).

BDT, kurucu niteliğindeki 8 Aralık 1991 Minsk Anlaşması ve 21 Aralık 1991 Almaata Protokolü ile bir yandan SSCB'ye son verilirken bir yandan da yeni bir bütünleşme hedefinde oluşturulmuş birliktir. BDT'yi oluşturan 14 maddelik Minsk Anlaşması özetle, akit taraflar olan RF, Ukrayna ve Beyaz Rusya arasında BDT'nin fiilen kurulduğunu, birliğe üye olan devletlerin vatandaşlarına eşit hak ve özgürlük, söz konusu devletlerin topraklarında yaşayan etnik azınlıklara çeşitli alanlarda karşılıklı işbirliği ve dış politika koordinasyonu gibi faaliyet noktaları belirlenmiştir. Almaata Protokolü ise Minsk Anlaşması'nın akit üyeleri ile beraber sekiz eski Sovyet cumhuriyeti olan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Moldovya ve Ermenistan'ın devlet başkanları arasında imzalanarak Minsk Anlaşması'nın bütünleyici parçası şeklinde kabul edilmiştir. BDT genel olarak SSCB' nin çökmesiyle beraber bağımsızlık sürecinde meydana gelen sorunların ortak olarak çözülebileceği bir örgüt olarak kurulmuşken, aslında birlik SSCB'ye göre daha az merkezi ama onun devamı olarak Rusya merkezli sürdürülen ve değişmekte olan dünya şartları altında

hayatta kalabilecek yeni bir imparatorluk olmuştur. Buna ek olarak Rusya'nın ihtiyacı olan sömürüyü devam ettirebilmesi ve eski Sovyet cumhuriyetleri ile bağlarını yeniden kurabilmesi için BDT, Rusya için hayati önem taşımaktaydı (Purtaş, 2004: 65-84).

SSCB'nin uluslararası arenadaki sahip olduğu güç göz önünde bulundurulduğunda 1991 sonrası on yıllık zaman dilimi RF için bir travma dönemi olduğu söylenebilir. Söz konusu dönemde Başkan Yeltsin ve ekibi devlet geçmişinin bazı yönlerini canlandırırsa da komünizmi de kontrol altında tutmaya çalışmıştır. Yine bu dönemde kilise ön plana çıkarılmış, dini değerlerin önemi her fırsatta vurgulanmıştır. Eş zamanlı olarak milliyetçilik, toplumsal alanda güçlenmiştir (Özcan, 2019:187).

Yine de Yeltsin döneminde Rusya'nın eski Sovyet devletleri ile olan ilişkileri Batı'yla ilişkilerinin yanında hep ikincil önemde kalmıştır. Dışişleri Bakanı Primakov' un, Moskova'nın dış politikasında ilk sırayı BDT ülkelerinin yer alacağını açıklamasına rağmen "Yakın Çevre Doktrini" gibi bu söylemde yalnızca kâğıt üzerinde kalmıştır. Bunun asıl sebeplerini bir taraftan Rusya'nın iç politika sorunları oluştururken diğer taraftan Orta Asya ülkelerinin devleti inşa kaygıları oluşturmuştur (Tellal, 2010: 207).

Yine söz konusu dönemde "şok tedavi" olarak isimlendirilen ekonomik dönüşümlere ek olarak, siyasi âdemi merkezîyetçiliğe geçiş süreci başlatılmıştır. Sonuç olarak RF' ye bağlı idari bölgeler hızlıca güçlenerek merkez yapıdan kopmuşlardır. Aslında bu durum Yeltsin'in, Gorbaçov'a karşı başlattığı iktidar mücadelesinde söylediği sözlerin bir sonucuydu: (Sönmez,2010: 39-40). "Ne kadar bağımsızlık yutabiliyorsanız o kadar alın" ve böylece RF kendini geri dönülmez bir sürecin içinde bulmuştur (D'Encausse, 2013: 16). Sonuç olarak Yeltsin ve ekibi, RF' nin jeopolitik nüfuz alanının daralmasının önüne geçememiştir.

1990'lı yıllarda akılda kalan lideri olarak ön plana çıkan Boris Yeltsin, bir anlamda Komünist rejimi ve Sovyetler Birliği'ni yıkmakta başarılı olsa da yerine kurulan RF' nin inşasında büyük sıkıntı yaşamıştır. Ekonomik ve siyasi politikaların başarısızlığı kargaşa ve istikrarsızlığı beraberinde getirmiş, kurulamayan siyasi istikrar, merkezi güç ve zayıf ekonomi sebebiyle Yeltsin desteğe ihtiyaç duyar hale gelmiştir. Yeltsin'in bir yandan sağlık durumunun bozulması bir yandan da alkole zaafı olması ile Atlantikçi ve Avrasyacı doktrinleri arasında gidip gelmesi, zayıf yönlerini oluşturmuştur. Diğer taraftan oligarkların desteğine ihtiyacı olması ve yolsuzluk iddiaları da iktidarı sarsan gelişmelerin diğer yüzünü oluşturmuştur (Sapmaz, 2020: 98-99).

Diğer yandan söz konusu döneminin en önemli olaylarından biri olan 25 Kasım 1994'te başlayan Birinci Çeçen Savaşı da Yeltsin'in otoritesinin büyük oranda azalmasına yol açmıştır (Hekimoğlu, 2007: 69). 1980'li yılların sonlarına doğru SSCB' de boy göstermeye

başlayan etnik temelli çatışmalar başladığı zaman Sovyet yönetimi, muhtemel bir isyan için Kuzey Kafkasya’da çeşitli reformlar yapmıştı. Dönemin lideri Gorbaçov’a yönelik yapılan darbe girişimi sonrasında çıkan kargaşa ortamından faydalanan Cavhar Dudayev yönetimi ele geçirmiştir. Yeltsin iktidara geldiğinde ise Çeçenistan’ın bağımsızlığını tanımayarak bölgedeki mevcut gergin ortamı iyice kızıştırarak Soğuk Savaş sonrası dönemin en kanlı iç savaşının yolunu açmıştır. Özellikle her iki tarafında savaş kurallarını gözden kaçırarak sivil halk ve savaş dışı bölgelere sıçramasıyla ciddi insan hakları ihlallerine sebebiyet vermiştir. Diğer yandan Rus ordusunun Çeçenlere karşı olan savaşta beklenen başarıyı gösterememesi üzerine zor durumda kalan Yeltsin, Çeçen yönetimi ile 1996 yılında masaya oturmak durumunda kalmıştır. Yeltsin’in söz konusu dönem boyunca yaptığı manevralar ve barış fırsatlarını doğru şekilde değerlendirememesi üzerine sorun içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Söz konusu bu dönem geçmişte Rus Çarlığı dönemindeki gibi, iç politik menfaatlerin ve kişisel çıkarların ülke çıkarlarından üstte tutulması sebebiyle Yeltsin’in de tarihteki sorumsuz Rus çarlarından farkının olmadığını gerçekliğini gözler önüne sermiştir (Uyar, 2018: 288-295). Sonuç olarak Birinci Çeçen Savaşı Yeltsin’in otoritesinin azalmasına ve komünist rejimi deviren adam unvanının önemini yitirmesine yol açmıştır.

1991 yılında Yeltsin öncülüğünde kurulan RF, 9 yıl süren Yeltsin dönemi süresince kendisini yeni bir devlet misyonu arayışı içerisinde bulmaya çalışmıştır. RF’ nin yeni bir kimlik oluşturma süresinin bu kadar zaman almasının sebebi ise Yeltsin’in Moskova’nın geleceği için stratejik açıklamalar yerine günlük ihtiyaçlar doğrultusunda oluşturulan “taktik bir politika” yolunu tercih etmesidir. İktidara geldiğinde Rus halkının güvenini kazanan Yeltsin, zaman geçtikçe kötüleşen şartlarda iyileşme gösterememesi akabinde söz konusu güvenin altını dolduramamıştır. Aynı zamanda genel olarak ekonominin kötüye gitmesi de RF’ nin politik gücünü düşürmüş ve uluslararası arenada prestij kaybına yol açmıştır. Böylece Yeltsin, iktisadi başarısızlıkların sonucu olarak gelişen siyasi mağlubiyetlerle birlikte akıllara ülkeyi refaha ulaştıramayacağı fikrini oluşturmuştur (Hekimoğlu, 2007: 74).

Diğer taraftan iktidardaki “Yeni Batıcılar” uygulamaya koydukları reformlarla RF’ yi Batı dünyasının itibarlı bir üyesi haline getirmeye çalışmışlardır. Fakat söz konusu dönemde meydana gelen gelişmeler, RF ve Batı dünyası arasında yeni krizlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. NATO’nun genişlemesi, Çeçenistan krizi, Bosna ve Kosova müdahaleleri ve Batı dünyasının RF’ nin yakın çevresine göz dikmeleri Yeltsin ve ekibinin karşı karşıya kaldığı temel sorunlar olmuştur. Yeltsin’in son dönemleri kendi çıkarlarının ABD ve Batı dünyası tarafından dikkate alınmasını sağlayamayarak fakat hiçbir zaman süreç dışında kalmamaya özen göstererek ve başarısız iktidarın son dönemleri olsa da ABD ve Batı politikalarına dâhil

olmaya çabalayarak geçmiştir. Nihayetinde Boris Yeltsin, görev süresi dolmadan halefi Vladimir Putin'e koltuğuyla birlikte ekonomik, idari ve sosyal açıdan içinden çıkılmaz sorunları miras bırakarak istifa etmiştir (Sönmez,2010: 40).

Yeltsin'in diğer olası varislerin yerine neden Putin'i seçtiği konusunda ise kendi hatıralarında yaptığı açıklama ile ışık tutmaktadır: “1998'den beri, toplumun yeni bir devlet kalitesini, otoritenin siyasi yapısını güçlendirecek çelikten bir iskeleti talep ettiğini düşünüyordum. Düşünen, demokratik ve yenilikçi, ama askeri tarzda sarsılmaz bir insana ihtiyacımız vardı. Ertesi yıl böyle bir kişi ortaya çıktı: Bu kişi Putin idi.” (D'Encausse, 2013: 39).

1.2.2. Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikası

1999 yılının Ağustos ayında vekâleten başbakan olarak görevlendirilen Vladimir Putin, Yeltsin'in istifasıyla beraber 2000 yılının Mart ayında seçilmiş olarak RF' nin Devlet Başkanı olarak göreve başlamıştır. Bu tarihten itibaren RF' nin en etkin ismi olarak uluslararası arenada kendini gösteren Putin, kısa sürede dünya siyasetinde de ismini duyurmuştur. Bilhassa Soğuk Savaş sonrası yaşadığı güç kaybı sonrası kendini toparlayamayan RF' yi, dış politikada gerçekleştirdiği hamlelerle birlikte küresel politikada yeniden söz sahibi bir aktör haline getirmiştir (Çalışkan, 2019: 1).

Vladimir Putin, 1952 yılında işçi bir ailenin çocuğu olarak Sovyetler Birliği döneminde Leningrad günümüzde ise St. Petersburg kentinde dünyaya gelmiştir. St. Petersburg Devlet Üniversitesi'nde Hukuk eğitimini tamamladıktan sonra Rus Gizli Servisi'nde (KGB) çeşitli görevler yapan Putin'in siyasi hayatı, St. Petersburg Milletvekilleri Birliği'nin başkanışmanı göreviyle başlamıştır. 1996'ya kadar aynı şehirde çeşitli görevler yapan Putin'in siyasi kariyeri hızla ilerlemiş 1998'de KGB'nin yerini alan Federal Güvenlik Servisi (FSB) başkanlığına getirilmiştir. Yaklaşık bir yıl sonra Yeltsin tarafından kendisinin halefi olarak seçildiği ilan edilen Putin'in iktidar yolculuğu da başlamış oldu (Ağır, 2020: 93-95).

Çok tanınmayan birisinin RF' nin başına gelmesi iç ve dış siyasi alanda büyük bir şok etkisi yaratmıştır. Nitekim 2000 yılında Davos'ta ortaya çıkan “Who Is Mr. Putin?” sorusu moda haline gelmiş, medya söz konusu bu gizemli lideri ve izlemeye başladığı politikaları yakından takip etmeye başlamıştır (Mikail, 2007: 81). Dolayısıyla Putin'in ilginç ve bir o kadar da alışılmadık bir biçimde Yeltsin'den görevi devralmasının perde arkası daima merak edilmiştir. Zira Yeltsin, RF' de sistemli bir “aile” düzeni oluşturmuş ve sistemin faydalarından söz konusu aileyi oluşturan zenginler grubu ile birlikte faydalanırken, neden

aileden olmayan Putin Devlet Başkanlığına getirilmişti? Dr. İhsan Çomak'ın "Rusya, Putin ve Avrasyacılık" adlı makalesine göre 1999 yılı Yeltsin için zor bir dönem olmuştu. Muhalefet, Yeltsin'i görevden düşürecek bir gensoru önergesi vermişti. Bu olayın ardından "Bank of New York" skandalı ile Amerikan hazinesinden alınan yüklü bir miktar paranın Rus hazinesine girmeden bazı kişilerin cebine gittiği anlaşıldı. Bu skandalın Yeltsin'e dokunan tarafı ise skandala karışan isimler Yeltsin'e yakın kişilerdi ve söz konusu bu skandal Yeltsin'i derinden yıpratın en büyük olaydı. Ek olarak bu dönemde Yeltsin'in sağlık problemleri de eklenince anlaşıldı ki Yeltsin artık eskisi gibi ülkeye hâkim değildi. İşte tam bu sırada Yeltsin'e koltuğunu güvenebileceği ve halkın tepki göstermeyeceği bir isime bırakılması teklif edildi. Teklif edilen isim o zamanlar FSB Başkanı olan Putin'di. Putin ile bir anlaşma yapıldı ve anlaşmaya göre Putin iktidar koltuğuna oturursa Yeltsin'in iktidardaki adamlarına ve oligarklarına dokunmayacaktı. Nihayetinde Putin Devlet Başkanı oldu ve büyük oranda verdiği sözleri tuttu (Çomak, 2006: 93-94).

Aynı zamanda bir yandan Yeltsin iktidarının sonunu getiren diğer yandan da Putin iktidarının güçlenmesinin en önemli olaylarından biri Çeçen Savaşları'dır. Zira Yeltsin döneminde ciddi sonuçlara sebebiyet veren Birinci Çeçen Savaşı'nın devamını olan İkinci Çeçen Savaşı, Putin'in seçim zaferine ciddi oranda katkı sağlamıştır. 1999'da Çeçen savaşçıların Dağıstan'a saldırı üzerine başlayan savaş, aslında beklenen bir hareketti. Fakat büyük umutlarla başlayan saldırı bu sefer karşısında gizemli bir liderin stratejik hamleleriyle karşılaşarak sonuçsuz kalmıştır. "Rusya'nın 9/11'i" olarak adlandırılan savaş iktidar mücadelesine yoğunlaştığı dönemde Putin için, Rus halkının teröre karşı gösterdiği korkuyu fırsata çevirdiği kısa ve kesin olarak kazanılacak bir zafer olarak hedeflerine ulaşmaya yardım eden bir araç olmuştur. Birinci Çeçen Savaşı'ndan farklı olarak Rus ordusunun işgali büyük ölçüde farklıydı. Zira artık Rus ordusunun daha bilinçli ve deneyimli olduğu açıktı. Diğer taraftan etkin bir kamuoyu oluşturulmasıyla Rus halkının önemli bir bölümünün desteği sağlanarak ilerlenmiş ve bu destek korunmaya çalışılmıştır. Ayrıca etkili bir dış kampanya ile uluslararası kamuoyu ile Çeçen sempatisi duyan ülkeler baskı altına alınmaya çalışılarak maddi ve manevi desteklerin önü kesilmeye çalışıldı. Kısaca Putin'in hedefi en kısa zamanda kesin bir zafer kazanmaktı. Nihayetinde Çeçenistan sorunu tamamen çözülmese de İkinci Çeçen Savaşı sonunda elde edilen zafer Putin'in RF Devlet Başkanlığı makamına çıkmasıyla sonuçlanmıştır (Uyar, 2018:299-301).

2000 yılının Mart ayında Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte hemen hemen herkesin "Yeltsin dönemi bitti, Putin dönemi başladı" gerçekliğinde buluşmasına rağmen söz konusu bu gerçekliğin ne anlama geldiği konusunda farklı yorumlar ve tahminler vardı. Zira Yeltsin

adının özümsemesi bile o kadar kolay olmamışken çoğu siyaset uzmanı tarafından “black box (kara kutu)” olarak nitelendirilen Putin’in neler getireceğini ve neye öncülük edeceğini tahmin etmek oldukça zordu (Mikail ve Yilmazchoban, 2018: 341).

Putin iktidara geldiği ilk dönemde RF’ nin içinden geçtiği dönemi, halkın psikolojisi ve istekleri üzerinde uzun stratejik araştırmalar yapmış, iç ve dış politikada Rusya’nın ezilmiş ve ikinci sınıf devlet olma durumunu da göz önünde bulundurarak kendini RF’ nin kahramanı yapmak için gerekli senaryoları oluşturmuştu. İlk olarak SSCB’nin çöküşünün ardından toplumu etkisi altına alan “ulusal aşağılık kompleksi” üzerinde durdu. Böylece “yıkıcı” olarak hatırlanan Yeltsin döneminde iç siyasi oyunlardan ve çekişmelerden sıkılan Rus halkı, Putin’de birleştirici lider olma ışığını gördü (Mikail, 2007: 85). Ayrıca Rus halkının genetik kodları için Putin’in ilk söylemleri uygundu zira Putin RF’ nin bir imparatorluk olduğunu ve eski gücünü yeniden kazanarak uluslararası arenada tek süper güç olması gerektiğini savunuyordu. Böylece Putin kendi milli ideolojisiyle gerekli olan güveni sağlayarak iktidarda emin adım adımlarla ilerledi (Çomak, 2006: 95).

Diğer yandan Putin, Yeltsin döneminde uygulanan asimetrik federalizme karşı dikey gücü oluşturarak federal birimler üzerinde Moskova’nın kontrolünü sağlayan önlemler almıştır. İlk olarak çeşitli uyumsuzlukların giderilmesi için bütün yasaların anayasaya uygun hale getirilmesi doğrultusunda çalışmalar yapılmıştır (Sapmaz, 2020:133). Bunlara ek olarak idari yapıda bir düzenleme yapılmıştır. Putin’in hedefi merkezi RF’ yi yedi idari bölgeye ayırıp buralardaki yerel idarecilerin başına kendi temsilcilerini atayarak merkezi otoriteyi güçlendirmektir. Böylece bölgeler üzerinde doğrudan kontrol hattı oluşturarak daha önce yapılan yolsuzlukların ve oligarkların üstüne gidip halkın devlete olan güvenini arttırdı (Çomak, 2006: 95).

Kuvvetli bir halk desteğini arkasına alan Putin, başkanlık döneminin başında ülkesinin geleceğini belirleyecek olan iki problemin farkında olarak hedeflerini çizmişti. İlk olarak imparatorluğun kaybedilmesi ve sessizce büyüyen bir çoğunluğun ayrılık istekleriyle beraber RF’ nin bütünlüğünden endişe ediyordu. İkinci olarak geçmişinde teknolojik açıdan modernleşmeye ayak uydurulamayan olağanüstü doğal kaynaklara sahip bir ülkenin ekonomik dönüşümü için tereddüt ediyor olmasıydı. Söz konusu her iki problem için de Putin çok iyi biliyordu ki ülkesi başarısız bir yönetimle batıp gidebilir ya da mevcut çatışmalara yenileri de eklenerek içinde kaybolabilirdi. Bunları göz önüne alarak ilerleyen Putin’e göre, 21. Yüzyıl Rusya’sı, geleneksel Rusya’nın başarısız tecrübelerini katiyen tekrar etmemeli, Batı dünyasının takip ettiği yollardan esinlenmeli fakat onların aşırılıklarına hiçbir şekilde

düşmemeli, RF Batı'da ve Batılı olmalı ama kendine özgü tarihi ve manevi olgularını da dikkate almalıydı (D'Encausse, 2013: 69-70).

Böylece “güçlü ekonomi, güçlü ordu ve güçlü devlet” varsayımıyla hareket eden Putin, Rusya'nın eski gücünü yeniden kazanması gerektiği düşüncesine bağlı olarak Ulusal Güvenlik Doktrinini, Askeri doktrini ve Yeni Dış Politika Doktrinini onaylayarak yeni hükümetin takip edeceği temel politika esaslarını belirtmiştir (Sapmaz, 2008: 122). Esasında söz konusu dönemin mantığı “siyasi ve ekonomik olarak güçlenen Rus devleti- Rusya'nın uluslararası statüsünü eski haline getirme- iddialı davranma” çevresinde ilerletilmeye başlanmıştır. Fakat bu basit şemanın temelinde Rus dış politikası, ekonomik açıdan Sovyet coğrafyasından faydalanmaya yönelmiş ve küresel pazarlara lider bir güç olarak dâhil olmayı amaçlamıştır (Özcan, 2019: 187).

Söz konusu doktrinlerde RF' nin devlet politikalarının ana hatlarının formüle edildiği ve RF' nin uluslararası çıkarları içinde her şeyden evvel BDT ülkeleri ve geleneksel müttefikleri ile eşit konumda ve karşılıklı fayda politikasına dayanan ilişkilerin geliştirilmesi öngörülmektedir. Aynı zamanda RF' nin uluslararası arenada sözünün dinlenir olması, RF' nin istikrarlı bir düzen içinde dünya politikasına yön verebilmesi ve Rus kültürünün diğer dünya ülkelere yayılması gibi hedeflerinde sıralandığı belgeler genel olarak Putin'in pragmatik dış politika anlayışının da bir sonucu olarak görülmektedir. Zira bizzat Putin'e göre Rus dış politikası şöyledir: “Bizim dış politikamız bağımsızlığı kuşku doğurmamaktadır. Bu dış politikanın temelini pragmatizm, ekonomik verimlilik ve ulusal meselelerin önceliği oluşturmaktadır.” (Purtaş, 2004: 212-213).

İlerleyen zamanlarda Putin, uluslararası hayatın yeni boyutu üzerine çalışmıştı. Söz konusu dönemlerde, ABD'nin uluslararası sistemde uzun bir süredir tartışmasız tek süper güç olmasıyla birlikte ortaya çıkan çok-kutupluluk tartışmaları hâkimdi. Putin'e göre çok-kutupluluktan ziyade dönemin güç dengesi göz önüne alınarak hem ABD ile ilişkilerin ilerletilmesi hem de başka muhatap arayışı sisteme doğru bir şekilde dâhil olma daha önemliydi. Bu sebeple Putin Batı dünyasına başta NATO olmak üzere onun kurumlarıyla yakın ilişkiler içinde olma yolları aramıştı. Zira Başbakanlığı sırasında, ülkesini Batı ittifakına katılma konusunda soru soran bir gazeteciye “Neden olmasın?” şeklinde bir yanıt vermesi o dönemlerde Putin'in açık olarak Batı dünyasına yöneldiğini gösteriyordu (D'Encausse, 2013: 74).

Öte yandan Putin'in iktidara gelmesiyle beraber RF ile BDT ilişkilerinde de yeni bir sayfa açılmış oldu. Putin için BDT devletleriyle ilişkiler öncelikli olsa da daha çok ikili ilişkiler ön planda tutularak ilerlenmiştir. BDT'ye verilen öncelik RF için aynı zamanda ABD,

Avrupa ve Asya'ya açılan bir diplomasi kapısı oluşturmuştur. Fakat özellikle 11 Eylül saldırılarından terörizme karşı işbirliği çerçevesinde ABD ve RF arasındaki gelişen ilişkilerin ardından ABD'ye daha fazla yakınlaşma kararı, Rus dış politikasının yönünü açıkça gösteriyordu (Purtaş, 2004: 215). Zira coğrafi bakımdan BDT, RF dış politikasının yumuşak karnı konumundadır ve Rusya'nın BDT topraklarında hayati önem taşıyan çıkarları, BDT ülkeleriyle siyasi ve askeri düzeydeki yakınlaşmayı açıklar niteliktedir (Hekimoğlu, 2007: 140).

Rus iç politikasında pragmatik bir role sahip olan Putin, RF' nin sahip olduğu stratejik öneme sahip doğal kaynakları devletleştirerek özel iktisadi girişimlerin ülkeye yatırım yapmasını sağlayarak Rus ekonomisini canlandırmıştır. Bununla beraber Rus enerji şirketi Gazprom' a uluslararası bir rol atfederek stratejik açılım yapan Putin, enerji kaynaklarını Rus dış politikasının merkezine oturtmuştur (Mammadov, 2014: 33). Öte yandan yükselen petrol fiyatları sayesinde Rusya'nın ekonomik olarak Batı'ya olan bağımlılığı ortadan kalkmış ve dış politikada çıkarların daha rahat kontrol edilebileceği pragmatik politikalar esas alınmıştır. Batı tarzında olmasa bile demokrasiyi benimseyen ve stratejik kaynaklar açısından devlet kontrolü yaparak pazar ekonomisinin güçlenmesi sağlanmıştır. Ayrıca aşırı milliyetçilik olgusuna karşılık Rusya'nın güç statüsüne ve eski Sovyet coğrafyasındaki liderliğine her fırsatta vurgu yapılan bu dönemde uluslararası toplumun RF' nin bu bölgede denge sağlayıcı rolünü tanınması gerektiğini düşünmektedir (Sapmaz, 2020: 136).

Diğer yandan 1990'larda Rus iç politikasını etkisi altına alan Atlantikçi-Avrasyacı çekişmesi Putin döneminde son bulmuştur. Zira Putin iki akım arasında bir sentez oluşturmaya çalışmıştır. Sovyet dönemine karşı nefretini gizlemeyen Yeltsin' e nazaran Putin Sovyet vatanseverliğini geri getirmeye çalışmıştır. Fakat Putin bunu yaparken akılcı davranmıştır. Zira Putin'e göre: "Her kim ki Sovyetler Birliği'nin çöküşünden dolayı üzülüyor, onun kalbi yoktur; her kim ki onu eski şekliyle canlandırmak istiyor, onun aklı yoktur." (Tellal, 2010: 197). Fakat Dr. İhsan Çomak'a göre Putin'in terim olarak pek kullanmasa da onun tam olarak bir Avrasyacı olduğunu belirtmektedir. Zira Putin'e göre, RF gücünü ve hâkimiyetini Orta Asya'ya yani doğuya göre genişletmelidir (Çomak, 2006: 95).

Putin, 16 Mayıs 2003 tarihinde Kremlin Sarayı'nda Parlamento'ya yaptığı konuşmada dış politikanın düzelmesini ekonominin yükseltilmesi ve iç sistemin değişmesiyle birlikte olacağını belirterek Rus dış politika yönünün netleşeceğini vurgulamıştır. Ayrıca Putin'in söz konusu konuşmasında "bugün herhangi bir ülkenin zengin olması ya da geniş topraklara sahip olması yeterli değildir, eğer bu ülke dünyadan izole olmuşsa olumlu yönde gelişmeyecektir, dünya ekonomisine entegre olan devletler daha çabuk başarı sağlayacaktır" şeklindeki

söylemi RF' nin dünya ülkeleri ile olan ekonomik rekabetine olan vurguyu göstermiştir (Hekimoğlu, 2007: 85-86).

Aynı zamanda bu dönemde Putin, askeri güvenlik alanında önceliklerini belirleme fırsatı bulmuştur. Esasen söz konusu dönemde RF' ye yönelik iki ciddi tehdit Putin'i buna itmiştir. Bunlardan biri Çeçen Savaşı, diğeri ise Batı'nın Moskova karşısındaki askeri üstünlüğü olmuştur. Bu doğrultuda Çeçenistan sorununu çözmeye çalışırken ABD ve NATO ile askeri çatışma olasılığını en aza indirmeye yönelik bir politika izlemiş, aynı zamanda terörle mücadele politikasına hız vermiştir. Nitekim Putin'in vekâleten devlet başkanı olduğu 1999'dan söz konusu döneme kadar takındığı tavizsiz tutumu ve bu tutumu sürdürmesiyle 2004 yılında yapılan devlet başkanlığı seçimlerini yüzde 71,9'luk bir oranla yeniden kazanmasını sağlamıştır (Sapmaz, 2020: 134-135).

Putin'in ikinci başkanlık döneminde belirginleşen RF' nin jeopolitik olarak kuşatılma endişesinin artması üzerine Rus dış politikasının realist akıma daha çok yaklaştığı gözlemlenmiştir. Özellikle Yevgeny Primakov ile Rus dış politikasında öne çıkan realizmle birlikte, RF çok-kutuplu dünya siyasetinde öncelikle kendi çıkarlarını gözetmelidir. Öte yandan RF, Batı'nın yayılmacı hareketlerini engellemeli ve etrafındaki dönüşümlere kayıtsız kalmamalıdır. Dolayısıyla söz konusu dönemdeki RF dış politikasının en önemli amacı, NATO'nun genişlemesini engellemek ve RF' nin çıkarlarını her fırsatta savunmak olmuştur. Bu bağlamda RF' nin, ABD ile ilişkileri kötüleşirken, bilhassa enerji konusunda kayda değer bir ortaklığa sahip olduğu AB ile olan ilişkileri de değişime uğramıştır. Zira bütüncül bir politika izlemektense birliğin önemli üyeleri olan Fransa, Almanya gibi ülkelerle ikili ilişkileri geliştirmeyi yeğleyen Putin, özellikle AB' nin RF' ye karşı ortak bir dış politika uygulanmasının önüne geçmeye çalışmıştır (Çalışkan, 2019: 3).

Bu dönemde yaşanan gelişmelerin ardından Putin, ABD'nin RF' nin yakın bölgesinde rahatça hareket etmesine karşılık duyduğu rahatsızlığı alenen dillendirildiği bir süreci başlatmıştır. Bunun en somut örneğini ise 10 Şubat 2007'de gerçekleştirilen 43. Münih Güvenlik Konferansı'nda Rus liderin alışılmışın dışında yaptığı konuşma oluşturmaktır (Kantarcı, 2012: 71). Yeni bir Rus dış politikası çerçevesi çizen Putin oldukça ses getiren konuşmasında şunları söylemiştir:

(...) Son yıllarda ABD politikalarındaki tek kutuplu bir dünya yaratma çabalarını tedirginlikle izliyorum. Bir ülke kendi kurallarını dünyanın geri kalanına, sanki kendi iç düzeniymiş gibi kabul ettirmeye çalışırsa huzur ve istikrar değil, sorun bekleyin. Çağdaş dünyada tek efendi fikri mümkün olmadığı gibi, kabul edilemez de. ABD, tehlikeli biçimde güç kullanıyor. (Çalışkan, 2019: 3).

Putin'in 43. Münih Güvenlik Konferansı'nda yaptığı konuşma, bir nevi Soğuk Savaş dönemi söylemlerini hatırlatmış, bazı analizciler tarafından "Yeni bir Soğuk Savaş'ın

başlangıcı mı? ” şeklinde yorumlanmıştır (Kantarcı, 2012: 72). Dolayısıyla ABD’nin tek-kutuplu dünya düzeni inşa etme aşamasında izlediği politikalara karşı ciddi bir eleştiri niteliği taşımasının yanında, yeni dünya düzeni olgusu etrafında oluşturulmaya çalışılan ABD hegemonyasına karşı resmi olarak bir karşı çıkış niteliği taşıması açısından çok önemlidir. Öte yandan RF’ nin Putin döneminde izlediği dış politika adımı ABD karşıtı bir tavır görmek 43. Münih Güvenlik Konferansı’nda yaptığı konuşmanın sadece bir söylem olarak kalmadığı, pratik düzeye aktarıldığını söylemek mümkündür. Zira 2008 Gürcistan Savaşı ve 2014 Kırım ilhakı gibi yaşanan hadiseler RF’ nin sadece yakın çevresini Batı’ya bırakmama çabası değil, aynı zamanda küresel siyasette RF’ nin de söz sahibi olduğunu gösterme çabası olduğu söylenebilir (Emeklier, 2017: 60-61).

Putin’in 43. Münih Konferansı sırasında yaptığı konuşma bundan sonra küresel sistemde var olacağına ve hegemonya arayışına dair en somut işaretlerden birisi olmuştur. Diğer yandan Putin’in söz konusu açıklamalarının yanında büyük güç kavramını kuvvetlendiren diğer bir durum, BM’deki rolü olmuştur. Zira RF, sistem bileşenlerinde işbirliğini destekleyen durumlara eğilirken aynı zamanda BM sistemini de desteklemiş oluyordu ve söz konusu sistem, RF’ nin büyük güç olgusunu da güçlendirmektedir (Özcan, 2019: 189). Aynı zamanda ABD’nin tek taraflılığına ve ABD tarafından diğer ülkelere kabul ettirilmeye çalışılan ekonomik, siyasi ve sosyal politikalara da dikkat çeken Putin, AB’yi de söz konusu konular üzerinden uyardığı ve kuvvet kullanma kararının yalnızca BM tarafından onaylandığı suretle meşru olacağını, AB ve NATO’nun BM’nin yerini alamayacağını da altını çizmiştir (Sönmez, 2010: 50).

Böylelikle RF için büyük güç duygusu artık entegre olan değil, entegre eden olmak yönünde olmuştur. Bu çerçevede Rusya, BDT coğrafyasında türlü siyasi, ekonomik ve askeri bütünleşme çalışmaları üzerine çalışmıştır. Ayrıca Putin’e göre büyük güç kavramı aynı zamanda ulusal sınırların ötesine geçmek demek olduğu için çevresinde gönüllü ya da zorunlu olarak ittifak kurması gerektiği devletler olmalıydı. Dolayısıyla Putin’in söz konusu dönemde, ABD’nin tek taraflılığına karşılık çok kutupluluk düşüncesi yönelimi ve ABD’yi dengeleme ihtiyacı göz önüne alındığında ana ortak olarak Çin ortaya çıkmaktadır (Sapmaz, 2020: 137).

Rus- Çin ilişkileri birbirine komşu iki devlet olduğundan dolayı geçmişi oldukça geriye dayanmaktadır. Aynı coğrafyada konumlanan ve uluslararası arenada iki büyük aktör olan Rusya ve Çin ilişkilerinde zaman zaman gelgitler yaşamıştır. Oldukça uzun sınır çizgisine sahip olmaları sınır anlaşmazlıklarını da beraberinde getirmiş, söz konusu bu anlaşmazlıklar nihayetinde çatışmalara yol açmıştır. Fakat zamanla iki ülkenin de tehdit algılamaları ortak bir noktada buluşunca iki ülkenin yaklaşması kaçınılmaz olmuştur.

Dolayısıyla SSCB yıkıldıktan sonra uluslararası sisteme dâhil olmaya çalışan RF ve uluslararası sistemdeki yalnızlığından kurtulmak isteyen Çin arasındaki ilişkiler iki devletin de uluslararası arenada daha büyük roller almayı hedeflemeleri ile stratejik olarak zorunlu hale gelmiştir. Putin'in iktidara gelmesiyle çıkacağı ilk Asya turuna Çin'i dâhil etmesiyle dış politikada denge siyaseti beraberinde ilerleyeceğinin de ilk sinyallerini vermiş bulunuyordu. Esasen Putin, kendi ülkesini Asya ve Avrupa devletleri ile olan ilişkilerde bir kuşa benzetiyordu. Kuşun uçabilmesi için iki kanadının da iyi kullanabilmesi gerektiğinin önemini her fırsatta dile getiren Putin, Washington'un Moskova'nın isteklerine ciddiyetle eğilmediği sürece RF' nin Çin ile olan ilişkilerinin daha da güçleneceğini de ısrarla altını çiziyordu. Durum böyle olunca iki ülke arasındaki stratejik işbirliği ABD siyasetine karşılık ortak bir amaç taşımasıyla bu ülkeleri birbirlerine daha da yakınlaştırmıştır. 1999 yılında ABD'nin liderliğindeki NATO'nun, BM Güvenlik Konseyi'ni hiçe sayarak Kosova'da yaptığı insani müdahale sonrasında BM Güvenlik Konseyi daimi üyeleri olan RF ve Çin'in uluslararası arenadaki mevcut etkinliklerine karşılık büyük bir meydan okuma olarak tanınan bu hareket neticesinde iki ülkede de büyük endişeye yol açmıştır. Zira etnik temelli ayrılıkçılık hareketleri çerçevesinde yapılan söz konusu insani müdahalenin anlamı, ilerleyen zamanlarda aynı sorunlarla boğuşan RF ve Çin için sıranın kendilerinde olduğunun bir göstergesi olabilirdi. Böylece tek kutuplu sistemde stratejik işbirliği ile çok kutuplu düzeni sağlamak amacıyla en uygun müttefikler olarak birleşen iki güçlü aktör arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi konusunda çalışmalar devam etmektedir (Akman, 2015: 3-24).

Söz konusu dönemde Putin, RF dış politikasının önüne yeni amaçlar koysa da Batı ile mevcut ilişkilerinde kırılmalıklar devam etmiştir. Zira 2008 yılında Kosova'nın ABD desteğiyle bağımsızlığını ilan etmesi, yine aynı dönemde NATO'nun Bükreş Zirvesi'nde Ukrayna ve Gürcistan'ın üyeliklerinin gündeme gelmesiyle birlikte RF, yeni bir çevreleme politikasıyla karşı karşıya olduğunu düşünerek karşı bir hamle ile Ağustos 2008'de Gürcistan yönetiminin Güney Osetya'ya yaptığı operasyonu gerekçe göstererek Gürcistan'a askeri müdahalede bulunmuştur. Bir anlamda Kosova'nın tanınmasına karşılık olarak 26 Ağustos 2008'de Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarını tanıyan RF, aynı zamanda Gürcistan'ın AB ve NATO üyeliğini de engellemiş oldu (Çalışkan, 2019:4).

Genel olarak bir değerlendirme yapılacak olursa Putin'in iktidara gelmesinden günümüze kadar olan süreçteki dış politika felsefesi, değişik siyasi akımların karışımı olan Pragmatist-Avrasyacılık ekseninde devam etmiştir. Yeltsin iktidarının ardından başa geçen Putin yönetimi, Rus dış politikasını revize ederek RF' yi, tam da istediği gibi uluslararası sistemin başat aktörlerinden biri haline getirmeyi başarmıştır. Putin'in bahsi geçen süreçteki

hedefleri temel olarak uluslararası sistemin tüm alanlarında büyük güç hedefini koruması ve bulunduğu konumdaki siyasi, ekonomik ve askeri açıdan liderliği eline alması gerekliliği olduğu söylenebilir. Söz konusu bu hedefler Putin'in iktidara gelmesinin ardından Rus dış politikasını şekillendiren asli ilkeler olmuştur.

Öte yandan Putin dış politikasının diğer tarafı Avrupa ile ilişkilerini geliştirerek batısını güvende tutmak, doğusundaki devletlerle ise siyasi etkisi altına alarak bölgesel gücün belirleyicisi olmaktır. Aynı zamanda Putin, sahip olduğu enerji kaynaklarını dış politika aracı olarak kullanarak RF'yi uluslararası arenanın merkezine taşımıştır (Çomak, 2006: 96).

Rus tarihi süresince iktidara çeşitli dünya görüşüne sahip liderler gelse de, daima "büyük güç" olgusu Rus dış politikasının stratejik çerçevesini belirlemiştir. Yine 2000'li yıllarda iktidara gelen Putin'le büyük güç kavramını hatırlayan Rusya, Putin'in halka yönelik yazdığı bir yazısında şöyle demişti:

Evet, Rusya bir imparatorluk olmaktan vazgeçti ama bir büyük güç olma potansiyelini kaybetmedi. Artık hiç kimseye herhangi bir şeyi dikte edemeyeceğiz veya hiç kimseyi kendi yörüngemizde tutamayacağız. Ancak enerjimizi kendimiz için kullanabileceğiz. Yeni nesillerin önünde büyük bir tarihi değişim duruyor: Çocuklarına devrederken utanmayacakları bir Rusya inşa etmek (Sapmaz, 2020:137).

Rusya'nın söz konusu büyük güç kimliği (derzhavnost) ile ilgili emperyal geçmişinin kalıcı bir mirası olduğunu savunan dış politika uzmanı Bobo Lo, aynı zamanda SSCB'nin yıkılmasının üzerinden yıllar geçmesine rağmen Putin'in içinde imparatorluk cazibesinin hala yanmakta olduğu için eski Sovyet coğrafyasını kapsayan fiili çıkar alanlarını tekrar eline almayı temel bir hak olarak gördüğünü de belirtmiştir (Lo, 2018:6). Böylece Putin ilk iktidara geldiği günden itibaren BDT ülkelerine öncelik vermekle birlikte BDT ülkelerinde yaşayan soydaşların durumlarını da Rus dış politikasının öncelikleri arasında görmüştür. Zira RF' nin oluşum sürecindeki diasporası, bulundukları ülkelerde kendi aralarındaki dayanışma açısından önemliydi. Böylece oluşan Rus diasporası, Rus dış politikasında etkin bir araç olarak kullanılabilecekti (Purtaş, 2004:214).

Putin dış politikasının en önemli boyutlarından biri olan BDT ülkeleri ile olan ilişkilerde Güney Kafkasya bölgesine gelindiğinde ise RF için en sorunlu bölge olmuştur. Zira Sovyet sonrası döneme bakıldığında Güney Kafkasya bölgesi, Rus dış politikasını en zorlayan bölge olmuştur. Kafkasya'da bulunan Gürcistan ve Azerbaycan BDT'ye en son üye olan ve BDT ülkeleri arasında en batı yanlısı olan devletler olmuştur. Abhazya, Güney Osetya ve Dağlık Karabağ gibi sorunlu çatışma bölgeleri sorunun daha da büyümesine sebep olmuş, RF' nin coğrafi sınırları içinde yer alan Kuzey Kafkasya bölgesinde bile etnik çatışma bölgeleri oluşturma tehlikesine zemin hazırlamıştır. Putin ise pragmatist bir yaklaşım doğrultusunda Güney Kafkasya politikası oluştururken BDT coğrafyasında belli noktaları

hedef olarak bölgesel hegemonyasını sağlamlaştırma yönünde adımlar atmıştır. Putin'in arka bahçe olarak gördüğü Güney Kafkasya'yı kontrol altına alarak yerel müttefik kazanmak, bölgeye kendi askeri gücünü yerleştirmek ve son olarak bu bölgelerin ekonomik açıdan RF'ye bağımlı hale getirmek gibi hedefleri olması söz konusu bölgede her geçen gün artan bir baskı politikasına neden olmuştur. Söz konusu bu baskı politikası da RF'ye bölgede avantaj ve dezavantaj olarak dönse de Güney Osetya'da bir savaşla sonuçlanmıştır (Sönmez, 2011: 97).

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE MOSKOVA'NIN GÜRCİSTAN POLİTİKASI

2.1. Soğuk Savaş Sonrası Moskova-Tiflis İlişkileri

Devletlerarasında ilişkilerin gelişmesi için her iki tarafında kazançlı çıkması veya zarar görmemesi gerekmektedir. Karşılıklı kazançlar, ikili ilişkilerin gelişebilmesine pozitif yönde katkı yapmaktadır. Devletlerin politika ve stratejileri karşı tarafın çıkarlarına zarar verirse, ilişkilerin pozitif yönde gelişmesinden söz etmek mümkün değildir. Gürcistan-Rusya ilişkileri için de benzer şeyleri söylemek muhtemeldir (Memmedov, 2009: 164). Nitekim Gürcistan- Rusya ilişkileri için hâlihazırda ciddi bir karışıklık oluşturan efsanelerle dolu olduğundan, bu sürecin rasyonel analizini oluşturmak için çeşitli perspektif arayışına ihtiyaç duyulmaktadır (Sakvarelidze, 2010: 7).

Gürcistan, Güney Kafkasya’da Rusya Federasyonu ile en uzun sınıra sahip olan devlettir. Gürcistan’ın gerek Transkafkasya ’da açık denizlere çıkışı olması gerekse stratejik ve jeopolitik bakımdan ticarete elverişli olması, Rusya’nın hayati çıkar bölgesinde olmasına ve Gürcistan ile ilişkilere önem verilmesine sebebiyet vermiştir. RF’ nin Sovyet sonrası ortaya çıkan devletlerarasında sahip olduğu en kötü ilişkiler Gürcistan ile olan ilişkilereydi. Bu nedenle RF ile Gürcistan ilişkileri bağımsızlık sonrasında genellikle gergin bir halde seyir izlemiştir (Sapmaz, 2008: 176). Bu gerginliğin asıl sebebini giriş kısmında da bahsedilen RF’ nin, 1990’dan itibaren Güney Osetya bölgesindeki ayrılıkçı hareketleri alevlendirmesine ek olarak Gürcistan bölgesinin bir kısmında bağımsızlığını zayıflatmak ve stratejik açıdan önemli olan Güney Kafkasya’da hak iddia etmek için çeşitli ayrılıkçı hareketleri askeri olarak desteklemesi oluşturmaktadır (Cohen ve Hamilton, 2011: 4).

SSCB’nin dağılmasının ardından bağımsızlığını kazanan Gürcistan, söz konusu dönemde RF nüfuzundan kurtulmak ve iki eşit egemen devlet konumunda ikili ilişkilerin tesis edilmesini istemektedir (Fazla,2010: 95). Ancak RF, Sovyetlerin mirasına sahip çıkmak isteyen bir süper güç olarak varlığını korumak ve güneyden gelebilecek olası tehditlere direnmek amacıyla Kafkasya’yı elinin altında tutarak “tampon bölge” oluşturma çabası içindeydi. Moskova için Kafkasya bölgesine hâkim olmak için üç nokta vardı: Bunlardan ilki Asya’da rakip olarak gördüğü Türkiye ile İran’ın buluşma noktası olması, ikinci olarak Kafkasya’nın Orta Asya’ya uzanan bir köprü olduğu, son olarak Orta Doğu yolu üzerinde konumlanmasıdır. Tarihi süreçte daima çatışmalara sahne olan Kafkasya, bu durumunu Soğuk Savaş’ın bitmesinden sonra da sürdürmüş olup SSCB’nin yıkılmasından sonra bu çatışmalar

etnik temele dayanan sorunlarla birleşmiştir. RF' nin bölgenin eski istikrarına dönmesi için uyguladığı “etnik sorunları kullanma politikası” Kafkasya'nın kalkınması adına ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Bilhassa Güney Kafkasya'nın gözde ülkesi olan Gürcistan'daki çatışma gruplarına verilen destek RF' nin çıkarlarını kısa ve uzun vadede önemli ölçüde etkilemektedir (Ekici: 2017: 114).

SSCB'nin dağılmasından sonra RF' nin en büyük dış politika sorunlarından biri haline gelen Gürcistan Rusya için, Karadeniz'deki konumunu korumak, Batı ve Türk yanlısı politikalar izleyen Azerbaycan üzerinde nüfus oluşturmak ve tarihi işbirlikçisi olan Ermenistan ile bağlantısını pekiştirmesi adına büyük arz etmektedir. Yine Moskova açısından Gürcistan, Hazar enerji kaynaklarının Batı'ya aktarılması için kullanılacak olan boru hatlarının üzerinde bulunması sebebinden dolayı da hayati derecede önemlidir (Sapmaz, 2008: 176-177).

Gürcistan'ın gelişen demokratik ve bağımsız doğasının yanında Batı'nın, Moskova'nın “meşru” alanındaki bir ülkeyle yakın ilişkiler içinde olması Rus tarafının oldukça rahatsız olduğu bir konuydu (Kakachia, 2010: 110). Ayrıca Tiflis yönetiminin AB ve ABD ile ilişkilerini geliştirmesi, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) üye olma yolunda çalışmalar yapması, Gürcistan'da bulunan Rus askeri üslerini kapatma teşebbüsleri ve Rusya'da yaşanan ayrılıkçı Çeçen hareketleriyle mücadelede destek vermemesi, Moskova tarafının rahatsız olduğu diğer konulardı (Sönmez, 2012: 98).

Güney Kafkasya söz konusu olduğu zaman RF' nin siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik gibi birçok açıdan bölgeye dair çıkarları bulunmaktadır. Bu çıkarlar arasında güvenlik, Rusya'nın ulusal hedefleri ile yakından ilişkilidir. Rus siyasi analistlerine göre, Güney Kafkasya devletlerindeki herhangi bir etnik çatışma, Kuzey Kafkasya'nın başka bir kısmına kolaylıkla yayılmasına veya var olan çatışmayı kışkırtmasına olanak verebileceği için Rusya devletinin bütünlüğünü tehlikeye sokma potansiyeline sahiptir. Bu nedenle Rusya için bölgede etnik kökenli çatışmaları önlemek ve çözümlmek son derece önemlidir. Rus yetkililerine göre Kafkasya bölgesinde ancak federalizm ve entegrasyon güçlendirilerek, barış ve istikrar bölgesine dönüştürülerek Rusya'nın güvenlik endişeleri giderilebilir. Fakat Rusya ve Güney Kafkasya bölgenin nasıl bir barış ve istikrar bölgesine dönüştürülebileceği hakkında farklı görüşlere sahip olması ikili ilişkilerini temelden etkilemiştir (Kocaman, 2007: 2-3).

RF' nin gözünden Gürcistan'ın Türkiye ile sahip olduğu sınırı ve Karadeniz'e olan stratejik konumu, Gürcistan'ı vazgeçilmez derecede önemli kılmaktadır. Çünkü Rusya Kafkasya'da İran etkisinden daha çok Türkiye'nin etkisinden endişelenmiş ve Türkiye'yi bölgede siyasi, ekonomik ve askeri açıdan baskın bir tehdit olarak gördüğü için Gürcistan ve

Türkiye sınırını kontrol etmek Moskova için hayati öneme sahiptir (Kocaman, 2007: 6). Bu sebeple Rusya bölgede tüm açılardan güçlenmek istemekte ve Gürcistan'ın zayıf noktalarına karşı meşru ve gayrimeşru yolları kullanmaktadır. Diğer taraftan bölgede güçlü olmak isteyen Rusya, Kuzey Kafkasya'da da askeri açıdan varlığını güçlendirmektedir, çünkü Kuzey Kafkasya'da etkinliğini sağlayamayan Rusya, Transkafkasya üzerinde varlık göstermesi imkânsızlaşır ve Batı ile ilişkilerini her fırsatta geliştiren Azerbaycan ve Gürcistan üzerindeki kontrolünü tümüyle kaybedecektir (Alsirt, 2009: 77).

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden itibaren çeşitli Rus siyasi ve askeri güçleri, Gürcistan'ın devlet kurma projesini Rus ulusal çıkarlarına aykırı olduğu gerekçesiyle reddetmiştir. Moskova'nın burada asıl endişelendiği nokta Gürcistan'ın Avrupa-Atlantik yapıları içine olası bir başarılı entegrasyonu, sadece Rusya'nın etkisini kaybetmesine yol açmakla kalmayacak aynı zamanda Kafkas bölgesindeki güvenilirliğini de kaybedecekti (Kakachia, 2010: 110-111). Dolayısıyla eski Sovyet coğrafyasının yeniden paylaşım sürecinde Rusya, eskiden sahip olduğu zengin doğal kaynaklı bu bölgeyi ABD ve AB gibi güçlü aktörlere kaptırmamaya çalışmamaktadır. Yani Rusya bu güçlü aktörlerle mücadele ederken Gürcistan ve diğer bölge ülkeleri ile ilişkileri ihmal etmiş ve bölge halkının "Rus antipatisi" nin artmasına sebebiyet vermiştir (Memmedov, 2009: 162-163).

Gürcistan-Rusya ilişkileri SSCB sonrasında zaman diliminde büyük sorunlar yaşamıştır. Rusya jeopolitik olarak stratejik konumdaki Gürcistan'ı kontrolüne almak isterken, Gürcistan ise Rusya'dan kurtulma yolları aramıştır. Gürcistan bu kapsamda Rusya ile birçok iyi komşuluk ilişkileri boyutunda ortak programlara girmiş, ABD ve NATO ile işbirliğine girmiştir. Rusya ise ABD ve NATO'nun kendi nüfus alanına girmesinden rahatsızlık duymuş ve Gürcistan hükümetine baskıya başlamıştır. Bir taraftan Tiflis'e ekonomik yaptırımlar uygularken, diğer taraftan siyasi baskılarla Gürcistan hükümetini Rus isteklerini kabule zorlamıştır. Ancak Moskova'nın Gürcistan üzerindeki en etkili tesiri ihtilaflı bölgeler sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2010: 37-38).

Gürcistan bağımsız olduğu ilk yıllardan itibaren yüzleştiği tüm sıkıntıların sebebi olarak Rusya'yı göstermektedir. Rusya kendi için önemli konumdaki Gürcistan'ın tamamıyla kendi denetiminde bir ülke olmasını isteyip politikalarını bunlara göre oluşturmaktadır. Böylelikle Gürcistan'ın Rusya'dan uzaklaşacak her adım, Rusya'nın dikkatini çekmekte ve sert bir karşılık görmektedir. Sonuç olarak, Gürcistan'ın Rusya ile ilişkilerini etkileyen sorunların temeli 1990'lı yıllarda atılmıştır. Rusya, Abhazya ve Güney Osetya gibi ihtilaflı bölgelere verdiği destekle, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün tesisini engellemiş ve Gürcistan'ın ayrılıkçı bölgelere olan müdahalelerine izin vermeyerek savaş tehditleri etmiş,

2008’de ise Gürcistan’ın büyük bir kısmını işgal etmiştir (Şahbazova, 2015: 23). Bu gelişmeler sonucu Rusya ve Gürcistan arasındaki ilişkiler, kolay kolay sarılmayacak ve etkisinin uzun süre hissedileceği önemli yaralar almıştır (Memmedov, 2009: 170).

2.1.1. Bağımsızlık Sonrası Gürcistan’da Kararsız Bir On Yıl

Aralık 1991’de SSCB’nin dağılması, Gürcistan için 1921’de kaybedilen bağımsızlığın yeniden kazanılması ve bir nevi küllerinden doğması demektir. Nitekim 90’lı yıllar Gürcistan’a uluslararası arenada kendini gösterme imkânı tanısa da söz konusu bu zaman dilimi Gürcistan için kolay geçmemiştir (Torun, 2016: 67). Dil, din ve kültür farklılıklarının oluşturduğu sosyal ve ekonomik meseleler, etnik kökenli çatışmalar, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkların doğurduğu sorunlar Soğuk Savaş sonrasında Gürcistan’ı, Güney Kafkasya bölgesinin istikrarı açısından en hassas ülkesi haline getirmiştir. Bağımsızlığına kadar merkezi Sovyet politikalarından dolayı kendini gösteremeyen çeşitli ayrışmalar, bağımsızlığın ardından bölge dışı aktörlerin nüfuz mücadelesi ve Kafkasya’daki etkinlik yarışlarıyla beraber derinleşerek gün yüzüne çıkma eğilimi göstermişlerdir (Demirağ, 2005: 126).

Gürcistan bağımsızlığını ilan ettiği sırada SSCB yıkılmadan önce yapılan seçimlerde oyların yüzde 86’sını alarak iktidara gelen Zviad Gamsakhurdia bulunmaktaydı. Bağımsız Gürcistan’ın ilk devlet başkanı Gamsakhurdia, devlet başkanlığından önce de Sovyet uyruğu haline getirilen Gürcistan’ın mevcut durumuna karşı aktif bir mücadele göstermiş, iç ve dış politikada RF karşıtı milliyetçi bir politika izleyerek “işgalci güç” nitelendirdiği Rus kuvvetlerinin ülkeden ayrılmasını talep etmiştir (Sapmaz, 2008: 177.. Gamsakhurdia’ nın dış politikada yaşadığı şanssızlıklar iç politikaya yansımış ve ülkede ona karşı düşman güçlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Alsirt, 2009: 78). Ayrıca, “Gürcistan Gürcülerindir” stratejisi üzerine kurulu milliyetçi muhalif hareketin lideri konumundaki Gamsakhurdia, ülke genelindeki etnik kökenli grupların arasında “kendi geleceklerinden emin olmama ve kendilerini baskı altında hissetme” duygusunu beraberinde getirmiş ve Gürcistan’da gerilimin artmasına sebep olmuştur (Fazla, 2010: 54).

Amerika’nın ünlü tarihçilerinden olan Paul Henze, Gamsakhurdia dönemini şöyle yorumlamıştır:

Tarihin ‘eğer’lerinin hesaplanması her zaman zordur, ama öyle gözüküyor ki, eğer Gürcistan Ermenistan Devlet Başkanlarından Levon Ter Petrosyan’ın yeteneğine sahip olsaydı bağımsızlık süreci daha olumlu gelişirdi. Gamsakhurdia kendisinden daha çok Gürcistan için felaketti. Gürcistan’ın bugün çözmek durumunda olduğu en ciddi problemlerinin hepsi Gamsakhurdia zamanında ortaya çıkmış olanlardır. Abhazya ve Güney Osetya problemlerine olan uzlaşmaz yaklaşımı mantıklı çözümleri imkânsız kıldı (Taşkın, 2006: 37).

Gamsakhurdia'nın iktidara gelmesinden sonra, muhalefete karşı uzlaşmaz bir politika izlemesi ve ülkede yaşayan halklara hoşgörüsüz politikalar izlemesi mevcut durumları daha da kötüleştirmiştir (İbereli, 2008: 487). Gamsakhurdia döneminde Rusya'nın Gürcistan politikası, Tiflis yönetimi ile ilişkilerin kesilmesi ve iç muhalefetin desteklenmesi ekseninde oluşmuştur. Askeri Konsey çerçevesinde toplanan Rus destekli Gürcü muhalifler, Ocak 1992'de Tiflis'te yönetimi ele geçirmiş ve Gamsakhurdia'yı Gürcistan'ı terk etmesine zorlamıştır (Sapmaz, 2008: 177).

Şovenist bir karaktere sahip olan Gamsakhurdia'nın diktatörlüğe varan yönetim tarzının 10 aylık iktidarı genel olarak, hem iç savaşlar hem de Rus tehditleri açısından verimli geçmemiş, nitekim siyasi hayat istikrarsız hale gelmiştir (Fazla, 2010: 55). Bu durumun asıl sebeplerinden ilki, Gamsakhurdia yönetiminin izlediği aşırı milliyetçi politikalar ve bu nedenle içerde bulunan etnik grupların Rusya'nın desteğini de alarak yönetime karşı ayaklanmasıdır. İkincisi ise, Sovyetler Birliği'nin dağılmasına rağmen hükmünü Rusya Federasyonu olarak devam ettirmesi ve bu nedenle Gürcistan'ın ABD ve Avrupa'dan hiçbir destek alamaması olmuştur (Alsirt, 2009: 78-79).

Zviad Gamsakhurdia, nasıl ve kim tarafından yapıldığı halen aydınlatılmamış olan büyük bir gizemle, 31 Aralık 1993'te öldürülmüştür.

10 Mart 1992'de Askeri Konsey, Gürcistan'ın başına geçmesi için RF' den getirttiği Eduard Şevardnadze' ye bırakmıştır. Ekim 1992'de yapılan seçimlerde oyların yüzde 95'ini alıp iktidara geçen Şevardnadze, hükümete yenilikçi kimlikleri ile tanınan kişileri getirdi (Sapmaz, 2008: 177).

Şevardnadze, iktidara gelir gelmez iki büyük sorunla karşılaşmıştır. Bunlardan ilki ülkenin dengesiz ekonomik yapısı, ikicisi ise Gamsakhurdia' nın olağan dışı düşüncelerinin var olan gerilimi körüklemesiyle meydana gelen politik hayatın ülkeyi yönetilemez bir duruma sokması olmuştur (Fazla, 2009: 56).

Öte yandan Gürcistan için Şevardnadze' nin iktidara gelmesi, mevcut duruma hâkim olacak herhangi siyasi gücün olmadığı kaotik ortamda resmen kurtarıcı olarak karşılanmıştır. Şevardnadze, komünist nomenklatura için Brejnev döneminde oluşan “altın çağı” anımsatırken, demokratik güçler onu Berlin Duvarı'nı yıkan lider olarak görüyor olup etnik azınlıklar ise Gamsakhurdia'nın radikal etnik milliyetçiliğine karşın alternatif olarak görüyorlardı (Kantarcı, 2014: 246).

Rusya ile Gürcistan arasındaki diplomatik ilişkiler Şevardnadze' nin iktidara gelmesiyle Temmuz 1992'de kurulmuş, Batı dünyasında memnuniyetle karşılanmıştır. Sovyet döneminde etkin bir politikacı olan Şevardnadze, öncelikle Rusya ile iyi ilişkiler

kurmaya özen göstermiş ancak Gürcistan yöneliminin Batı olduğunun da altını çizmiştir (Nizharadze, 2018: 56).

Şevardnadze' nin iktidara gelmesinden sonra Gürcistan rahatlamış görünmesine rağmen, ülkede yaşayan etnik gruplar belirgin bir tatminsizlik yaşamaktaydı. Gürcistan hükümeti ve Abhazya Özerk Cumhuriyeti arasından sıcak çatışma olmamasına rağmen huzursuzluk belirgin bir şekilde hissedilmektedirken, askeri açıdan güçsüzleşen Gürcistan'daki bu meselelerde, Rusya'nın etkisi halen devam etmekteydi. Her ne kadar ülke genelinde bir karmaşıklık olsa da Şevardnadze, merkezi hükümet kontrolündeki bölgelerde kurduğu istikrar sayesinde Gürcü halkının güvenini kazanmıştır. RF' nin Çeçenlere karşı olan savaşında Şevardnadze' nin Rus tarafını desteklemesiyle birlikte, Moskova hükümetinin Abhazya meselesinde Gürcistan tarafını tutacağına dair işaretler vermesi ülke genelinde istikrarın sağlanması için olumlu bir hava vermiştir. Diğer yandan Şevardnadze döneminin en belirgin özelliği, Gürcistan'ın Rusya ile doğrudan karşı karşıya gelmekten kaçınması ve ihtilafli bölgelerde yaşanan sorunları geçici bir süre de olsa dondurması olmuştur. Bu dönemde izlenen çeşitli politikalar, ülkeyi karmaşaya sürüklemiş, Gürcistan'ı "başarısız devlet" durumuna getirmiştir (Alsirt, 2009: 79).

1993'te BDT' ye katılan Gürcistan, 1994'te Rusya ile "*Dostluk ve İyi Komşuluk Antlaşması*" imzalamıştır. Bu antlaşma ile Vaziani, Batum, Ahalkalaki ve Gudauta'da 25 seneliğine askeri üs bulundurma ve Gürcistan sınırlarını Gürcü orduları ile birlikte koruma olanağı elde etti (Sapmaz, 2008:179-180). Böylece RF, tıpkı SSCB döneminde sahip olduğu gibi, Türkiye ve İran'ı kontrol altına almak için askeri üslere sahip olmuştur.

Şevardnadze döneminde yaşanan Güney Osetya, Abhazya ve Acara sorunlarında Rusya etkisini dolaylı olarak göstermiştir. Gürcistan'ın etnik sorunlarını oluşturan bölgelerdeki yerel liderlerin RF ile yakınlaşma politikaları ve RF'nin de çoğu zaman arabulucu faaliyetleri, Şevardnadze' nin ikili ilişkilerinde temkinli yaklaşmasına sebebiyet vermiş ve Gürcistan'ı zorunlu olarak NATO'ya itmiştir (Nizharadze, 2018: 57).

SSCB Dışişleri Bakanı olarak görevde olduğu dönemde Şevardnadze, topladığı uluslararası itibar sebebiyle dış dünyaya kendisini Gürcistan'ın Devlet Başkanı olarak görmekten büyük mutluluk duymuştur (Fazla, 2010: 57). Fakat RF, diğer hiçbir Gürcistan devlet başkanını kendisi için uygun bir müttefik olarak uygun görmediği gibi Şevardnadze' yi de Sovyet ordusunu önce Afganistan ardından Avrupa'dan geri çekmesini ve SSCB'nin dağılmasını kolaylaştırdığı için suçlu görmekteydi. Hatta Moskova'daki bazı kesimler Berlin Duvarı'nın düşüşünü de kısmen ona atfetmekteydi. Rus siyasi analisti olan Leonid Radzikhovsky şu noktaya dikkat çekmekteydi:

Rus yurtseverleri ve milliyetçilerinin Stalin'e gösterdiği sevgi ile Şevardnadze'ye gösterdiği nefret neredeyse eşittir ve bu ilk bakışta tuhaf görünüyor. Stalin'in milyonlarca Rus'un öldürülmesiyle ilişkilendirilir. Şevardnadze ise asla zulüm yapmamasına rağmen "hain Gorbaçov" a yönelik nefret "hain Şevardnadze" ye de yayılmıştır (Kakachia, 2010: 111).

Ülke genelinde mevcut olan kaos ortamında Şevardnadze' nin temel amaçları, ülkeyi politik ve piyasa demokrasisine geçişini sağlamanın yanında ülke toprakları üzerinde hükümet otoritesini arttırarak ayrılıkçı hareketleri olabildiğince en aza indirmek olmuştur. Bu bağlamda ekonomik dönüşümü sağlama hedefiyle SSCB sonrası dönemde Moskova hükümetinin izlediği yoldan gidilmiş, neo-klasik ve neo-liberal teorilerin unsurları üzerine oturtulan "şok terapi" programı uygulamaya konulmuştur (Torun, 2016: 51).

25 Ağustos 1995'te, Şevardnadze'ye karşı suikast girişimi olmuş ve takiben suikastçı Rusya'ya kaçmıştır. Tiflis yönetiminin talebine rağmen iadenin olmaması Rus-Gürcü ilişkilerinin bozulmasında etkili olmuştur (Alsırt, 2009: 80). Şevardnadze'nin, Ekim 2001'de Washington'da "Gürcistan'ın Rusya'nın güney kanadı değil, aksine Türkiye'nin kuzey kanadı" olduğunu açıklaması üzerine Kodori Geçidi, Rus orduları tarafından bombalanmıştır.

Rusya'nın Gürcistan üzerinde gittikçe artan baskısının dengelenebilmesi amacıyla Tiflis yönetimi, ABD ile olan ilişkilerini güçlendirmek istemiştir. Böylelikle Nisan 2002'de Gürcistan'a ait sınırların güvenliğini korumak ve orduların modernizasyonu için 64 milyon dolar bütçeli "Eğit ve Donat" çerçevesinde ABD ile ilişkilerine yoğunlaşmıştır. Nisan 2003'te ise ABD ile askeri işbirliği anlaşması imzalanması Rusya'da büyük bir rahatsızlık yaratmış ve Rusya tarafından, Gürcistan ile imzalanan iyi komşuluk ilişkilerinin ruhuna aykırı olarak nitelendirilmiştir (Karabayram, 2011: 186-187).

Sonuç olarak 1991'de uluslararası arenaya bağımsız bir aktör olarak çıkan Gürcistan, ülke tarihinde ekonomik, politik ve sosyal olarak derin izler bırakan etnik temelli ve toprak bütünlüğünü tehdit eden çatışmaları uluslararasılaştırmaya çalışan Şevardnadze yönetiminden beklediği sonuçları alamamış ve bu sorunları çözümlemek için rotasını RF'ye çevirmiştir. Rusya'nın bu dönemde ülke üzerine inşa ettiği etki, 90'ların sonuna doğru Gürcistan'ın Batı dünyası ile yakınlaşma çabaları ile değişmeye başlamıştır (Torun, 2016: 60).

Hâlihazırda gergin bir ortamda ilerleyen Moskova-Tiflis ilişkileri, Rusya'nın bölgesel ve küresel ölçekte etkinliğini yeniden arttırma amacıyla olan Vladimir Putin'in Rusya devlet başkanı olması ile daha kırılgan hale gelmiştir. Ancak ilişkilerde ve Kafkasya jeopolitiğinde asıl kırılma 2003'te Gürcistan'da yapılan parlamento seçimlerinde, iktidardaki "Yeni Gürcistan" bloğunun yüzde 21'lik oy oranı ile kazanması ve Mihail Saakaşvili liderliğindeki muhalefetin aldığı yüzde 18'lik oy oranı ile üçüncü olması ve seçim sonuçlarını kabul etmemesiyle olmuştur (Sapmaz, 2008: 181). Tiflis'te yapılan gösteriler ve protestolar

sonucunda Devlet Başkanı Şevardnadze 23 Kasım 2003'te istifa etmiştir. Şiddet kullanılmadan sonuçlanan, Batı ve özellikle ABD destekli “Kadife Devrim” protestocuların parlamento baskını esnasında ellerinde gül taşımalarına ithafen “Gül Devrimi” olarak anılmaktadır. Devrimin lideri, Mihail Saakaşvili yapılan seçimlerde oyların yüzde 96'sını alarak seçimlerden zaferle çıkmıştır (Ağacan,2011: 63).

Yeni devlet başkanı Mihail Saakaşvili 'nin hedefi, Gürcistan'da dürüst ve güçlü siyasal sistemin oluşması ve ülkesinin bağımsızlığını güvence altına alıp toprak bütünlüğünü kazanmaktır (Çelikipala, 2012:84). Rusya için Saakaşvili ve Şevardnadze arasında kendi ülkesine karşı izlenen politikalar açısından fark bulunmuyordu. Yani her ikisi de Rus karşıtı ve Batı yanlısı bir politika izlemektedir. Rusya hükümetinin Gül Devrimi'nden duyduğu rahatsızlığın temelinde ise Batı'nın BDT coğrafyasındaki bir ülkenin iktidarını RF' ye rağmen değiştirebilmesiydi. Gürcistan arasındaki tüm bu olumsuz gelişmelere karşın Rusya'ya birçok konuda bağımlıdır ve iki ülke arasındaki ilişkileri belirli düzeyde tutmak zorunludur. Bu bağımlılık Gürcistan'ın politikalarını etkileyip bir bakıma sınırlandırmaktadır (Sapmaz, 2008: 182). Saakaşvili' nin, Moskova ile güçlü bağları olan ihtilaflı bölgeleri Tiflis kontrolüne geçirerek güçlü bir Gürcistan kurmak istemesi gelecekte gerçekleşecek olan bunalımın tetikleyici nedenlerinden olmuştur. Nitekim Rusya'nın ihtilaflı bölgelerdeki desteği ve Saakaşvili' nin hedefini gerçekleştirebilmesi için ilk olarak ABD daha sonra Batı ülkelerinden destek arayışları var olan sorunun daha da tırmanıp, ilişkilerin kötüleşmesine sebebiyet vermiştir (Sönmez, 2012: 101-102).

Saakaşvili' nin iktidara geldiği zaman Rus siyasi elitleri ona karşı herhangi bir negatif tutum göstermemiştir. Daha doğrusu Moskova, hain Şevardnadze' yi görevden atan kişi olarak görülüyordu. Dahası Saakaşvili göreve başladığı gün Moskova'ya elini uzattığını açıkladı ve Rus-Gürcü ilişkilerinin temiz bir sayfada yeniden başlaması gerektiğini önerdi. Bu söyleminin üstünden beş yıl geçmesinin ardından Rus-Gürcü ilişkilerini geliştirmek için istenilen olumlu girişimler sergilenmedi (Kakachia, 2010: 112). Bunun üstüne Saakaşvili'nin Rusya ile ilgili yaptığı “Rusya, Gürcistan tarihinde negatif rol oynadı” ve “Moskova'nın Gürcistan'ın bağımsız bir ülke olduğunun bilincine varması gerekiyor” açıklamaları, yaşanan gerilimlerin gelecekteki boyutu hakkında bilgi vermekteydi (Karabayram, 2011: 190-191).

Saakaşvili' nin iktidara gelmesinden önce ABD, Orta Asya ve Kafkasya devletlerinin başına Batı taraftarı olan hükümetlerin gelmesi ve böylelikle Rusya'ya karşı büyük bir koz elde etmek ve beraberinde Hazar petrollerini kontrol etmek gibi bir beklentiye girmişti. Batı dünyası ise seçim öncesinde Batıya yönelik bir tutum sergileneceği ve Rusya'ya karşı uzaklaşacağını düşünmüştür. Fakat Saakaşvili iktidara gelince Moskova ile olan ilişkilerin

düzeltilmesini gerektiğinin sinyallerini vermiş, öte yandan ABD'nin desteğini de kaybetmek istememiştir. Yani Saakaşvili dış politika yönelimleri açısından bir tercih sorunu yaşamıştır: ABD mi Rusya mı? Gürcistan hükümeti için ABD güçlü olmasına karşılık Gürcistan halkı Rusya ile ilişkilerin iyileştirilmesinden yana olduğundan dolayı Saakaşvili, iki ülke arasındaki dengeyi koruyacak politikalar izlemeyi tercih etmiştir (Köktaş, 2015: 98).

Saakaşvili, ülke içi bütünlüğünü sağlamak amacıyla öncelikle Acaristan Otonom Cumhuriyeti'ne baskı yapmaya çalışmıştır. Acaristan'da bulunan Aslan Abaşidze'nin yönetimine son verilmesi Rus devlet başkanı Putin itiraz etmemiş, aksine işine yaramıştı. Çünkü Gürcistan'daki istikrarsız ortamın kendi güvenlik ve ekonomik çıkarlarına zarar vereceğinin farkındaydı. Ancak Saakaşvili' nin Batılı güçlerin desteğiyle Abhazya ve Güney Osetya'ya yönelmesi ile Rusya'nın hâlihazırdaki düşünceleri değişmiştir. 2004 yılında Gürcistan ile Oset ve Abhazlarla, arasında yaşanan küçük çaplı sıcak çatışmayla birlikte, Rusya yönetimi bölgedeki Rus barış güçlerine çatışmalara karışmama direktifi vermiş ancak Oset ve Abhaz güçlerine maddi ve manevi yardımda bulunmuştur. Ayrıca Putin yönetimi, Gürcistan'daki Rus üslerini boşaltmayacağını belirtmiş bunun üstüne Saakaşvili, Rusya'ya planladığı ziyareti iptal ettirmiştir. Kriz ve çatışmadan ile birlikte 2004 yılında yaşanan olaylar Rusya açısından dönüm noktası olmuş ve bu tarihten sonra Rusya bölgede “statüko yanlısı” politikalarını değiştirerek açıkça bir taraf olarak devam etme kararı almıştır (Sönmez, 2012: 102). Saakaşvili' nin açıkça yürüttüğü söz konusu Batı yanlısı politikalar, Rusya'yi bölgeye daha çok çekmesinin yanında 1992 yılından sonraki dönemde genel olarak bölgede yaşanan sakinlik yerini artan bir kaos ve istikrarsızlığa bırakmıştır.

Gürcistan'ın özellikle elektrik ve doğalgaz enerjisinde Rusya'ya bağımlılığı büyüktür. Bu nedenle Rusya, bu bağımlılığı siyasi baskı aracı olarak Gürcistan'ın Batı'yla olan bağlarının bütünleşmesini önlemek amacıyla 2006 tarihinden itibaren, ülkeye yönelik ekonomik baskılarını arttırmak için kullanmaktadır (Sapmaz, 2008: 185-186). Maden suyu, Gürcü şarabı ve bazı tarımsal ürünler için Rusya'ya girişi yasaklanmış, Eylül 2006'da “casus krizi” nden sonra Gürcistan'a yapılan uçak seferleri durdurulmuş, ulaşım ve iletişimi tamamen kesmiş ve büyükelçisini geri çekmiştir. Aynı zamanda Rusya'daki Gürcüleri sınır dışı etmiş ve Gürcistan'a sattığı doğalgaz fiyatını iki katına çıkarmıştır (Alsirt, 2009: 82). Gürcistan'ın RF' den daha fazla uzaklaşmasını istemediği için Putin, büyükelçiye görevine geri göndermiş ancak iki ülke arasındaki ilişkilerin olağan seyrine geri dönmesi mümkün olmamıştır. Zira Rus lider Vladimir Putin, Saakaşvili' yi Sovyet ile ilişkili her şeyden nefret eden ve Gürcistan'ı, Rusya'nın hâkimiyetindeki Sovyet sonrası güvenlik ortamından ayırmaya çalışan bir adam olarak görmekteydi (Kakachia, 2010: 113-114).

Saakaşvili, Gürcistan'ın NATO'ya üye olabilmesi için çalışmalarını hızlandırmışken, Moskova'da Gürcistan'ın Avrupa-Atlantik dünyası kurumları ile bağlarını güçlendirmesinin önüne geçmek için Tiflis ile ilişkilerini yumuşatma arayışına girmiştir. Rusya, 18 Mart 2008'de yaptığı açıklamayla birlikte Gürcistan'la aralarında artan gerginlik sebebiyle Ekim 2006'dan beri bekleyen hava bağlantısını yeniden kurmayı kabul etmiştir (Alsirt, 2009: 83).

Kafkasya'daki devletlerden özellikle Gürcistan'ın, NATO üyeliği ve Gül Devrimi ertesinde kendini gösteren Amerikan taraflı duruşu sebebiyle Rusya ile uzaklaşan bir tavır sergilemeye başlamıştır. Saakaşvili 'nin ülke başına geldiğinden beri Rusya'nın, Abhazya ve Güney Osetya sorunlarında çözüm yolu için uzlaşmayı geri plana atması ve Gürcistan'daki üsleri konusunda girdiği tavır, Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliğine karşı olması gibi mevzularla birleşerek ikili ilişkilerde uzlaşmazlık hızlıca Rusya karşıtlığına ve meydan okumaya dönüşmüştür (Çelikpala, 2012: 93).

Neredeyse bütün Gürcistan başkanları, Rusya ile ilişkilerinde az çok uyumluydu fakat belirli bir aşamadan sonra Rus kontrolünden çıkmışlardır. Saakaşvili' de belli bir aşamadan sonra Rus kontrolünden çıkmak için çeşitli adımlar atmıştır (Sakvarelidze, 2010: 15). Bu doğrultuda Saakaşvili 'nin Gürcistan dış politikasını tamamen Batı endeksli olarak yürütmesi Rusya ile ilişkilerindeki sorunları her geçen gün arttırmıştır. Nitekim RF' nin Güney Osetya ve Abhazya'daki varlığı ve Rus askeri üslerinin bulunması kaynaklı problemler Şevardnadze döneminden beri ortadaydı (Kantarcı, 2014: 250).

Aslında iki güç arasında ilişkilerin kötüleye gitmesini sağlayan başka etkenler de vardır. Bu bağlamda Güney Osetya sorununu tetikleyen ve her iki ülkeyi uzlaşmaz düşmanlara dönüştüren sorunlardan biri de Çeçenistan problemidir. Çeçen ayrılıkçıların sürekli Gürcü topraklarına kaçmaları ve Gürcistan'da bulunan Çeçen göçmenlerin Rus karşıtı eylemleri ikili ilişkileri negatif yönde etkilemiş ve önemli rol oynamıştır (Yılmaz, 2010: 30). Rusya devamlı olarak Gürcistan'a askeri müdahale yapmak için zemin hazırlasa da, Gürcistan'ın Batı devletleri ile var olan iyi ilişkileri Moskova'yı durdurmuştur.

Güney Osetya'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte toprak bütünlüğü endişesinde olan Gürcistan ordusu Güney Osetya'ya müdahalede bulunmuştur. Tiflis, bu süreçte Acaristan örneğinden destek almıştır. Rusya'nın Güney Osetya konusunda yine aynı tavır takınacağını, Çeçenistan problemi ile uğraşan Rusya'nın olumlu tutumunu burada da devam ettireceğini düşünürken sert Rusya tepkisi ile karşılaşmıştır (Nizharadze, 2018: 65-66).

Moskova ve Tiflis arasındaki ilişkilerin bozulmasının sebeplerinden birisi de vize uygulamasıdır. Rusya 'nın Gürcistan'ın Batı'ya yanaşması karşısında elindeki en önemli kozlarından olanı kullanmış ve 5 Aralık 2000 tarihinden itibaren Gürcistan'a vize uygulaması

başlatmıştır. Vize uygulaması Gürcistan ekonomisine büyük ölçüde zarar vermiştir. Zira Rusya’da çalışan yüz binlerce Gürcü yılda yaklaşık 1 milyar dolara varan parayı kendi ülkelerine aktarmakta sorunlar yaşamaktaydı (Yılmaz, 2010: 33). Ancak bu uygulamada Gürcistan’ı en rahatsız eden konu Rusya’nın Abhazya ve Güney Osetya’yı vize uygulaması dışında bırakması ve Acaristan’a ise daha imtiyazlı bir rejim uygulamasıydı. Ayrıca Rusya, Güney Osetya ve Abhazya’da yaşayan halka Rus vatandaşlığı ve pasaportu vermekteydi (Sapmaz, 2008: 186).

Diğer taraftan bölgede var olan ve ilgi gösteren NATO, AB, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), BDT, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ve Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü (GUAM) gibi örgütlerde bölgenin iç dinamiklerinde önemli bir yere sahiptirler.

Gürcistan ve Rusya arasında yaşanan gelişmeler etrafında, Kafkasya’daki savaş rüzgârları zaman zaman yapılan ateşkes anlaşmalarıyla yön değiştirse bile nihai barışa tam olarak ulaşılamaması, bölgede “dengesizliğin dengesi” olarak tanımlanacak bir kavram ortaya çıkmıştır. Söz konusu dengenin bozulacağına dair işaretler ise 2008 yılının ilk dönemlerinde kendini göstermeye başlamıştır.

2.2. Rusya Federasyonu-Gürcistan Savaşı: 8-8-8 Savaşı

8 Ağustos 2008’de dünya liderleri Olimpiyat Oyunları’nın açılış törenini izlemek için Pekin’de toplanırken, Rus tankları sınırını geçerek Gürcistan’a girdi. İlk bakışta Ağustos 2008 Savaşı, macera kitabından çıkmış bir olay kurgusu gibi görünüyordu: yeniden uyanmış bir imparatorluk, dağlık bir prensliğe karşı, her iki taraf için de “görmezden gelinebilir olan” bir bölge için savaşa giriyordu. Fakat tek farkı görmezden gelinebilir olan bölge uğruna yapılan bu savaş, bölge ve dünya tarihi açısından ciddi sonuçlar doğurmuştur. Beş gün süren Ağustos 2008 Savaşı, yüzlerce kişinin ölmesine sebep olmuş, ABD- Rusya ilişkilerini, Soğuk Savaş’ın karanlık günlerinden bu yana en düşük noktasına getirmiştir (King, 2008: 1).

SSCB’nin dağılmasından sonra Kafkasya bölgesinde Gürcistan, yaşadığı sorunlar sebebiyle bölgenin en sorunlu ülkesi olmuştur. Böylece ortamda, Sovyet sonrası dönemde Güney Osetya ve Gürcistan arasında ilk çatışma 1980’lerin sonunda yaşanmıştır. Gürcistan’ın bağımsızlığını ilan ettiği 1991 sonrası yaşadığı ekonomik bunalımlar ve bu bunalımlardan etkilenen sosyal ve siyasal çalkantılar, özdeş zamanlarda ülkenin etnik açıdan heterojen ve coğrafi olarak yalıtılmış olan bölgelerinde fazlaca işitilmiştir. Etnik sorunlarla boğuşan bölgede, ekonomik sorunların yaşanması bu sorunların çözülmemesiyle birleşerek Tiflis hükümetine karşı memnuniyetsizlik çıkmıştır. Sorunun çözümüne ilişkin beklentiler mahallî siyasetçilerden gelebileceği düşüncesiyle birleşince, 1990’larda Gürcistan içerisinde çeşitli

milliyetçi ve ayrılıkçı eylemler artmıştır. Buna en güzel örneklerden bir tanesi Güney Osetya Sorunu 'dur (Kantarcı, 2014: 235).

Güney Osetya, Kafkas Dağları'nın güneyinde ve Gürcistan sınırları içinde bulunan başkent Tiflis'ten 40 km uzaklıkta bulunan, 3900 kilometre karelik alanı kapsayan bir bölgedir. Bölgede nüfusun yaklaşık yüzde 70-85'ini Osetler oluştururken, yüzde 10-20'lik kısmını Gürcüler oluşturmaktadır. Osetya, Kuzey ve Güney olmak üzere iki kısmından oluşmakta olup Kuzey Osetya bölgesi şu anda Rusya Federasyonu'na ait bir bölgedir. SSCB'nin 1991'de dağılması ile Gürcistan bağımsızlığını ilan etmiş, böylece Gürcistan içinde otonom bölge durumundaki Güney Osetya statüsünü kaybederek Gürcistan'a bağlanmıştır. Güney Osetya aslında daima sorunlu bir bölge olarak görülmüştür. SSCB'nin dağılmasıyla bölge daha da gerilimli bir bölge olmuştur. 1992- 2008 yılları arasında Gürcistan için Güney Osetya "dondurulmuş" bir aşamada olsa da 2008 yılının başlarında bölgede artan tansiyon ve çıkan sıcak çatışmalar, taraflar için çıkacak savaşın mesajı olmuştur (Meydan, 2017: 418-423).

2.2.1. Savaşı Ortaya Çıkaran Sebepler

Güney Osetya sorununun ortaya çıkmasında Soğuk Savaş sonrası Gürcistan'da ortaya çıkan şartların büyük etkisi olmuştur. Çünkü SSCB' den yeni ayrılmış ve bağımsızlığını ilan etmiş Gürcistan bu dönemde ciddi anlamda politik karışıklıklar ve milliyetçilik hareketlerinin patlak verdiği ülke konumundadır. Ayrıca fikir ve ifade özgürlüklerinin toplamı olarak ortaya çıkan glasnost politikası, gösteri ve protestoları teşvik ettiği gibi eski döneme göre bu gibi gösteri ve protestolarda bulunmak gittikçe daha az tehlikeli olmuştur. Böylece mevcut durumda Güney Osetya'daki etnik hareketlilik için uygun bir ortam oluşmuştur (Kantarcı, 2011: 242-243).

Aslında sorunun derinlerinde, Sovyetler Birliği'nin yıkılma süreciyle birlikte, çekilmekle yükümlü kaldığı bölgelerin hemen hepsinde sorunlu bölgeler oluşturarak, Rusya'nın bu bölgelerde kendisine yakın hükümetler kurması böylece bağımsızlık kazanmış ülkelerdeki etkisini sürdürmek istemesi vardır. Bu durum bölgedeki gerilimi hep en üst düzeyde tutmuştur (Oğurlu, 2010: 102).

Gürcülerin ve Osetlerin her ikisi de Ortodoks Hristiyan olmasına rağmen farklı etno-dil gruplarına aittirler. İki halk arasındaki ilişkiler, 1918 ile 1920 arasında bir Oset ayaklanmasıyla gerildi ve daha önce Rus İmparatorluğu'nun bir parçası olan Osetya, başarısız bir kendi Sovyet cumhuriyetini kurma girişiminde bulundu. 1921'de Sovyetlerin Gürcistan'ı işgalinin ardından Osetya, Sovyet yönetiminin karakterize edildiği özerk bir bölge oldu.

1990'ların başlarındaki Gürcü milliyetçiliği döneminde ve aslında 2008 savaşı boyunca söz konusu iki halk birbirlerine daima şüpheyle yaklaşmışlardır: Osetler, Gürcüleri hayatta kalmaları için bir tehdit olarak görürken Gürcüler ise, Osetleri Gürcü egemenliğini ve bağımsızlık emellerini baltalayan Moskova'nın bir aracı olarak gördü. Yine Osetlerin bir diğer sorunu, Gürcülere karşı duyulan güvensizlikti. Sınırın diğer tarafında bulunan ve Rusya içinde bir otonom cumhuriyet statüsüne sahip Kuzey Osetya'dan farklı bir statüye sahip olmaları Osetleri memnun etmiyordu. Ayrıca Osetler, Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Abhazya Otonom'undaki Abhazlardan nüfus olarak fazla olmaları, Abhazya gibi kendilerine de bölgesel statü verilmesini talep etme nedenlerindedir. Nitekim 1989'da iki halk arasında yaşanan sıcak çatışmalar, bir ateşkes anlaşmasının yapıldığı 1992 yılına kadar devam etti. Gürcistan ve Osetya'nın Yerleşim Esasları Anlaşması, Soçi Anlaşması, Boris Yeltsin ve Eduard Şevardnadze arasında 24 Haziran 1992'de imzalanmıştır. Soçi Anlaşması, çatışmaya kesin bir son vermediği ve Rus tarafına orantısız bir rol verdiği için ciddi eleştirilere maruz kalmıştır (Hafkin, 2010: 222-223).

Güney Osetya ekonomik anlamda oldukça kötüdür. Bölgede kişi başına düşen milli gelir 250 dolar iken yıllık olarak gayri safi yurtiçi hasılası (GSYİH) 15 milyon dolardır. Bu göstergelerle bölgenin dünyanın en fakir yerlerinden bir tanesi olduğu anlaşılmaktadır. Kaçakçılık ve yasadışı ticaret bölgede yaygın olup Güney Osetya'nın statü problemi çözemediği için, Gürcistan ve Güney Osetya yönetimleri yerleşmiş gümrük kontrolü sisteminde anlaşmaya varamamışlardır (Yapıcı, 2007: 83).

Gürcistan'daki diğer bölgelere karşı yaşam standartlarındaki düşüş nedeniyle artık Osetler memnuniyetsizliklerini açıkça vurgulamaya başlamışlardır. Ekonomik sorunlar etnik denge ve politik konulardaki problemlerle art arda gelmişti. Yine de Oset hareketi ekonomik ayrımcılıktan daha çok Gürcü milliyetçiliğine karşı bir reaksiyon olarak ortaya çıkmıştı demek yanlış olmayacaktır (Kantarıcı, 2011: 244).

Güney Osetyalılar, Gürcistan'dan ayrılma talepleri Gürcistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinin hemen ardından ortaya çıkmıştır. 1990 yılında Güney Osetya bölge parlamentosu Tiflis'ten ayrılıp Kuzey Osetya ile birleşme istedikleri yönünde karar almışlardır. Dönemin başkanı Gamsakhurdia, Güney Osetya'ya askeri birlik göndermiş ve Gürcü birlikleri ve Osetler arasında yaşanan çatışmada 600 kişi yaşamını yitirmiş, binlerce Oset sığınma talebiyle Rusya sınırına dayanmıştır (Karabulut, 2011: 191-192). Şevardnadze yönetimi, 12 yıl boyunca, Gürcülerle, Osetler arasında önemsiz olaylar dışında iki taraf arasında gerginliği arttıracak bir çatışma yaşanmamıştır. Başında bulunduğu devletin güçsüzlüğünün farkında olan Şevardnadze ne askeri güç kullanarak Güney Osetya'yı dize getirmeye çalıştı ne de

Güney Osetya'daki yönetimlerle anlaştı. Bunun yerine kurtarıcı politikalar izleyerek, Batı devletleri yardımlarıyla bu toprakları kazanmayı bekledi (Aydın, 2010: 4).

Saakaşvili 'nin iktidara gelmesi ile 12 yıl süren görece barış döneminin sonlarına gelindiği belli oluyordu. Çünkü Saakaşvili 'nin iktidara geldikten sonra Gürcü halkına verdiği vaatlerden biri, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün bozulmasına yol açacak olan Güney Osetya, Acaristan ve Abhazya sorunlarının çözüme kavuşacağıydı. İşte bu vaadi yapabilme çabaları Gürcistan'ın Rusya'yla savaşmasına neden olan en önemli faktördür. Saakaşvili ayrılıkçı hareketlerle mücadeleye iktidara geldiği 2004 yılında başlamış ve ekonomik ablukalar ile bu bölgeleri dize getirmeyi hedeflemiştir. Özellikle Güney Osetya'da sıcak çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Tüm bu gelişmelere rağmen 2008 yılına kadar Gürcistan'da belirsizlik devam etmiştir. Kısaca 1990'lu yıllardan 2008' e kadar Gürcüler ve Osetler birbirlerine karşı şüpheyle bakmışlardır. Osetler, Gürcüleri ekonomik, askeri ve sosyal olarak sürekli tehdit unsuru olarak görmüş buna karşılık Gürcüler de Osetleri Rusya'nın kontrolünde olan ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü bozan tehdit unsuru olarak görmüşlerdir. Sonuç olarak taraflar arasında sürekli bir gerginlik ortamı hâkim olmuş bu gerginlik kimi zaman sıcak çatışmalara dönmüştür. Fakat yaşanan çatışmalar hiçbir zaman 2008'de yaşanan "Beş Gün Savaşı" benzeri büyük bir çatışma yaşanmamıştır (Karabulut, 2011: 191-192).

Kriz ve çatışmanın gelişiminde 2004 yazında yaşanan çatışma Rusya için bir dönüm noktası oldu ve bu sonra bölgede açık şekilde taraf olma zamanının geldiği kararını verdi. İlk olarak Saakaşvili' nin Batı desteğiyle iktidara gelmesi ve yeni idarenin Rusya'nın çıkarlarına açık ve şiddetli bir şekilde açılımlar yapması siyasi dengeyi bozmuştur. İkinci olarak Rusya, mevcut durumuyla tam olarak önleyemediği Balkanlar ve Doğu Avrupa'daki siyasal değişimlere yalnızca Güney Osetya'yı da içine alacak şekilde yönlendirebilecek bir coğrafya ile mümkün kılabilirdi (Öztürk, 2009: 8).

Rusya için krizi bu denli sıcak çatışmaya getiren noktalardan biri NATO'nun genişlemesiydi. NATO'nun genişlemesi Doğu Avrupa'dan başlayarak ve Baltık cumhuriyetleri ile eski Sovyetler Birliği cumhuriyetlerine bulaşmıştır. Nisan 2008'de yapılan Bükreş Zirvesi'nde Ukrayna ve Gürcistan'ın üyeliklerinin gündeme gelmesi tansiyonu yükseltmiştir. Eğer iki ülke de NATO üyesi olursa Karadeniz'de NATO toprağı olmayan yalnızca RF kıyıları kalacaktı ve bu durumda Moskova tarafından kabul edilemezdi. Bilfiil Rus Dışişleri Bakanı Lavrov: "Tiflis'in NATO'ya Katılma hevesi kan dökülmesine yol açacak", "Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya üye olmaması için elimizden gelen her şeyi yaparız" demişti (Karabayram, 2011: 212).

ABD'nin zaman zaman silah ve eğitim konusunda Gürcistan'a yardım etmesi de Rusya'yı negatif yönde etkilemiştir. Gürcistan'ın Güney Osetya'da ABD ve müttefiklerinden aldığı dayanak ile Rusya'ya karşı başarılı olma korkusu Moskova'yı "geç kalmadan harekete geçme" telaşına sokmuştur. Rusya'nın müttefik olarak saydığı Sırbistan'ın itirazlarına rağmen, Kosova'nın Şubat 2008'de ABD ve AB desteği olarak tek taraflı bağımsızlığını ilan etmesi de Rusya için krizi tırmandıran nedenlerdendir. Zira Rusya'ya göre bu durum küresel bir ayrılıkçı dalgayı tetikleyecektir. Kosova'nın bağımsızlığı, Rusya'ya ciddi manada itibar kaybettirmiş ve Kosova rövanşı alınacak olan büyük bir hezimet olarak kalmıştır. Gürcistan konusunda Rusya'yı sert bir tepkiye yönlendiren ve daha korkusuz hareket etmesine yol açan unsurlardandır (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurulu, 2008: 24-25). Diğer yandan RF, Gürcistan'da sorunlu bölgeler yaratarak söz konusu dönemde ve gelecekte olası Gürcistan ve NATO işbirliklerinin önüne geçmeye çalışmaktadır.

Gürcistan açısından bakıldığında ise krizi sıcak çatışmaya dönüştüren nedenlerden biri NATO üyeliğinin gecikmesidir. Bükreş Zirvesi'nde Gürcistan'ın NATO'ya üyelik gündeme gelmiş fakat üye olarak alınmamıştır. Bu durumda Gürcistan'ı endişelendirmiştir. Gürcistan NATO'ya üyelik sürecini ilerletmek için RF ile aralarındaki gerilimin artmasında yarar görmüş ama Rusya'dan bu kadar sert bir tepki göreceğini tahmin etmemiştir. Gürcistan iç siyasi dengeleri de krizin artmasında etkili olmuştur. Saakaşvili 'nin Güney Osetya ve Abhazya'nın tekrardan Gürcü egemenliği altına gireceği vaadi yoğun şekilde tekrarlanmış ve Gürcü lideri bu istikamette ilerlemeye zorlamıştır (Karabayram, 2011: 213). Diğer yandan ABD'nin maddi ve teknik destekler Gürcü yönetimini, Güney Osetya ve Abhazya'nın geri alınması konusunda öz güvenini arttırmıştır. Ayrıca Tiflis yönetiminin Rusya'nın tepkisinin belli bir çizgiden öteye gidemeyeceğini düşünmesi ve bu algı doğrultusunda çatışmaların hızlanmasına yol açan başka bir unsur olmuştur (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurulu, 2008: 25).

Rusya'nın uzun bir süredir çekilmeye yanaşmadığı Gürcistan'da bulunan üslerini hızla boşaltması, Moskova için beklenen nihai sona gelindiğine işaret ediyordu. Zira Nisan ayından beri Güney Osetya sınırında sıcak çatışmaların arttığı ve Gürcistan'a ait hava araçlarının düşürüldüğü istihbaratı ortaya çıkmaya başlamıştır. Rusya'nın da çatışma alanına askerlerini göndermesiyle birlikte yeni bir savaşa girildiğinin işaretleri alenen görülmüştür (Çelikpala, 2012: 93).

Kafkasya'da meydana gelen problemlerin ortak hususlarından birisi de, perde arkasında aynı aktörün yani RF' nin bulunmasıdır. SSCB sonrasında bölgede gücünü kaybeden Rusya etnik gerilimleri fitilleyerek, kendisiyle ters durumdaki ülkeleri baskı altına

almak istemiştir. 11 Eylül sonrasında esen yellerin yardımıyla Çeçen problemini basitçe çözen Rusya, Gürcistan'ı da tesiri altına alabilmek için farklı yollara başvurmuştur (Yılmaz, 2010: 37).

2.2.2. Savaşın Genel Seyri

Güney Osetya 1801 tarihinden beri Rusya İmparatorluğu'nun bir bölümüydü. İmparatorluğun yıkılmasıyla birlikte ilkin Gürcistan Cumhuriyeti (1918-1921) döneminde, Güney Osetya'da fazlaca ayaklanmalar yaşanmıştır. 1921 yılına gelindiğinde Gürcistan hükümeti devrilmiş ve aynı zaman diliminde Gürcistan, SSCB'ye bağlaşıp cumhuriyet haline gelmiştir. Güney Osetya o dönemde Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlı otonom bir bölge olarak varlığını devam ettirdi. SSCB'nin 1991 yılında dağılmasının ardından Gürcistan'ın da bağımsızlığını ilan etmesiyle, Güney Osetya Gürcistan sınırları içinde otonom bölge olma statüsünü kaybetti ve böylece bölgede gerilim tekrar arttı. Gerilim gerekçesi, Güney Osetya'nın otonom bölge statüsünden duyduğu memnuniyetsizliktir. Dolayısıyla Güney Osetya, SSCB dağıldıktan sonra otonom devlet statüsünü kaybetmişken, Kuzey Osetya gibi özerk cumhuriyet statüsü alabilirdi. Daha öncesinde 1990 yılına gelindiğinde, Güney Osetya'nın Tiflis'ten bağlarını gevşetme talebi olmuştur. 1991 yılına gelindiğinde ise bu talepleri kuvvetlenmiş, Osetler ve Gürcüler arasındaki sıcak çatışmalar, RF'nin uzlaştırmalarıyla 1992'nin Haziranda imzalan ateşkese kadar devam etmiştir. 1992 Soçi Antlaşması ve getirdiği hükümler, iki taraf arasındaki sorun için çözüm yolu sağlamadı ve bölge donuk çatışma evresine girdi. Yani şiddet durmuştu ancak kalıcı bir barış sağlanamamıştı. Bölgede 1992 ateşkese ile kısa süreli bir istikrar sağlamış olsa da, Saakaşvili'nin Gül Devrimi ile başa geçmesi bu durumu değiştirmiştir. Zira Saakaşvili, Gürcistan'ın üniter bir sisteme geçmesi için Güney Osetya ve Abhazya'yı denetim altında tutmak için çalışmalara başlamıştır. Saakaşvili, bu hedefini gerçekleştirebilmesi için başta ABD olmak üzere Batılı devletlerle işbirliği yapmıştır (Meydan, 2017: 422-423). Saakaşvili 'nin açıkça yürüttüğü Batı taraflı politikalar, Rusya'yı öncekilere nazaran daha çok bölgeye çekmiş, 1992'de sonra genel olarak yaşanan suskunluk, yerini günbegün artan gerilime, çatışma ve istikrarsızlığa bırakmıştır. Hatta Osetler ve Gürcüler arasında 2004 yılının yaz aylarında başlayan devam eden sıcak çatışmaların önünü açmıştır. Rusya yönetimi bu tarihten itibaren bölgede statükocu politika izlemeyi bırakmış ve çatışmada açıkça taraf olmanın zamanı geldiğini anlamıştır (Kantarıcı, 2011: 262-263).

Rusya'nın Güney Osetya'daki bağımsızlık hareketlerini destekleme kararının arkasında, ABD'nin Kafkasya bölgesine girerek RF'yi ve Hazar enerji havzasını tehdidi,

NATO'nun Doğu Avrupa üstünden Rusya'yı çevirmeye başlamasıdır. NATO'nun bu çevrelemeyi Gürcistan üstünden yapmasıyla Rusya, Güney Osetya'daki ayrılıkçı eylemleri arttırma kararı almıştır (Meydan, 2017: 423).

İki ülke arasında Rusya'nın Gürcistan'a getirdiği ekonomik kısıtlamalarla başlayan ve Gürcistan yönetiminin siyasi kararlar olarak nitelendirdiği problem, Eylül 2006 ayında 4 Rus subayının yakalanıp casuslukla suçlanmasıyla birlikte kapsamlı bir sorun haline gelmiştir. Moskova'nın Gürcü vatandaşlarını sınır dışı edip, Gürcistan ile hava ve demiryolu trafiğini durdurması krizi tırmandırmıştır. Ekim 2007'de Rus Barış Güçleri'nin 4 Gürcü askerlerini tutuklayıp, şiddet uygulaması üzerine Saakaşvili, Abhazya'da bulunan Rus Barış Gücü Birliği'nin komutanını “persona non grata” ilan etmiş ve Gürcistan'ı terk etmesini istemiştir. Gürcistan'ın RF' yi hava sahasını ihlal etmekle suçlaması gibi sebeplerle 2007 yılı süresince devam eden gerginlikler 2008 yılından itibaren artarak devam etmiştir. Rusya, Şubat 2008'de Kosova'nın bağımsızlığı üzerine Batı ile ilişkilerinin bozulması üzerine Gürcistan üzerine baskısını arttırmıştır (Kantarci, 2014: 250-251).

Saakaşvili' nin söz konusu dönem içerisinde ABD'ye yapmış olduğu ziyaret, savaş öncesi yaşanan kayda değer gelişmelerden birisidir. Çünkü Saakaşvili 'nin Amerikan Başkanı Bush ile yaptığı görüşme sıcak geçmiş ve Güney Osetya ve Abhazya konularının çözümünde ABD'nin Gürcistan yönetiminin arkasında olduğu resmi açıklamalarla kamuoyuyla paylaşılmıştır. Yine Mart ayında bu ziyarete cevap niteliğinde gelişmeler yaşanmıştır. Güney Osetya ve Abhazya bağımsızlıklarının tanınması amacıyla Rus parlamentosundan talepte bulunmuşlardır. Bu talep üzerine Putin: “Rusya'nın Güney Osetya ve Abhazya halklarına ve bölgede yaşayan Rus vatandaşlarına desteğinin artarak devam edeceği” şeklindeki açıklaması ABD'nin Gürcistan desteğine bir cevaptı (Karabulut, 2011: 193).

Mayıs ayında Rusya, silahsız askerlerinden oluşan bir ekibi Abhazya'da bozulan demiryollarını tamir etmesi için göndermiştir. Ağustos ayına kadar demiryolları onarılırken, Tiflis hükümeti bu süreci Abhazya'yı Rusya'ya bağlama planının bir ayağı olarak nitelendirdi. Haziran ayında hem Abhazya hem de Güney Osetya'da gerilim arttı. Sınırdaki başlayan sürtüşmeler sonucunda Gürcü askerleri, Osetya'nın sınır bölgesine ateşe başladı. Bunun üstüne Rusya'nın ikazı gecikmedi ve 8 Temmuz'da ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'ın Tiflis'i ziyareti sırasında Rus jetleri, Gürcistan hava sahasını dakikalarca ihlal etti. Gürcistan, Rus jetlerinin bu tür ihlali tekrar yapmaları halinde jetleri düşüreceğini bildirdi. Gerginlik devam ederken Rusya bu zamanda Güney Osetya ve Abhazya sorunlarının Gürcistan'ın NATO üyelik isteği ile ilgili olduğunu çeşitli yollarla Tiflis yönetimine duyurmuştur (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurulu, 2008: 7-8).

2008’de yaşanan tüm bu gelişmeler ışığında ABD’nin desteğiyle güveni git gide artan Gürcistan’ın, bölgede oluşan Rusya hâkimiyetini kırmak ve merkezi otoriteyi güçlendirmek amacıyla Gürcü birliklerinin, Güney Osetya topraklarına 7 Ağustos’u 8 Ağustos’ a bağlayan gece yarısı girmesiyle çatışmaları başlatmıştır. Yerel düzeyde ve etnik temelli olarak başlayan bu çatışma kısa sürede büyük çapta savaşa dönmüştür. Rusya ise Gürcistan’ın bu saldırısını 1992’de iki taraf arasında imzalan ateşkes antlaşmasının ihlali olarak değerlendirilmiştir. Rusya bölgede bulunan, Rus barış gücü ordularına ve Rus yurttaşlarına karşı yapılan saldırılara cevap olarak misilleme hakkının doğduğunu belirterek “Anayasal Düzeni Sağlama Operasyonu” başlatmıştır (Oğurlu, 2010: 106).

Bu noktada belirtilmelidir ki savaştan önce bahsi geçen Batılı devletler tarafından güçlü bir destek aldığını düşünen Saakaşvili, Güney Osetya’ya müdahale kararı aldıktan sonra söz konusu desteğin düşündüğü gibi olmadığını geri dönüşü olmayan bir yola girdikten kısa bir süre sonra anlamıştır. Ancak çok geçti; zira kriz artık RF ile karşılıklı bir hal almış durumdaydı (Alptekin, 2021:116). Nitekim Rus güçleri hem Osetya ve Abhazya üzerinden karadan hem de gemiler aracılığıyla denizden Gürcü topraklarına girdiler. Hava saldırıları ile kullanılamaz hale getirilen hava alanları ve diğer askeri tesislerin yanı sıra, Güney Osetya sınırında bulunan Gori, Karadeniz kıyısındaki Poti ve Abhazya sınırındaki Zugdidi Rus kuvvetlerince işgal edildi. Rus askeri birliklerinin ülkeyi birbirine bağlayan demiryolu ağının can damarı olan demiryolu köprüsünü patlatmalarıyla Tiflis’in, ülkenin batısıyla bağı kopartıldı. Tiflis’e 40 km yaklaşımları üstüne uluslararası bir kriz halini aldı (Çelikkpala, 2012: 94).

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Gürcistan’ı soykırım yapmakla suçlarken Saakaşvili, RF’ yi Gürcistan’ı ortadan kaldırmaya çalışmakla suçladı. Bu sırada AGİT, ABD ve AB’den bir heyet Gürcistan’a doğru yola çıktı. Rus medyasına göre ABD ve Türkiye’nin Gürcü ordularını silahlandığını ve Rusya’ya karşı kışkırttığını iddia ediyordu (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurulu, 2008: 11). ABD’ nin Birleşmiş Milletler (BM) elçisi Zalmay Khalilzad, Putin’in iddialarının gerçeği yansıtmadığını açıklamış ve 11 Ağustostaki basın açıklamasında; “Rusya’nın iddiaları doğru olsaydı, müdahale Güney Osetya toprakları ile sınırlı kalırdı ancak Rusya’nın Güney Osetya’dan başka Abhazya topraklarına da yayılması iddialarla çelişmektedir” ifadelerini kullanmıştır. ABD’nin Başkan adaylarından John McCain, 12 Ağustosta “Rusya yönetimi harekâtı sadece Osetya’yı korumak için düzenlediklerini söylüyorlar ama bombardımanlar bütün Gürcistan topraklarında sürdürülmüştür. Yüzlerce günahsız insan ölmüş binlercesi de yaralanmıştır” demiştir (Erkan,2016: 52).

Rusya karşı harekâtı sonunda Gürcü birlikleri, aynı gün ilk olarak Tskhinvali' i sonrada 11 Ağustos' tan itibaren Osetya topraklarının tamamından çıkmak zorunda kaldı. Abhazya birliklerinin de eş zamanlı olarak başlattığı harekât sonrasında, Gürcü birlikleri tarafından 2006'dan beri kontrol altında tutulan Yukarı Kodor' u terk etmesiyle sonuçlanmıştır.

Çatışmalar, 12 Ağustos 2008'de, AB'nin Dönem Başkanı Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin başlattığı girişimler sonucunda taraflara önerilen ateşkes anlaşmasının Abhaz ve Oset liderlerinin yanı sıra Gürcü ve Rus liderlerce de imzalanmasıyla tam olarak bitmese de azaldığı görülmüştür. İmzalanan ateşkes anlaşmasının var olan durumu normalleştirerek bölgeyi istikrarlı bir geleceğe taşınmasını sağlamak amacıyla asıl anlaşmalara zemin hazırlaması beklenmekteydi (Çelikpala, 2012: 95). Ancak beş gün gibi kısa bir zaman dilimi içinde yaşanan savaşta, uluslararası kamuoyunun savaşa dair tavrını net olarak ortaya koymaması ve protestoların belirli bir düzeyde kalması Gürcistan'a göre orantısız bir güce sahip olan RF' ye üstünlük sağlamıştır (Alptekin, 2021:117).

2008'de yaşanan söz konusu RF- Gürcistan savaşı, iki devlet arasında geçmesine karşılık çatışma sahaları göz önüne alındığında oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Zira savaşın büyük bir bölümü Güney Osetya'da yaşanmış, coğrafya olarak yalnızca Gürcistan'ın belirli bir bölümünün etkilendiği görülmüştür (Alptekin, 2021: 115).

Uluslararası toplumun beklentisi, ateşkes anlaşmasının işe yaraması ve Rusya'nın çatışma öncesi konumuna çekilmesi, çatışmaların artık yaşanmaması ve bölgedeki sorunlara uluslararası toplumunda katılmasıyla herkesin benimseyeceği bir çözüm bulunmasıydı. Fakat Rusya, Güney Osetya ve Abhazya'nın statüsünün pazarlık konusu olamayacağını ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün gündeminin dışında kalan bir konu olduğunu belirterek, Güney Osetya ve Abhazya'yı devlet olarak tanımıştır. Rusya'nın aldığı bu kararlar Kafkaslardaki bu durum içinden çıkılması zor bir durum halini alarak uluslararası soruna dönüşmüş ve Kafkasların siyasi haritası değişerek, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü tartışmalı konu haline gelmiştir. Bölgede Rusya, baskın gücünü kullanarak bağımsızlıklarını tanınması sonucunda iki yeni devlet ortaya çıkmış her ne kadar bu devletlerin uluslararası meşruiyetleri olmasa da bu iki yeni devlet Kafkasya'daki mevcut durumu kökünden sarsmıştır (Karabulut, 2011: 195).

2.2.3. Savaş Sonrası Genel Durum

2008 Ağustosunda Rusya'nın Gürcistan Devleti'ni işgal etmesi ve ABD'nin bu bunalımda Rusya'yı açıkça karşısına alarak Gürcistan'ı desteklemesi, Soğuk Savaş'ın

bitiminden günümüze kadar geçen 20 yıllık sürede iki taraf arasında yaşanan en büyük krizdir. Bu bunalımla birlikte giderek kızışan Rusya-ABD rekabetinin kışkırtıcı bir nedeni olarak değil, aksine iki güç arasındaki yıllardır süre gelen “uluslararası sistemde hegemon güç olma” mücadelesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Yani iki güç arasında son yıllarda toplanan diğer bunalım ve çatışma noktalarının birleşimi olarak çıkan Gürcistan krizi son yıllarda yaşanan en ciddi siyasi ve askeri bunalım olarak değerlendirilebilir (Öztürk, 2009: 20).

Bugüne kadar yaşadığı tüm sorunlara karşın Ağustos 2008 yılında yaşanan kriz ertesinde Gürcistan ve Rusya arasındaki ateşkes anlaşması, diğer uluslararası örgütlerinde katılımıyla ve AB'nin arabuluculuğu ile imzalanmıştır. Fakat AB'nin azmi ve kolektif iradesinden daha çok, dönem başkanı Fransa ve Sarkozy'nin kişisel teşebbüsleri olmuştur. Anlaşmanın imzalanmasıyla birlikte AB Komisyon Başkanı Jose Manuel, Nicolas Sarkozy ve José Manuel Barroso' nun Rusya ve Gürcistan ziyaretleri iki taraf arasında 8 Eylül 2008'de daha detaylı bir antlaşmanın kabul edilmesine etki etmiştir. Daha sonra Eylül 2008'de AB, Gürcistan'da gözlemci gücü oluşturmuş ve uluslararası görüşmelerin yapılmasına fayda sağlamak, görüşmelerde AB'yi temsil etmek ve imzalanan antlaşmanın uygulanmasını kolaylaştırmak için özel bir temsilciyi bölgeye gönderilmiştir (Oğurlu, 2010: 119).

Bağımsızlık sonrası 1991'de yaklaşık 69.700 kilometre karelik alana sahip olan Gürcistan, 2008 Savaşı ertesinde yaklaşık 12.500 kilometre karelik toprağında fiili olarak egemenliği bulundurmaktadır. Uluslararası toplum tarafından kaybettığı bölgeler “*de jure*” olarak Gürcistan'ın olsa da bu topraklarda yaşayan insanlar için bölgedeki baskın güç Rusya olarak tanımlanmaktadır (Şöhret, 2012: 31).

2008 Savaşı sonrası dönemde Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün parçalanmış olması, ülkenin savaş sonrası siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik açıdan istikrarsızlaşması ve en önemlisi yakın gelecekte pek çok iç ve dış problemlerle uğraşmak zorunda kalacak olmaları Kafkasya'nın dengelerinde oynamaya sebep olmuştur. Öncelikli olarak jeopolitik konumu sebebiyle Hazar bölgesinin enerji kaynaklarının Batıya taşınması konusunda en önemli güzergâhlardan biri olarak kabul görmüş Gürcistan'ın, bu konumu kaybetmeye başladığı söylenebilir. Zira enerji nakil hatlarında güvenilir ve istikrarlı topraklar üzerinden geçmeleri en önemli kıstaslardandır (Karabulut, 2011: 197).

Savaş sonrasında Gürcistan ülke genelinde aşağılanmışlık ve korku duygularının birbirine girdiği, büyük bir hayal kırıklığının olduğu gözlemlenmiştir. Savaş sonrası zaman diliminde bir taraftan Gürcistan'a destek olmak adına uluslararası toplumun Rusya'ya yönelik

tepki ve yaptırımların neler olabileceği diğer taraftan da genel olarak Gürcistan'ın özel olarak Saakaşvili'nin geleceğinin ne olacağı tartışmaları yapılmıştır (Çelikpala, 2012: 97).

Güney Osetya merkezli yaşanan “Beş Gün Savaşı” Rusya'nın ciddi gayretlerle yarattığı dondurulmuş ihtilaflı bölgeler problemlerinin, bölgenin barış ve devamlılığı için ne kadar tehlikeli olduğunu apaçık ortaya koymuştur. Aslında Rusya ve Gürcistan arasında yaşanan bu sıcak çatışma Rusya'nın maskesinin düşüp gerçek yüzünün görülmesine yaramıştır. ABD ve Avrupa'nın yanında RF'nin barış, demokrasi, insan hakları ve uzlaşma kahramanı olmak amacıyla verdiği çabanın göstermelik olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Emperyalist bir imparatorluk geleneğinin devlet karakteri haline büründüğü Rusya'nın karşısına çıkan her durumda güç kullanmaya başvurması bir kez daha kendini göstermiştir. Bugün gelinen noktada RF, demokratik bir ülkeyi işgal ederek uluslararası toplumda güvenilirliğini ve itibarını yitirmiştir. Böylelikle Batılı devletler Rusya'yı uzlaşma sisteminden uzak ve uluslararası hukuk değerlerini tehdit eden bir aktör olarak yeniden tanımlamışlardır (Yılmaz, 2010: 36-37).

Beş Gün Savaşı'na Rusya perspektifinden bakıldığında Rusya'nın savaştan önemli kazanımlar elde ettiği söylenebilir. Rusya'nın en önemli kazanımlarından biri Soğuk Savaş dönemindeki gücü ile kıyaslanamasa da hala büyük bir güç olduğunu ortaya koymuş olmasıdır. Küresel ölçekte olmasa bile kendi bölgesinde en önemli güç olmaya devam ettiğini en net şekilde göstermiştir. ABD ve AB'ye de Kafkasya bölgesinde en önemli güç faktörünün kendisi olduğu mesajını güçlü bir şekilde ispatlamıştır. Yine Rusya, Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya'ya rağmen Balkanlar'da yürütülmüş eski Batı Bloklulu merkezi müdahalelere, Gürcistan müdahalesi ile karşılık vermiştir (Karabulut, 2011: 197-198). Diğer taraftan savaştan sonra Rusya'nın askeri varlığı, Güney Kafkasya'da güçlenerek baskın bir aktör konumuna gelmiştir. Bu bağlamda RF'nin yakın çevresindeki Kafkas devletleri de RF'nin bölgedeki baskın aktör konumunu göz önünde bulundurarak güvenlik politikalarını revize etmelerini gerektirmiştir.

Ağustos 2008 olayları ile Kafkasya'da ABD'nin üstün olduğu mevcut durum tam tersine dönmüştür. Rusya'nın bölgedeki askeri müdahalesinden sonra ABD, müdahaleyi sert bir dille kınamıştır. Ancak ciddi beyanlara karşın yaşanan kriz sonrasında genel kanı, ABD'nin eski Sovyet coğrafyasında bulunan önemli müttefikini koruyamadığı şeklinde olmuştur. Önemli adımlar atılmadığı takdirde Azerbaycan ve Ermenistan'ın da ABD ile olan ilişkileri geliştirme konusunda çekingen davranacakları ve Rusya'nın tutumunu dikkate alarak davranacakları belirtilmiştir. İlerleyen dönemlerde ABD, Gürcistan'ın beklediği kadar olmasa da ciddi adımlar atmıştır. Rusya'nın ABD yanlısı olan Tiflis yönetimini cezalandırma

isteğine, ABD Rusya'ya küresel ölçekte tepki olarak adımlar atarak cevap vermiştir. ABD'nin bu hareketleri uzun zamandır isteği olan askeri gemilerinin Karadeniz'e girmeleri ve Gürcistan'ın Batum limanına demir atma hedefleri ile doğru orantılı olduğu şeklinde yorum yapılmıştır. ABD'nin savaş sonrası elde ettiği diğer kazanım ise Gürcistan'ın NATO üyeliği konusunda bazı üye devletlerinin fikrini değiştirip, Gürcistan'ın NATO'ya üyeliğine olumlu bakmalarıydı (Aslanlı ve Caferov, 2016: 7).

Gürcistan savaş sonrası zaman diliminde ekonomik gidişatın tesiriyle askeri harcamalarında küçülmeye gitmiş ve savunma bütçesini 2008-2010 dönemlerinde yüzde 50 oranında azaltmıştır. İç politika açısından Saakaşvili 'nin yaşanan toplumsal sarsıntıyı beklenilenin tersine çabuk denilebilecek bir sürede atlatmıştır. Saakaşvili bu süreçten bir tür siyasi yeniden dirilişle kurtularak "kötü Rusların karşısında duran Batı yanlısı kahraman" a dönüşmüştür. 2009 baharından itibaren Tiflis'te Saakaşvili karşıtı protestolar düzenlense de, Saakaşvili bu dönemi kişisel siyasi becerisi ile rahatlıkla atlatabilmiştir (Çelikpala, 2012: 99). Rusya'da ise Batı'nın savaş karşısında verdiği zayıf reaksiyon Putin'i daha dışlı bir siyasi aktör haline getirmiştir. Savaşta kazanılan askeri başarı Putin'in Devlet Başkanlığına daha güçlü olarak geri dönmesini sağlamıştır. Moskova'da Putin'in otoriterliğini eleştirenler seyrelirken halkın büyük bir çoğunluğu Gürcistan askeri müdahalesine destek vermiştir (Erkan, 2016: 60).

Savaş boyunca bölgesel ve küresel güçlerin doğrudan tek yönlü bir tarafı desteklemekten ziyade arabulucu bir tavır içinde yaklaştığını söylemek daha doğrudur. Nitekim savaşı başlatan hareketin Gürcistan tarafından geldiği kabul edilmesine karşılık uluslararası toplum daha çok RF' nin tepkisi üzerinde yoğunlaşmıştır. Diğer yandan savaşın aniden başlayıp çok kısa bir süre içinde bitmesi de söz konusu güçlerin konuya dair net bir fikir beyan etmelerinin önüne geçmiştir (Alptekin, 2021: 116).

Beş Gün Savaşı ile Rusya, ABD ve Avrupalı güçlerin küresel dengeleri belirleme noktasında güç kullanma veya askeri müdahalede bulunma tekellerini kırmıştır. Bunun yanında NATO'ya üye olmayan bir ülkeye müdahale ederek Batı'nın en temel güvenlik yapılanması sayılan NATO'nun küresel itibarı zedelenmiş, NATO'ya üye olmayı planlayan ülkelere de bu müdahale ile gözdağı vermiştir. Rusya'nın uzun vadeli hedeflerine Beş Gün Savaşı ile bir adım daha yaklaştığı görülmektedir. Zira Rusya için Kafkasya'nın en önemli özelliklerinden birisi enerji nakil hatlarının kontrolü noktasında ortaya çıkmaktadır. Rusya'nın bölge üzerinde hâkimiyet kurması, enerji hatları üzerinde hegemonya kurması demektir. Özellikle AB ülkelerinin enerji kaynaklarına bağımlı oluşu göz önünde bulundurulduğunda böylesi bir gelişme Rusya'nın bu ülkelere karşı elini büyük oranda güçlendireceği

söylenbilir. Kısaca savaş sonrası Rusya, Kafkasya'da konumunu güçlendirmiş ve eski topraklarında etkisinin devam ettiğini göstermiştir. Ayrıca Rusya'nın savaş sonrasında morali yükselmiş ve geçmişteki gibi en önemli küresel güç olma arzusunu pekiştirmiştir. Fakat Rusya, bu savaştan galip olarak çıkmış ve çokça kazımlar elde etmiş olsa da Kafkasya'nın istikrarına vurulan bu darbeden uzun vadeli olarak olumsuz yönde etkilenecek ülkelerin başındadır (Karabulut, 2011: 198-199).

Genel olarak 8 Ağustos'ta yaşanan savaşa bakıldığında Rusya'nın Güney Kafkasya politikalarından ve bölgesel güçlerin ilişkilerinden Moskova'nın başarıyla çıktığına şahit olmaktadır. 2003 yılı sonrası Gürcistan ve bölgede ABD'nin itibarı, Beş Gün Savaşı sonrası azalmıştır. Batı ülkeleri de Rusya'nın Kafkasya'da git gide artan etkisini azaltmak için programlar uygulamaktadırlar. Bunun için uygulanan en önemli strateji, Hazar havzasında enerji kaynaklarının kullanılmasında, Moskova'nın etkili olmadığı boru hatları projelerine destek vermektir. Rusya'nın Avrasya Birliği projesinde bulunmasını istediği Azerbaycan ve Gürcistan'ın Avrupa'ya politik ve ekonomik açıdan bütünleşme çabaları, Moskova'nın planlarını zora sokmaktadır (İsmayılov, 2013: 101).

Sonuç olarak 2008' de yaşanan savaş sonrasında görülmüştür ki, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası hem sayı hem de alan bakımından bölgedeki diğer güçlü aktörleri rahatsız edecek ölçüde genişlemek istemesinin taşıdığı riskler ciddi şekilde dikkate alınmalıdır. Diğer yandan özellikle Gürcistan gibi küçük ve devlet kültürü zayıf birimlerin ittifaka katılması ve Saakaşvili gibi tecrübesiz yönetimlerin katılımıyla, alacakları her yanlış karar tüm ittifakı NATO Antlaşması gereği önemli risklerle karşı karşıya bırakabilmektedir. 2008 Savaşı'ndan sonra Batılı devletlerin Kafkasya Bölgesi'nde oyun alanlarının daraldığı görülmektedir. Rusya'nın 2008 girişiminden sonra ABD ve Batılı aktörler sadece Kafkasya'da değil, diğer sorunlu bölgelerdeki alanları da kapsayacak şekilde tüm Avrasya'da hazırlıklı olmak durumundadır. Beş Gün Savaşı'ndan sonra Rusya'nın da alması gereken bir takım dersler vardır. Rusya-Gürcistan çatışması, Gürcistan ile uluslararası toplumla yapıcı iletişim yolunu ve bunun sürekliliğinin önemini göstermiştir. Ayrıca Rusya, Gürcistan'a yapmış olduğu müdahale Batı'ya pek çok alanda kendini ispatlamıştır ancak bu müdahale uluslararası toplum gözünde uluslararası hukuk kurallarına apaçık aykırı bir hareket olduğu için önemli bir itibar kaybına uğramıştır. Böylelikle Rusya'nın uluslararası toplumların gözünde konumlanan yeni imajı uzun zaman silinmeyecek kadar etkili ve canlı olmuştur (Şahbazova, 2015: 66-67). Ayrıca 2008 Savaşı, uluslararası topluma RF çatısı altında bilhassa Putin'in yakın çevresini korumak için her türlü güç aracını kullanmaktan çekinmeyeceğini doğrular nitelikte bir ders

vermiştir. Söz konusu bu ders bize RF' nin önümüzdeki süreçlerde herhangi olası çatışma sahalarında nasıl politikalar izleyeceğine dair çıkarımlar yapmamızın önünü açmaktadır.

2.3. Rusya Federasyonu'nun Gürcistan Müdahalesinin Uluslararası Hukuktaki Yeri ve Değerlendirilmesi

Uluslararası toplum, geçirdiği yıkıcı iki dünya savaşından sonra yeni bir düzenlemeye girmiş ve bilhassa 21. yüzyılın başından itibaren büyük değişikliklere ve gelişmelere sahne olmuştur. Küreselleşme kavramı var olan her sistemin muhakkak ayak uydurması gereken bir olgu olarak gün yüzüne çıkarken, Soğuk Savaş sonrası bu gerçeklik daha da belirginleşmiş, ulusların egemen eşitliği ilkesi büyük oranda değişikliklere uğramıştır. Söz konusu gelişmeler paralelinde dünya toplumlarının karşı karşıya kaldığı küresel sorunlar ne bağımsız devletlerin ne de bölgesel örgütlerin başa çıkabileceği boyutlarda olmuştur. Söz konusu bu küresel sorunların çözüme kavuşturulması ve temel insan haklarına yakışır bir dünya inşası uluslararası hukuk sisteminin işlevsel bir şekilde çalışmasını zorunlu hale getirmiştir (Aksar, 2017: 23).

Günümüz modern çağa kadar insanlığın uzun serüveninde, adil ve istikrarlı bir varoluş biçimi için düzeninin zorunlu, kargaşanın ise tahripkâr olduğuna dayanan hukuk düşüncesi tamamen merkezi bir rol oynamıştır. Büyük veya küçük, güçlü veya zayıf tüm toplumlar kendileri için gelişimlerini devam ettirebileceği bir düzen çerçevesi oluşturmuştur. İşte bu noktada hukuk, söz konusu bu topluluk üyelerini kabul edilmiş normlara bağlılık etrafında bir araya getiren ve onları bağlayan bir olgu olmuştur. Bir taraftan bireylere haklar ve görevler temelinde kendi ilişkilerini kurma yetkisini verme açısından izin vericidir, bir taraftan da yasal düzenlemelere uymayanları cezalandırma açısından zorlayıcıdır. Dolayısıyla hukuk, davranışları belirleyen ve toplumun sorunlarını ve hedeflerini belirli ölçüde gösteren bir kurallar dizisidir. Uluslararası hukuk da bu özellikleri taşımanın yanı sıra temel süjeleri genel olarak ulus-devletler olan hayati derecede önemli bir alandır (Shaw, 2017: 1).

Uluslararası düzeyde, uluslararası aktörler hukuk sistemini ihlal ettikleri zaman belirli yaptırımlarla karşılaşmaktadır. Günümüzde söz konusu sistem içinde uluslararası toplum için bir bütün olarak yaptırım gücü BM' ye aittir (Aksar, 2017: 46). BM Antlaşması 26 Haziran 1945'te Uluslararası Örgütlenme amaçlı BM Konferansı doğrultusunda imzalanmış, 110. Maddeye uygun şekilde 24 Ekim 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ek olarak Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, imzalanan Antlaşmanın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmiştir. Kendi vizyon ve misyonlarını belirttiği BM Antlaşması giriş kısmında BM halkları olarak şöyle açıklamışlardır:

...savaş felaketinden gelecek kuşakları korumaya, temel insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkeklerle kadınların ve büyük uluslarla küçük ulusların hak eşitliğine olan inancımızı yeniden ilan etmeye, adaletin korunması ve antlaşmadan doğan yükümlülöklere saygı gösterilmesi için gerekli koşulları yaratmaya ve daha geniş bir özgürlük içinde daha iyi koşulları sağlamaya, sosyal bakımdan ilerlemeyi kolaylaştırmaya...(BM Antlaşması, 1945: 3).

Sonuç olarak BM tarafından çeşitli antlaşmalar ve bildirgelerin aracılığıyla insan haklarının geliştirilmesi ve güvence altına alınması çığır açıcı bir olay olmuştur. Belirli ölçülerde sorumluluklarla birlikte uluslararası toplum içinde insan hakları başlığının merkezde tutularak kabul edilmesinin esas olarak BM çerçevesinde insan hakları konularına önem verilmesinden dolayı olduğu açıkça görölmektedir. BM Antlaşması, alenen hukuki olarak yürürlöğe sokulabilir bir araç olmamakla beraber, birçok devletin anayasa ve insan hakları kararlarının oluşturmasında bariz bir etkisi olmuştur (Shaw, 2017: 209-2010).

Nitekim uluslararası hukukta kuvvet kullanma konusu ve bu çerçevede uluslararası barış ve güvenliğın tesisi amacından yola çıkarak mutlak önlemlerin alınması BM Antlaşması Bölüm VII. Kapsamında Güvenlik Konseyine verilen bir yetkidir (Aksar, 2017: 46). “Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler” başlıklı bölümde Madde 39’a göre şu şekilde düzenlenmiştir:

Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve uluslararası barış ve güvenliğın korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur veya 41. Ve 42. Maddeler uyarınca hangi önlemler alınacağını kararlaştırır. (BM Antlaşması, 1945: 22).

Nitekim hukuki ve siyasi açılardan, BM Güvenlik Konseyi liderliğinde uluslararası toplum için uygulama alanı bulan sistemin doğru işlediğini söylemek pek mümkün değildir. Zira, Güvenlik Konseyi siyasi bir organdır ve II. Dünya Savaşı’ndan sonra dünya düzeninin biçimlendirilmesiyle ilgilidir. Bunlara ek olarak Güvenlik Konseyi’nin beş üyesi; ABD, Fransa, İngiltere, Çin ve RF sürekliir. Dolayısıyla söz konusu ölkelerden herhangi bir tanesinin veto hakkını kullanması neticesinde barışın tehdit edildiğini, bozulduğuna işaret eden herhangi bir saldırı eylemi karşısında yaptırımlar askıda kalacaktır. Bu sebeple devletlerin uluslararası hukuk kurallarını ihlal etmeleri sonucunda bilhassa daimi üyeler kendi çıkarlarını göz önünde bulundurarak hareket etmeleri BM sistemini işlevsiz kılmaktadır. Uluslararası sistemin gösterdiği gelişmeler karşısında BM ve bilhassa Güvenlik Konseyi’nin yeniden güncellenmesi gerektiği gözler önüne serilirken, var olan yapısı ile BM’nin vadettiği gibi uluslararası toplumun eksiklerini karşılamaktan çok uzak olduğu açıkça görölmektedir (Aksar, 2017: 47).

Uluslararası hukukta kuvvet kullanma kavramı en genel tanımıyla, bir devletin askeri kuvvetlerinin öteki devlet aleyhine isteyerek kuvvet uygulamasıdır. Uluslararası uygulamalar neticesinde kuvvet kullanma, doğrudan veya dolaylı olarak ortaya çıkabilir. Doğrudan kuvvet

kullanma, bir devletin askeri gücünü başka bir devlet askeri gücüne karşı kullanmasıdır. Irak'ın Kuveyt'i işgali veya NATO' nun Kosova'ya müdahalesi doğrudan kuvvet kullanmaya örnek teşkil edebilir. Dolaylı kuvvet kullanma ise, bir devletin özel kuvvetlerinin diğer devlet içindeki silahlı grupları desteklemesi sonucunda kuvvet kullanılmasıdır. Nikaragua Davası'nda görüldüğü gibi, Nikaragua hükümetini devirmek için ABD'nin özel/askeri güçleriyle gerillalara yardım etmesi dolaylı kuvvet kullanmaya örnektir (Aksar, 2017:115).

İkinci Dünya Savaşı sonrası 24 Ekim 1945'te kurulan BM, uluslararası güvenliği korumak ve ekonomik toplumsal, kültürel işbirliğini arttırarak dünya barışını sağlama hedefinde olan bir uluslararası örgüttür. BM kimliğini “adalet ve güvenliği, ekonomik kalkınma ve sosyal eşitliği uluslararasıında tüm ülkelere sağlamayı amaç edinmiş küresel bir kuruluş olarak nitelendirilmektedir. Uluslararası ilişkiler literatüründe kuvvet kullanma kavramını evrensel düzeyde yasaklayan ilk antlaşma BM Antlaşması'dır (Bayatı, 2016: 13).

Dolayısıyla söz konusu dönemden itibaren uluslararası sistemde barış ve güvenliğin korunması ve tesisi konularında yükümlülükleri düzenlenme görevini BM üstlenmiş ve BM Antlaşması'yla birlikte uluslararası sistemde kuvvet kullanma bir çeşit prensip olarak yasaklamıştır.

Uluslararası toplumda kuvvet kullanılmasını açıkça yasaklayan BM Antlaşması md. 2/4'e göre:

“Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvuraktan kaçınırlar.” (Karadağ, 2016: 174).

Böylelikle BM Anlaşması'nda, bir devletin başka devlete karşı tek taraflı kuvvet kullanması hukuka aykırı kabul edilerek yasaklanmıştır. Aynı zamanda BM Antlaşması md. 2/4'te düzenlenen kuvvet kullanma yasağını, geniş kapsamlı bir kural olarak görenler için md. 2/4'te yer alan savaş kavramı kullanılmaktan kaçınılmıştır. Böylelikle savaş hali antlaşmadan çıkıp, barış zamanı askeri güçle karşılık gibi savaş dışı kuvvete dayanan tedbirler de transnasyonel silahlı çatışmalar içine dâhil edilerek yasaklanmıştır (Taşdemir, 2020:118).

Yine BM Antlaşması md. 2/4 'te düzenlenen kuvvet kullanma yasağı yalnızca BM üyesi ülkeleri bağlamakta, üye olmayan ülkelere ise doğruca yükümlülük getirmemektedir. BM'ye taraf olamayan devletlerin ise BM Antlaşması'nda düzenlenen kuvvet kullanma yasağına uymalarını sağlayacak tek şey, md. 2/4'ün evrensel bir uluslararası örf ve adet kuralı haline gelmedir. Uluslararası örf ve adet hukuku yalnızca üye olan devletler için yükümlülükler taşıyan antlaşma esaslı hukuktan ayrılmakta olup hukuk niteliği taşıyan genel bir sistemin varlığı halinde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla BM Antlaşması md. 2/4 'te düzenlenen kuvvet kullanma yasağı, uluslararası örf ve adet hukukunun ayrılmaz bir parçası

olduğu için söz konusu yasak devletleri ister BM üyesi olsun ister olmasın her şekilde bağlamaktadır (Taşdemir, 2020:123). Devlet faaliyetleri ve yazar görüşlerinin çoğunluğu da kuvvet kullanma yasağının yalnızca antlaşma ve uluslararası örf ve adet hukuk kuralı olarak değil aynı zamanda düzenlemeye olanak vermeyen “jus cogens (emredici kural)” kuralı olarak kabul edildiğini belirtmektedir (Tosun, 2009: 98).

Uluslararası hukuk emredici hukuk kuralı olarak kuvvete başvurmayı yasaklamakla beraber, bazı boyutlarda kuvvete başvurma yolları aktörler tarafından meşru olarak görülmüştür. “Sınırlı kuvvet kullanma yolları” olarak bilinen bu yöntemler hala büyük tartışmalara yol açmaktadır. Söz konusu yollar, vasıfları sebebiyle kuvvet içermelerine rağmen devletler bazı zamanlarda bu yolların kendilerince doğal bir hak olduğunu varsayarak bu yöntemlerin kuvvet kullanma yasağına aykırı olmadığını iddia etmektedir. Birtakım tartışmaların yaşanması ve görüşlerin kabul edilmesiyle birlikte, birçok sınırlı kuvvet kullanma yolu BM Antlaşması’nın 2. maddesinin 4. fıkrasında geçen yasağın kapsamı dışında kalarak uluslararası hukuka uygun hale gelmektedir. Konusu geçen sınırlı kuvvet kullanma yolları “misilleme”, “zararla karşılık” ve “meşru müdafaa” olarak üç ana başlık altında toplanır. (Eren, 2012:233).

Bu noktada uluslararası hukukta kuvvet kullanma kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılan müdahale kavramını da ele almak gerekir. Uluslararası hukuk sisteminde, devletlerin uluslararası ilişkilerinde kuvvet kullanma yasağının bulunduğu gibi, söz konusu kuralla yakından ilişkili BM Antlaşması md. 2/7’de düzenlenen “iç işlerine karışmama doktrini” tanımlanmıştır. Buna göre bütün devletlerin iç işlerinde bağımsız olma hakkını ve diğer devletlerin iç işlerine karışmama sorumluluğunu doğuran devletlerin egemen eşitliği ilkesi, uluslararası hukukun en temel ilkelerinden bir tanesidir. Dolayısıyla devletler uluslararası ilişkilerinde diğer devletlerin iç işlerine karışma niteliği taşıyan her türlü eylemden kaçınmak zorundadır. Eğer ki bir devletin içindeki karışıklık iç savaş boyutuna ulaşacak kadar büyümüşse genel olarak kabul edilen uygulamanın herhangi bölgesel örgüt ya da BM kararı olmadan devletlerin kuvvet kullanma yetkisi yoktur (Aksar, 2017: 113-114).

BM Antlaşması’nın kabulüyle beraber bir devletin başka bir devlete karşı tek taraflı müdahalesi açık şekilde hukuka aykırı olarak kabul edilmesinin ardından askeri müdahale olgusu uluslararası ilişkilerin temel hareket sahalarından biri olarak karşımıza çıkar. BM örgütü, MC ve Briand-Kellog Paketi’nin hatalarına düşmemekle beraber, kuvvet kullanıma belli hallerde izin vermeyi, sistemin tıkanmasını engelleyip, nefes almasını sağlamak için uygun görmüştür. Böylece kuvvet kullanımının yasaklanmasını sağlayan kati hükümlere dört istisna getirilmiştir. Bu istisnalardan ikisi teşkilatın kuruluş dönemlerine aittir:

- Meşru müdafaa halinde kuvvet kullanımı
- Güvenlik Konseyi kararıyla kuvvet kullanımı
- Güvenlik Konseyi faaliyete geçmeden önce beş sürekli üyenin kuvvet kullanmaları
- İkinci Dünya Savaşı boyunca düşman güçlere karşı kuvvet kullanımı

Böylelikle meşru müdafaa ve Güvenlik Konseyi kararı ile uygulama bulan zorlama yöntemleri günümüzde uygulama alanı bulan, geçerliliğini halen devam ettiren iki istisnadır (Orallı, 2011: 113-114).

BM Antlaşması'nda md. 2/4 kapsamında kuvvet kullanmasının yasaklanmasının ortaya çıkardığı en önemli sorun, bir devletin toprak bütünlüğüne veya bağımsızlığına, antlaşmanın amaçlarıyla bağdaşmayan herhangi bir şekilde kuvvet kullanılmasının yasaklanmış olması kuvvet kullanımını daraltıp daraltmadığı noktasındadır. Yani kuvvet kullanma eylemi BM hedefleriyle çelişmiyorsa, başka bir devletin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü ihlal etmiyorsa yasak kapsamı dışında kalabilir. Bu duruma göre yasak sınırlı niteliktedir. Klasik yoruma göre ise konulan yasak kati bir yasaktır ve maddedeki ifadeler genel yasağı sınırlandırma için değil tam tersine güçlendirmek için koyulmuştur (Keskin, 2002:155).

Hiç şüphesiz uluslararası hukukun en tartışmalı konusu, kuvvet kullanmaya dair düzenlemelerdir. Dahası uluslararası hukuku yöneltlen en ciddi eleştirilerden bir tanesi kuvvet kullanma yasağına ilişkindir. Zira uluslararası toplumun, İsrail kurulduğundan beri izlediği saldırgan siyaset sonucunda Filistin ve diğer Arap devletlerinin topraklarını işgal etmesi karşısında sessiz kalması, ABD'nin Nikaragua, Afganistan ve Irak müdahalesi, Ruanda ve Bosna-Hersek' de yapılan soykırım gibi uluslararası suçlar, uluslararası hukukun doğru işlediğine hatta varlığına dair şüphelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Günümüz uluslararası hukuk sistemi, uluslararası ilişkilerde devletlerin kuvvet kullanmasını ve kuvvet kullanma tehdidini yasaklamaktadır. Fakat söz konusu düzenlemelerin uygulanması ve yorumlanması konusunda çok çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Diğer taraftan kuvvet kullanma ihlaline ilişkin uluslararası hukukun yetersiz kaldığına dair algılamaların haklı tarafı olmakla beraber, bu yöndeki eleştirilerin birçoğu için ulusal hukuk sistemleri için de geçerli olabileceği ve bu açıdan uluslararası hukukun da çokta farklı olmadığını söylemek mümkündür. Nasıl ki hırsızlık, gasp, adam öldürme, işkence gibi eylemlerin ulusal hukuk sistemlerinde yasak olmalarına rağmen hemen hemen her devlet her gün bu ihlallerle karşılaşılıyorsa uluslararası hukuk sisteminde de bu yasaklar zaman zaman çiğnenmektedir. 20. yüzyılda uluslararası toplum iki yıkıcı dünya savaşına ve nihayetinde milyonlarca insanın ölümüne tanıklık etmiştir. Gelecek kuşakların geçmişte yaşanan trajik olaylarla karşı karşıya kalmaması amacıyla BM Antlaşması kuvvet kullanma yasağını getirirken, kuvvet

kullanılmasını gerektiren zaruri durumlarda da Güvenlik Konseyi kontrolünde gerçekleştirilmesi şeklinde düzenlemeler öngörmüştür. Fakat belirtmek gerekir ki bahsi geçen örneklerde de gördüğümüz üzere uluslararası suçların işlenmesine karşılık olan önleyici sistem tam anlamıyla başarılı değildir (Aksar, 2017: 105-106).

Uluslararası hukuka göre meşru müdafaa hakkı, bir devletin başka bir devlet tarafından kendisine yapılan hukuki açıdan aykırı kuvvet kullanma eylemine, ani ve doğal olarak karşılık vermesidir. Geleneksel uluslararası hukuk kapsamında meşru müdafaa, günümüzde klasik olarak nitelik kazanmış olan ve hep atıfta bulunulan “1837 Caroline Olayı” sonucunda bir hukuk doktrinine olmuştur. Olayda Kanadalılar, 19. yüzyılda egemenliği altında olduğu İngiltere’ye karşı bağımsızlık ayaklanması başlatmıştır. Olayların yaşandığı sırada İngiltere ve ABD arasında barış mevcuttur. Amerika vatandaşlarına bağlı Caroline adlı gemiyle Kanada’da bulunan isyancılara askeri yardım sağlandığı iddiaları yayılmıştır. İngilizler ise 29 Aralık 1837’de ABD kıyısındaki demirli halde bulunan Caroline gemisine saldırmış ve güvertede bulunan ABD askerlerinin hepsini öldürerek gemiyi ateşe verip, Niagara Şelalesi’nden aşağı salmışlardır. İngiliz yetkililer söz konusu saldırıyı meşru müdafaa hakkına dayandırarak kendilerini savunmuşlardır. Böylelikle Caroline Olayı sonrasında geliştirilen “orantılılık” ve “gereklilik” kıstasları meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanılmasına belirli ölçüde kurala bağlamıştır (Canikoğlu, 2015: 128-129).

Meşru müdafaa hakkına ilişkin tarihte ilk kez BM Antlaşması içerisinde belirli hukuki düzenlemeler içerisinde parametreleri çizilmiştir.

BM Antlaşması’nın md. 51’de geçen düzenlemesinde meşru müdafaa hakkına ilişkin olarak şöyle söylenmektedir:

İşbu Antlaşmanın hiçbir hükmü BM Üyelerinden birinin silahlı saldırıya hedef olması halinde Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya kadar, bu üyenin doğal olan bireysel veya ortak müdafaa hakkına hâlel getirmez. Üyelerin bu meşru müdafaa hakkını kullanırken aldıkları önlemler derhal Güvenlik Konseyi’ne bildirilir ve Konsey’in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez (Karadağ, 2016: 174-175).

BM Antlaşması’nın md. 51’den çıkarılabilecek meşru müdafaaya ilişkin özellikler şu şekilde belirtilebilir: İlk olarak meşru müdafaa doğal bir haktır. İkinci olarak silahlı bir saldırı olmalıdır. Üçüncü özelliği bireysel veya toplu meşru müdafaa olabilir. Dördüncü olarak Güvenli Konseyi saldırı karşısında gerekli önlemleri alana kadar meşru müdafaa devam edebilir. Beşinci özelliği meşru müdafaa hakkına bağlı olarak kuvvet kullanan devlet aldığı tedbirleri Güvenlik Konseyi’ne mutlaka bildirmelidir. Beşinci ve en önemli özelliği ise orantılılıktır (Aksar, 2017: 118).

BM Antlaşması md. 51’de meşru müdafaaı başlatan eyleme ilişkin “saldırı” değil “silahlı saldırı” olarak nitelendirmiştir. Yine BM Antlaşması’nda saldırı kavramı net olarak tanımlanmamış, bir eylemin ise herhangi bir saldırı fiili taşıyıp taşımadığına dair tespiti Güvenlik Konseyi’ne bırakılmıştır. BM Antlaşması çerçevesinde silahlı saldırı tanımı yapılmadığından ötürü md. 51’e göre meşru müdafaa hakkına başvurabilecek şartlar ciddi tartışmalara yol açmıştır. Yazarların bir kısmı için saldırıya uğrayan devletin dokunulmazlığı tehdit edebilecek ciddi bir eylem iken diğer kısmı için ise sınır ötesinden silahlı bir asker tarafından ateşlenen tek bir kurşun olabilir. Meşru müdafaa hakkının koşulları ile ilgili farklı yorumlara sahip bir diğer konular ise meşru müdafaa hakkının doğal, kolektif ve geçici bir hak olma şartıdır (Taşdemir, 2020:153).

Meşru müdafaa hakkının kapsamı ile alakalı en önemli tartışma alanlarından biri de devletlerin önleyici meşru müdafaa hakkının varlığı üzerinedir. Bu noktada karşılaşılan sorun, BM Antlaşması md. 51 şartının yalnızca silahlı saldırının başlamasından sonra mı meşru müdafaa hakkının doğduğu ya da yakın bir tehlike anının olasılığı halinde herhangi bir silahlı saldırı gerçekleşmeden meşru müdafaa amaçlı güç kullanmanın gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği şeklindedir. Bu noktada BM Antlaşması’nda önleyici meşru müdafaa hakkına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Devlet uygulamalarından yola çıkıldığı zaman önleyici meşru müdafaa hakkını kapsayarak kuvvet kullanmayı savunan devletlerin öne çıkanları ABD ve İsrail’dir. Zira yakın zamanda önleyici meşru müdafaa doktrinine dayanarak kuvvet kullanmaya örnek teşkil eden olaylardan biri ABD’nin 2003 yılında Irak’a karşı gerçekleştirdiği “Operation Iraqi Freedom” harekâtıdır. Harekâtın temel nedeni olarak Irak’ın kitle imha silahları bulundurması ve geliştirmesi gösterilmesine rağmen ABD’nin önleyici meşru müdafaa hakkına dayanan kuvvet kullanımı detaylı olarak hukuki bir temele oturtulmamıştır. Yakın gelecekte de Irak’ın söz konusu kitle imha silahlarına sahip olmadığı ortaya çıkması üzerine önleyici meşru müdafaa uygulamasının uluslararası hukukta net bir şekilde çözülmediğini ve kabul edilmesi imkânsız olan sonuçları da beraberinde getirdiği anlaşılmıştır (Aksar, 2017:124-125).

Anlaşıldığı üzere meşru müdafaa hakkının kapsamı ve koşulları ile ilgili birçok tartışma ve çeşitli yorumlamalar olsa bile üzerinde birlik sağlanan nokta meşru müdafaa hakkının zorunlu ve orantılı olması esasıdır. BM Antlaşması md. 51 ‘de zorunluluk ve orantılılık faktörlerinden bahsedilmemesine rağmen hukukun örf-adet kuralları gereği meşru müdafaa zorunlu ve orantılı olması önemlidir. Dolayısıyla meşru müdafaa hakkı, kaybedilen bir toprak parçasının geri alınması ya da bir devletin silahlı kuvvetler tarafından gerçekleştirilen saldırının bastırılması ile sınırlandırılabilir. Zira BM Antlaşması’nın ayrılmaz

parçası olan Uluslararası Adalet Divanı meşru müdafaa hakkının kullanımı için, Nikaragua Davası'nda, Kongo Ülkesinde Silahlı Çatışmalar Davası'nda ve Petrol Platformları Davası'nda, örf-adet hukukundan doğan zarûriyet ve orantılılık faktörlerinin varlığını teyit etmiştir (Aksar, 2017:118-119).

Uluslararası Adalet Divanı'nın vurguladığı bir diğer nokta şudur:

Şartın 51. Maddesi, sadece meşru müdafaa hakkının doğal veya temel bir hak olmasına dayandığında anlamlıdır ve hâlihazırdaki içeriği Şart tarafından onaylanmış ve geçerli kılınmış olsa bile bu hakkın teamül doğasından başka bir şey olabileceğini, Şart tarafından teyit edilmiş ve hükmedilmiş olsa bile, belirtmek güçtür. ...Dolayısıyla, 51. maddenin, uluslararası teamül hukukunu kapsayan ve ondan sonra gelen bir hüküm olduğuna hükmedilmez (Shaw, 2017: 825).

Yani meşru müdafaa konusu kapsamı itibariyle, örf-adet hukuku ve BM Antlaşması ile aralarında kesin bir örtüşme olmasa dahi varlığını beraber sürdürmüştür.

Diğer taraftan meşru müdafaa hakkına ilişkin ilk açık ve net düzenlemenin ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında belirlenmesi ve o zamana kadar örf ve adet kurallarındaki mevcut uygulamalar yoluyla anlaşılması sebebiyle tartışmalıdır. Var olan tartışmalar, uluslararası literatürde kuvvet kullanılan her boyutta farklı yorumların ortaya çıkması ve pozitif örgütlemenin farklı nedenlerle yorumlanması şeklinde tecelli edebilmektedir. Tartışmalar, devletlerin birbirlerine siyasi amaçlarla saldırımları öncesinde veya sonrasında fiilin meşru müdafaa uyarınca haklı gösterilmek istenmesi hayati önem taşımaktadır. Bilhassa silahlı saldırı ve önleyici meşru müdafaa kavramlarının söz konusu siyasi amaçlar doğrultusunda tekrar yorumlanması, meşru müdafaa hakkını düzenlemesini tamamen tartışmaya açmaktadır. Diğer taraftan uluslararası hukukun gelişen teknoloji çevresinde silahlı saldırı kavramının yeniden nitelendirilmesine ve 51. maddenin tekrardan düzenlenmesine talebin olup olmadığı tartışmanın başka boyutu oluşturmaktadır. Ancak belirtilmelidir ki BM Antlaşması, Uluslararası Adalet Divanı ve BM uygulamaları uluslararası hukukun işleyişinin adaleti açısından belirleyici niteliktedir. Hukuki düzenlemelerin politik hedefler uğruna kullanılması siyasal ve hukuksal düzeyde engellenmesi yönündeki mevcut çabalar, uluslararası yapıdaki adaletli uygulamaların ve ilişkilerin gelişmesi yönünden her zaman hayati değer taşıyacaktır (Karadağ, 2016: 185).

1992-2008 yılları arasındaki zaman diliminde Güney Osetya ve Gürcistan arasındaki durum donuk bir haldeydi. Ne ülke içindeki sığınmacı konumundaki insanlar Güney Osetya'ya dönebilmişti, ne de Gürcistan hükümeti Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıdı. 2008 yılında iki taraf arasındaki gerilim ve yaşanan çatışmalar, bölgede yaşanacak savaşın habercisi olmuştur. Mayıs ayında Gürcistan'ın Rusya'yı Gürcü birliklerine ait hava aracını hedef alıp vurmakla suçlaması gerilimleri arttırmıştır. Aynı yılın Haziran ayında Gürcistan ve

Güney Osetya kuvvetleri arasında başkent Tskhinvali 'deki çatışmalarda bir kişi yaşamını yitirmiştir. Bunun yanında içlerinde polis memurlarında bulunduğu 8 kişi yaralanmıştır. Bunun ardınca Gürcü orduları Güney Osetya'ya saldırılar düzenlemiş ancak Rusya'nın karşıt saldırılarıyla karşılaşmıştır. 2008 savaşının ortaya çıkmasındaki asıl hadise ise Gürcü birliklerinin Güney Osetya'nın başkenti Tskhinvali' ye ciddi anlamda kara ve hava saldırılarının düzenlemesiydi. Gürcistan'ın Tskhinvali' yi ele geçirmesi an meselesiyken, Rus birlikleri hemen karşılık vermiş ve ardından savaş patlak vermiştir (Meydan, 2017: 423).

Ağustos 2008'de Rusya'nın Gürcistan'ı işgali ve ABD'nin yaşanan krizde Rusya'yı karşısına alarak Gürcistan'ı desteklemesi, Soğuk Savaş'ın bitiminden günümüze kadar geçen zaman diliminde iki hegemon güç arasında yaşanan en büyük krizdir. Bu kriz Avrasya bölgesinde giderek kızışan RF-ABD rekabetinin tetikleyici sebebinin değil de aksine iki aktör arasındaki geçmişten beri mevcut olan “uluslararası sistemde hegemon güç olma” mücadelesinin sonucudur. Yani, iki güç arasındaki son yıllarda tüm bunalım ve krizlerinin birleşim noktası olarak ortaya çıkan Gürcistan krizi, son yılların en önemli askeri ve siyasi bunalımı olarak değerlendirilmektedir (Öztürk, 2009: 20).

Gürcistan ve Rusya Savaşı 8 Ağustos 2008'de Pekin Olimpiyatları'yla aynı zamanda yaşandı. Gürcistan hükümetinin, Güney Osetya'daki bağımsızlık ilanının hemen ardından kaybolan kontrolü tekrar kazanmak için başlattığı askeri müdahaleye Rusya'nın da büyük bir karşılık vermesiyle tüm uluslararası kamuoyunun dikkati birden savaşa çekildi. ABD'de Bush Yönetimi, Rusya'nın Gürcistan'a askeri müdahalesini ve Gürcistan'ı işgal etmesini şiddetli bir şekilde eleştirdi ve BM Antlaşması'nı ihlal ettiğini söyledi. ABD Dışişleri Bakanı ise, Rusya'nın Gürcistan'a müdahalesinin kabul edilemez olduğu noktasında Moskova yönetimini uyarırken, olayı 40 yıl önceki Sovyetlerin Çekoslovakya'yı işgal etmesine benzetti ve yeni Soğuk Savaş'ın başlaması tehlikesinin altını çizdi (Erkan, 2016: 52).

Kasım 2010'da yayınlanan, tüm dünyada ve ABD'de şok etkisi oluşturan “WikiLeaks Belgeleri”, Amerikalı diplomatlarında Güney Kafkasya'daki gelişmeleri yakinen takip ettiğini göstermiştir. Gürcistan ile ilgili, ABD'nin Moskova, Tiflis ve Avrupa'nın bazı temsilcilikleri tarafından hazırlanan söz konusu belgelerde, Rusya ve Gürcistan arasındaki 2008 Savaşı, Gürcistan'ın Batı kurumlarıyla ilişki ve işbirliği arayışında olması, RF' nin Kafkasya politikalarının değerlendirilmelerinden oluşmaktadır. Bu belgelerde, ABD'nin Gürcistan'a karşı destekleyici tavır benimsediği ve savaş sonrasında söz konusu tavırlarını inkâr edencesine Gürcistan'a hiçbir destekte bulunmadığı ve Rusya'yı suçlu bulduğu kadar Gürcistan'ında suçlu görüldüğü görülmektedir. Nihai olarak, ABD'nin Gürcistan hükümetiyle işbirliği içinde olduğu, Gürcistan'ı Rusya'nın Kafkasya politikalarını sekteye uğratmak ve

Rusya'nın bölgedeki gücünü araştırmak üzere kullandığı, bu amaç doğrultusunda ise AB, NATO ve başka Batılı kurumlarla ilişki içerisinde olmasını sağlayıp uluslararası alanda destek verdiği görülmektedir. Diğer yandan, ABD'nin Gürcistan'ı direkt olarak yönlendirmese bile NATO ve AB üyeliği sözleri ile cesaretlendirip 2008'de yaşanan savaşa sürüklemiştir (Karabayram, 2011: 338-340).

ABD'nin beyanlarına karşı yaşanan olaylar sonrası genel kanı, bu ülkenin eski Sovyet bölgesindeki müttefikini koruyamadığı şeklinde olmuştur. Hatta önemli adımların atılmaması halinde Ermenistan ve Azerbaycan'ın da ABD ile olan ilişkilerini geliştirmek konusunda çekingen davranacakları ve Rusya'nın mevcut tutumunu dikkate alarak davranacakları şeklinde yorumlar yapılmıştır. Başlangıçta somut bir tepki atılmamış olmasına rağmen ilerleyen zamanlarda Gürcistan'ın beklediği kadar olmasa bile ABD, ciddi tepkiler göstermiştir. Rusya'nın ABD tarafı Gürcü yönetimini cezalandırma isteğine karşılık, ABD Rusya'ya küresel düzeyde adımlar atarak cevap vermiştir (Aslanlı ve Caferov, 2017: 7).

ABD tarafından gelen küresel düzeyde tepkiler karşısında Rusya hükümeti, müdahalenin Gürcü birliklerinin açtığı savaşta Güney Osetya'daki sivil vatandaşların can güvenliğini korumak amaçlı olduğunu açıkladı (Erkan, 2016: 52). Rus hükümetinin konu hakkındaki dayanağı ise, Güney Osetya'da yaşayan halkın çoğunda Rusya pasaportu ya da vatandaşlığı bulunmaktaydı. O bölgede yapılan bir Gürcü müdahalesinin kendi ülkesinin vatandaşlarını korumak amacıyla engellemek ve Gürcistan'ı cezalandırmak için haklı bir sebepti. Rusya'nın bu iddialarına cevap ABD'den geldi ve ABD'nin BM Elçisi Zalmay Khalilzad, Moskova'nın yaptığı açıklamaların gerçeği yansıtmadığı söyledi. 11 Ağustos'taki basın toplantısında, "Rusya'nın iddiaları doğru olsaydı, müdahale Güney Osetya toprakları ile sınırlı kalırdı. Oysa Rusya Gürcistan'ın topraklarına da girmiştir. Rusya'nın Güney Osetya'dan başka savaşı Abhazya'ya da yayması iddialarla çelişmektedir." ifadeleri kullanılmıştır. 12 Ağustosta da John McCain, "Rusya yöneticileri harekâtı sadece Osetleri korumak için düzenlediklerini söylüyorlar ama bombardımanlar bütün Gürcistan topraklarında sürdürülmüştür. Yüzlerce günahsız insan ölmüş binlercesi de yaralanmıştır." şeklindeydi (Erkan, 2016: 52).

2008 Savaşı beş gün gibi kısa sürede meydana gelmesine karşılık, uluslararası aktörlerin ve bölgesel güçlerin uzun dönemli ekonomik, siyasi ve bilhassa enerji ile ilgili politikaları yeniden planlanmasına neden olan etkileri oldu. Aynı zamanda çatışmanın büyük ölçüde tahrip edici olduğu rakamlardan da anlaşılmaktadır. 19 Ağustosta Gürcü yetkililer, kendi taraflarından 146 askeri personel, 69 sivil vatandaşlarının öldüğünü, 1500 kişinin yaralandığını ve 70 askerin kaybolduğunu belirtmiştir. Ayrıca çatışma, binlerce insanın yer

değiştirmesine neden olmuştur. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin düzenlediği raporlarına göre, 85.000 Gürcü, 35.000 Güney Osetyalı konumlarını terk etmek zorunda kalmıştır. Savaş sonrasında taraflar eylemlerini kendileri açısından savunmuşlardır. Gürcistan yönetimi, Gürcülere bağlı askeri birliklerin faaliyetlerini Güney Osetya'daki anayasal düzeni eski haline getirmek için yapıldığını belirtmiştir. Diğer yandan Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Gürcistan tarafından Rusya ve Güney Osetya tarafına yönelik soykırım suçu işlendiğini belirtmiş, bu sebeple de Rusya'nın Güney Osetya'da bulunan vatandaşlarını koruma sorumluluğu olduğunu açıklamıştır. Rusya yönetiminin iddiaları aynı zamanda Gürcistan'ın etnik temizlik yapıp savaş suçları işlediğini de kapsamaktadır. Rus yetkililerinin açıklamalarından da çıkarılacağı üzere Rusya, bölgeye yapmış olduğu müdahalesini hem Güney Osetya halkı, hem de Rus halkını savunmak için yaptığını belirtmiş sebep olarak ise savaş suçlarını öne sürmüştür (Meydan, 2017: 424).

11 Ağustos 2008 tarihinde Rus müdahalesinin gerekçesini, Rusya BM Daimi temsilcisi Vitaly Churkin, BM Güvenlik Konseyi Başkanına yazdığı mektupla belirtmiştir. Bu gerekçede Churkin, Rusya barış güçleri orduları ve Rus vatandaşlarına karşı düzenlenen saldırıların yanı sıra, Gürcistan siyasi ve askeri liderlerinin saldırgan niyetlerini kamuoyuna göstermeye çalışmıştır. Ve belirtilen koşullar altında Rus hükümetinin, BM Antlaşması 51. maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkını kullanmaktan başka seçeneği olmadığını belirtmiştir. Mektubun devamında Churkin, Rusya'nın güç kullanımının hem barış güçlerini hem de vatandaşlarını savunmayı ve onlara daha fazla saldırı yapılmasını önlemeyi amaçlayan, saldırı ölçeği ile orantılılık kurallını kesinlikle ihlal etmediğini söylemiştir: (Petro, 2008: 1525-1526).

...Rusya Federasyonunun askerlerine karşı saldırı düzeninin Gürcistan topraklarında meşru zeminlerde olup, Rusya Federasyonu vatandaşlarına karşı, Gürcistan tarafının saldırgan niyetlerini ortaya koyan Gürcistan'ın siyasi ve askeri önderliğinin yaptığı açıklamaların yanı sıra neden olduğu ölümlerin sayısı, Rusya Federasyonu'na karşı askeri gücün yasa dışı kullanımıyla uğraştığımızı gösteriyor. Bu şartlarda, Rus tarafının, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 51. Maddesinde yer alan iç savunma hakkını kullanmaktan başka çaresi yoktur. Rus tarafının kuvvet kullanımının kesinlikle güvence altına alınmasının onuruna sahibim. Rusya'nın mevcut müdahalesi saldırının ölçeğiyle orantılıdır ve Rusya'nın barışı koruma birliğini ve Rusya Federasyonu vatandaşlarını Gürcü tarafının yasadışı eylemlerinden korumak ve onlara karşı gelecekteki silahlı saldırıları önlemek için başka bir amaç izlememektedir. Rus tarafı sivillere ya da sivillere karşı saldırılar gerçekleştirmemek üzere Rus askeri birliklerine uygun talimatlar verilmiştir. Rus tarafının meşru müdafaa amaçlı güç kullanması, söz konusu durumun ortadan kaldırılması için gerekli şartlar oluşana kadar devam edecektir (Churkin,2008).

Söz konusu mektupta Gürcistan ordusunun başkent Tskhinvali 'de 1500'e yakın sivilin öldürüldüğü ve büyük bir kısmının Rusya'nın vatandaşı olduğu, Rus ordularına karşı

saldırı yapıldığı ve yaralıların bulunduğu belirtilmiştir. Fakat bölgeye yapılan ziyaretler sonucunda Rusya'nın iddialarının doğru olmadığı ve soykırım suçu iddialarının gerçeği yansıtmadığı anlaşılmıştır. Rus tarafının iddialarında bulunan ölü ve yaralıların sayısının abartılarak yansıtıldığını gösteren diğer kaynak ise bağımsız insan hakları örgütlerinin yayınlamış olduğu raporlarıdır. İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW), hem Rusya'nın hem de Gürcistan'ın insan hakları ihlalleri yaptıklarını bildirdi. Gürcistan'ın Güney Osetya'da gücünü rastgele ve orantısız kullanarak sivillerin ölümüne yol açtığını, Rusya'nın da Gürcistan'dan sonra Gori ve Güney Osetya'da orantısız güç kullanarak çatışma bölgelerinden kaçmaya çalışan sivilleri hedef aldığını belirtti. Diğer yandan bağımsız insan hakları örgütlerinin tersini yansıtan bilgilere rağmen Rus hükümeti, savaştaki ölü ve yaralı sayısını abartarak oldukça yüksek göstermiştir. Bunun temel sebebi ise Rus hükümetinin, bölgeye yapmış olduğu müdahalesinde yaptığı kuvvet kullanımını meşru zemine oturtmaktır (Meydan, 2017: 425).

Diğer yandan Rusya Devlet Başkanı Dmitri Menvedev' de Rusya'nın Gürcistan müdahalesine ilişkin olarak birkaç neden sunmuştur. İlk olarak Rusya'nın kendi vatandaşlarını koruduğunu, ikinci olarak Rusya'nın Güney Kafkasya'da güvenlikten sorumluğu olduğunu belirtmiştir. Üçüncü olarak Gürcistan'ın uluslararası antlaşmalara uymadığını öne sürmüş ve son olarak Rusya'nın bölgede barışı kesin olarak sağlamak için müdahale ettiğini açıklamıştır.

Rusya'nın uluslararası arenada sunduğu söz konusu bu gerekçeler, Rusya'nın Güney Kafkasya bölgesine dair olan politikalarına giydirilmiş bir kılıf ötesinde anlam taşımadığını son 200 yılda yaşananlardan ötürü Güney Kafkasya devletleri açıkça görmüştür. Diğer yandan Rusya'nın sunduğu bu iddialardan hiç biri bağımsız bir devlete karşı işgale izin vermemektedir. Bir devletin başka devlete karşı kuvvet kullanmasını yasaklayan BM Antlaşması md. 2/4'ün tek istisnası olan meşru müdafaa hakkı veren BM Antlaşması md.51'dir. Bu krizde yaşanan hiçbir olay Rusya'ya meşru müdafaa hakkı vermemektedir. Aynı şekilde Rusya'nın emperyalist bir güç olması ve bölgeyi 200 yıl işgal altında tutması da bu hakkı doğurmamaktadır (Şahbazova, 2015: 77-78).

70.000 kişiden oluşan Güney Osetya Bölgesi ile Gürcistan arasındaki krize Rusya'nın müdahale etmesiyle ortaya çıkan savaşın, beş gün sürmesine rağmen uluslararası arenada tesiri büyük olmuştur. NATO, BM, AGİT, AB gibi kuruluşlar ve ABD'nin savaş sırasında etkili önlem almamaları sonucunda krizi daha uzun ve karmaşık bir boyuta taşımıştır. Özellikle BM Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisine sahip olan ülkelerin doğrudan taraf olduğu krizin uluslararası barışı riske attığı ve çözümsüzlüğe sürüklediğini somut olarak göstermiştir. Güvenlik Konseyi'nin Moskova tarafından bloke edilmesi bu kurumun

uluslararası barış ve güvenliğin korumasında yetersiz kaldığı yönündeki tartışmaları daha da arttırmıştır. Rusya bu savaşta askeri müdahalede bulunarak ve ayrılıkçı bölgelerin bağımsızlığını tanıyarak Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü ihlal etmiştir. Uluslararası toplumun verdiği zayıf aksiyonlar sebebiyle Rusya'nın Gürcistan sonra ki Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne yönelik olaylara destek vermesine sebep olmuştur (Erkan, 2016: 60).

AB'nin ise krizin ve çatışmanın sona erdirilmesinden sonra bölgede nüfuzunu arttırmanın yollarını aramış ve girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerde ilk olarak çatışma öncesi ve çatışma esnasında yaşanan tüm gerçeklerin ortaya çıkabilmesi için 2 Aralık 2008 tarihinde “Uluslararası Bağımsız Araştırma Komisyonu” adıyla bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyon savaşın çıkış nedenlerini ve savaşın gerçek suçlularını bulmak adına çalışmalar yürütmüş ve muğlak bir raporun hazırlanacağını bildirmiştir. 2009 tarihli rapor, savaşın çıkmasının sorumluluğunu tek bir tarafa yüklememiş ve savaşın kazananın da bulunmadığını hatta tüm tarafların kaybettiğini belirtmiştir. Bununla beraber, savaş Gürcistan'ın haksız olarak çıkardığını ancak ülkenin savaş öncesi 2008 bahar aylarında artan ve krizi hızlandıran kışkırtma dönemi yaşandığının altını çizmiştir. Yine rapor da Güney Osetya'nın Gürcistan topraklarına girmesinin makul meşru müdafaa hakkının ötesine geçtiğini, uygulanan gücün tehditle orantılı olmayışından hareketle Rusya'nın da uluslararası hukuk kurallarını ihlal ettiğini belirtmiştir. Ayrıca savaş sonrası Rusya'nın Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanımasının yasadışı olduğunu ve uluslararası hukuk kurallarına zarar verdiğini vurgulamıştır (Oğurlu, 2010: 121-122).

2008 Savaşı, uluslararası hukukta kuvvet kullanma kavramına ilişkin yeni tartışmalar yaratmıştır. İlk tartışma taraflardan hangisi diğerine karşı kuvvet kullandığıydı. Öncelikle belirtilmelidir ki, Gürcistan askeri birliklerinin, Güney Osetya'ya girip bölgede anayasal uyumu sağlamaya çalışması uluslararası hukuka göre, müdahale kapsamında değildir. Nitekim Güney Osetya, Gürcistan devletinin parçasıdır ve 2008'de yaşanan savaş anına kadar Güney Osetya'nın yapmış olduğu bağımsızlık ilanı uluslararası arenada tanınmamıştır. Gürcistan'ın Güney Osetya'ya yaptığı müdahale belirtilen raporlara göre ihlaller içerse de, Rusya'nın herhangi bir BM kararı olmadan Gürcistan devletine karşı kuvvet kullanması uluslararası hukuk ihlalidir. Rusya'nın Gürcistan müdahalesini meşru müdafaa kapsamı içinde değerlendirmesi de uluslararası hukuka uygun değildir. Çünkü meşru müdafaa'nın varlığı için silahlı bir saldırı varlığı gerekmektedir. Gürcistan askeri birliklerinin Rusya'ya karşı silahlı saldırı durumu yoktur. Gürcistan ülkesinin toprakları içinde bulunan Güney Osetya'ya anayasal düzeni sağlamak için bölgeye girmiştir ve bu Gürcistan'ın doğal bir hakkıdır. Eğer Gürcistan, Rusya'yı hedef alan silahlı saldırı da bulunsaydı, Rusya'nın m.51 kapsamında

meşru müdafaa hakkından bahsedilebilirdi. Ancak bu krizde Rusya'ya karşı bir silahlı saldırı durumu söz konusu değildir (Meydan, 2017: 425).

Meşru müdafaa hakkının doğması için diğer gerekçe ise “anlık, baskın başka bir yol bırakmayan ve üzerinde düşünecek vakit olamayan müdahalenin gerekliliği” ve “eylemin meşru müdafaanın gerektiği durumla sınırlı kalmalıdır”. Yani meşru müdafaanın “gereklilik ve orantılılık” koşulları kesindir. Ancak Gürcistan'ın, Güney Osetya'dan tamamen çekilmiş olmasına rağmen Rusya'nın saldırılara devam etmesi ve Güney Osetya'nın uzağında bulunan Gürcü hedefleri vurması da alenen orantılılık şartının ihlalini göstermektedir (Şahbazova, 2015: 80).

Tüm bu bilgiler ışığında, Rusya'nın Gürcistan müdahalesi, uluslararası hukukta meşru müdafaa ve kuvvet kullanma yasağı çerçevesinde incelendiğinde Rusya'nın ihlali açıkça görülmektedir. Bunun yanı sıra bölgeye olan müdahalenin haklı olabilmesi için ortaya koyduğu soykırım, savaş suçu ve etnik temizlik gibi Gürcistan'a karşı yöneltilen suçlamalar da kanıttan yoksundur. Bu sebeple Rusya, Gürcistan'a yapmış olduğu müdahaleyle beraber meşru kuvvet kullanmayı gerektirecek iki istisnayı da sağlamaması beraberinde uluslararası hukuk kurallarını hiçe saymıştır. Ayrıca meşru müdafaa hakkının ortaya çıkmasını BM Güvenlik Konseyi'ne bildirmemesi, silahlı saldırı varlığı, gereklilik ve orantılılık koşullarını da göz ardı etmiştir. Gürcistan'ın ise anayasal düzeni sağlamak için Güney Osetya'ya müdahalede bulunması doğal haktır. Çünkü Güney Osetya mevcut durumda Gürcistan devletinin bir parçasıdır. Bu noktadan bakılacak olursa Rusya'nın bölgeye müdahalede bulunması, Gürcistan'ın devlet egemenliğini ve toprak bütünlüğü ilkelerine de aykırılık oluşturur. Böylelikle Rusya sadece meşru müdafaa ve kuvvet kullanma yasağını değil, toprak bütünlüğüne ve devletin egemenliği ilkelerine de uygun davranmamıştır. Ülke dışında yaşayan halkların korunabilmesi için müdahalede bulunulacak olan ülkenin rızasının alınması gereklidir. 19. yüzyılda Rusya'nın gerekçeleri yasal olarak kabul görse bile günümüzde devletin rızası, devletin egemenliği ilkesi ile ters duruma düşebileceğinden önemli bir faktördür. Ancak Rusya'nın Gürcistan'a yapmış olduğu müdahalede bu noktadan da ihlal yapıldığı ortadadır. Dolayısıyla Rusya, Gürcistan toprak bütünlüğüne dokunulmazlık ilkesine karşı saygı duymamış ve egemenliğini ihlal etmiştir (Meydan, 2017: 427).

SONUÇ

RF içinde kendine özgü etnik, sosyal ve tarihi yapısıyla hayati bir konuma sahip olan Kafkasya, yüksek nüfusuna oranla coğrafi olarak küçük bir alandır. Aynı zamanda kullanım bakımından bölgeler ve etnik gruplar arasında eşitsizlikler barındıran Kafkasya; dil, din ve etnik kökenler açısından çok kültürlü bölgelerinden birisi olduğundan ötürü zengin kültür coğrafyasına sahip dünyanın en geniş bölgesidir. Asya ve Avrupa arasında geçiş hattı işlevine sahip olan Kafkasya önemli coğrafi konumu sebebiyle farklı millet ve önemli toplulukların geçiş noktası olmuştur. Zengin doğal kaynaklarının varlığı ve stratejik ulaştırma yollarını içinde barındırdığı coğrafyası ile günümüzde ve gelecekte stratejik açıdan Avrasya konumuna yön verebilecek bir bölge olduğundan tarihinin her döneminde birçok devlet ve imparatorluğun yakından ilgilendiği bir coğrafya olmuştur. SSCB zamanında bölge, Moskova'ya odaklanan diğer aktörler tarafından ihmal edilmiş ancak SSCB'nin yıkılmasından sonra Kafkasya'da jeopolitik olarak güç boşluğu meydana gelmiştir. Böylelikle oluşan boşluğu doldurmak isteyen aktörler için bölge çekiciliğini arttırmıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası Kafkasya, tüm topraklarında hissedilen şiddet dolu bir bölge haline gelmiştir.

Özellikle Kuzey ve Güney Kafkasya olarak ikiye ayrılan bölgede hâkim olan dağlık yapı, bölgenin çeşitli siyasal ve etnik yapısının oluşmasında en önemli faktör olmuştur. Aynı zamanda İslam ve Hristiyan dinlerinin de kesişme noktası olmasından ötürü bölge, Müslüman ve Hristiyan unsurlarının derin etkilerini taşımaktadır. Kuzey Kafkasya ve bu bölgede yer alan özerk bölge ve cumhuriyetler günümüzde RF' ye bağlı özerk yapılar olarak varlıklarını devam ettirirken Güney Kafkasya bölgesinde, SSCB'nin yıkılmasının ardından bağımsızlığını kazanan üç cumhuriyet olarak Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan yer almaktadır.

Güney Kafkasya' da Gürcistan, coğrafi konumu sebebiyle, Azerbaycan ekonomik potansiyeli, artan nüfusu ve doğal zenginlikleri ile Ermenistan ise Rusya ile girdiği askeri olarak işbirliği ve bölgede üstlendiği çözümleme görevi temelinde stratejik açıdan önem taşımaktadırlar. Azerbaycan, ispatlanmış petrol-doğalgaz rezervleri ile göze çarpan ülke olup, diğer yandan Ermenistan ve Gürcistan'ın kanıtlanmış rezervler açısından şanslı olmadığı ancak enerji kaynaklarının Rusya'dan geçmeden alternatif yollarla uluslararası pazara ulaştırılmasını sağlayan anahtar durumundadır. SSCB'nin yıkılmasının ardından kurulan bu üç bağımsız devlet, bölgenin ihtiyacını bir nebze olsa da karşılasa da bölgede istikrar oluşturacak bir tesir oluşturmamasından dolayı geçmişte SSCB tarafından bölgede oluşturulan kriz alanları da yavaş yavaş patlak vermeye başlamıştır. Söz konusu dönemde Gürcistan, ilk patlak veren ülke olmuştur.

2500 yıllık tarihi ile Gürcistan, dünyada kullanılan en eski dillerden birine sahip olup aynı zamanda başkenti Tiflis, 1500 yıllık tarihi şehir konumundadır. Güney Kafkasya cumhuriyetleri içinde etnik ve idari yapı açısından en sancılı ülkelerden biridir. Konum itibariyle açık denizlere çıkışı olması jeopolitik açıdan Gürcistan'ın Kafkasya'da diğer ülkelere daha ön planda olmasına sebebiyet vermektedir. Rusya içinse Gürcistan, Ortadoğu, Akdeniz ve Afrika'ya ulaşımında önemli bir geçiş bölgesi olup, Ermenistan ile siyasi ve askeri işbirliği içinde olan Rusya'nın bu iletişimi koruyabilmesi için Gürcistan üzerinde hüküm kurması zorunludur.

Bağımsızlığını kazandıktan sonra Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü koruması, etnik ve dini azınlık grupları nedeniyle kolay olmamıştır. Bunlar içinde Güney Osetya ve Abhazya kendi bölgelerinde Gürcistan'dan bağımsız birer ülke olma istekleri ayrılıkçı hareketleri beraberinde getirirken, merkezi hükümetinde bu bölgelerdeki idari yönetimini de kısıtlamıştır. Özellikle Rusya'nın bölgedeki sorunlara dâhil olması sorunları daha da zorlaştırmıştır. Diğer sorunlu bölgeler, Acaristan ve Javakheti bölgeleri ise potansiyel gerilim alanları olarak sürekli ön plana çıkmıştır. Gürcistan'ın bu sorunlardaki en büyük dezavantajı, etnik azınlık gruplarının coğrafi olarak sınır bölgelerinde toplanmış olmasından ötürü genel olarak sosyal ve ekonomik problemlerini çözmekte başarısız olmuş, toprak bütünlüğü ve güvenlik konularında daima baskı altında olmuştur.

Güney Kafkasya'daki demokratikleşme noktasındaki yetersizlik, ekonomik kalkınmanın düzenlenmesindeki başarısızlık, çatışmaların içte ve dışta oldukça fazla olması ve bölge ülkelerinin ulusal egemenlik konusunda üst düzeyde olmaması, Gürcistan'a sınır ülkeleri tarafından gelen müdahaleleri de beraberinde getirmiştir. Ayrıca Gürcistan, liberalizm ve milliyetçilik ikileminde, azınlık hakları konularında da sıkıntı yaşamış, merkez gücün yıkılması ile Gürcistan milliyetçiliğini özgürlük ve demokratikleşme etkisinden hegemonya ve çoğulculuk karşıtı bir güce çevirmiştir.

1991'de SSCB'nin dağılması ile bağımsızlığını kazanan cumhuriyetlerin çoğunda olduğu gibi Gürcistan'da da gittikçe büyüyen bir ekonomik ve siyasi kriz ortamı oluşurken derin bir kimlik krizine sebep olmuştur Aynı zamanda bağımsızlığını kazandıktan sonra Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü koruması, etnik ve dini azınlık grupları ve derin kimlik krizleri nedeniyle kolay olmamıştır. Bunlar içinde Güney Osetya ve Abhazya kendi bölgelerinde Gürcistan'dan bağımsız birer ülke olma istekleri ayrılıkçı hareketleri beraberinde getirirken, merkezi hükümetinde bu bölgelerdeki idari yönetimini de kısıtlamıştır. Özellikle Rusya'nın bölgedeki sorunlara dâhil olması sorunları daha da zorlaştırmaktadır.

Sovyet sonrası dönemde Güney Osetyalılar ile Gürcistan arasında yaşanan ilk çatışma 1980'lerin sonunda ortaya çıkmıştır. Gürcistan'ın bağımsızlığını ilan ettiği 1991 sonrası zaman diliminde yaşadığı ekonomik sorunlar ve bu sorunlardan etkilenen sosyal ve siyasal çalkantılar, aynı zamanlarda ülkenin etnik açıdan heterojen ve coğrafi olarak yalıtılmış olan bölgelerinde daha fazla hissedilmiştir. Etnik sorunlarla boğuşan bölgede, ekonomik sorunların varlığı bu sorunların çözülmemesiyle birleşerek Tiflis hükümetine karşı memnuniyetsizlik çıkmıştır.

Gürcistan bağımsızlık sonrası Rus tehdidini ve parçalanma korkusunu hep hissetmiştir. Bu nedenle dış politika kararlarında bu tehditleri karşılayabilmek ve Rus tehdidini azaltabilmek için gerekli savunma mekanizmalarını kurmak ilk hedefi olmuştur. Bu bağlamda Gürcistan'ın en önemli dış politika hedefleri arasında AB ve NATO'ya üye olmak ve ABD ile kapsamlı ilişkiler kurmak vardır. Zayıf ekonomi ve ticarete Rusya'ya bağımlı olmak, Batı devletlerinin desteğinden yoksun kalan bir Gürcistan'ın üniter devlet yapısını koruması ve Moskova'nın baskısına boyun eğmemesi mümkün değildir.

Gürcistan'da yönetime gelen iktidarın dış politika kararlarında kesin hatlarla çizdiği kararlar, Rusya'nın baskısını beraberinde getirmiş, etnik sorunların çözümünde 2008'deki Rus müdahalesine, ABD ve Batılı devlet kurumlarından beklediği desteği görememiştir. Bu sebeple, dış aktörlerin beklediğinin tersine, oluşturulan eksen değişikliği ciddi iç ve bölgesel sonuçlar doğurmuştur.

2008'de Gürcistan ve Rusya arasında yaşanan sıcak çatışmalar, ilk olarak Rusya ve ABD arasında Kafkasya'da yaşanan etki mücadelesinin sonucudur. İki aktör arasında yaşanan mücadelenin etnik çizgilerle çakışması ve Tiflis yönetiminin etnik milliyetçiliği ABD yandaşı politikası, ayrılıkçı bölgelerin var olan yönetimlerinin etnik milliyetçiliğinin ise Rusya yandaşı politikasıyla birleşmesi Gürcistan'ın istikrarsızlığını daha da büyötmektedir. Genel olarak, ABD ve Rusya rekabeti Kafkasya bölgesinde "Soğuk Savaş" şeklinde devam ederken, bölgede ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Özellikle Gürcistan'ın toprak bütünlüğü konusu artık ciddi bir problem haline gelmiş ve bölge ülkeleriyle olan sorunlu ilişkileri sebebiyle bölgesel planların dışına itilmiştir.

Yaşanan olaylar sonucu, küresel ve bölgesel hesapların ortasında kalan Gürcistan, Güney Osetya, Abhazya ve diğer sorunlarını çözmeye çalışmaktadır. Ancak çözüm mevcut durumdaki Tiflis yönetimi ya da Kafkasya'nın mevcut düzeni ile çözülebilecek bir durum teşkil etmemektedir. Rusya ve ABD'nin insafına bırakılmış çözüm süreci pek akıl karı görünmemektedir. Nitekim iki güçlü aktör için de, parçalanmış ve devamlı dışardan yönlendirilen Gürcistan ve Kafkas devletleri, en iyi çözüm olarak görülmemektedir. Bölge

problemleri yine bölge içerisinde yaşayan tüm gruplar çerçevesinde karşılıklı işbirliği ile çözülebilir.

Uluslararası toplum, geçirdiği yıkıcı iki dünya savaşından sonra yeni bir düzenlemeye girmiş ve bilhassa 21. yüzyılın başından itibaren büyük değişikliklere ve gelişmelere sahne olmuştur. Küreselleşme kavramı var olan her sistemin muhakkak ayak uydurması gereken bir olgu olarak gün yüzüne çıkarken, Soğuk Savaş sonrası bu gerçeklik daha da belirginleşmiş, ulusların egemen eşitliği ilkesi büyük oranda değişikliklere uğramıştır. Söz konusu gelişmeler paralelinde dünya toplumlarının karşı karşıya kaldığı küresel sorunlar ne bağımsız devletlerin ne de bölgesel örgütlerin başa çıkabileceği boyutlarda olmuştur. Söz konusu bu küresel sorunların çözüme kavuşturulması ve temel insan haklarına yakışır bir dünya inşası uluslararası hukuk sisteminin işlevsel bir şekilde çalışmasını zorunlu hale getirmiştir.

İnsanlığın ilk çağlarından günümüz modern çağa kadar insanlığın bu uzun serüveninde, adil ve istikrarlı bir varoluş biçimi için düzeninin zorunlu, kargaşanın ise tahripkâr olduğuna dayanan hukuk düşüncesi tümüyle merkezi bir rol oynamıştır. Tam bu noktada hukuk, söz konusu topluluk üyelerini kabul edilmiş normlara bağlılık etrafında bir araya getiren ve onları bağlayan bir olgudur. Bir taraftan bireylere haklar ve görevler temelinde kendi ilişkilerini kurma yetkisini verme açısından izin vericidir, bir taraftan da yasal düzenlemelere uymayanları cezalandırma açısından zorlayıcıdır. Dolayısıyla hukuk, davranışları belirleyen ve toplumun sorunlarını ve hedeflerini belirli ölçüde gösteren bir kurallar dizisidir. Uluslararası hukuk da bu özellikleri taşımanın yanı sıra temel sükûleri genel olarak ulus-devletler olan hayati derecede önemli bir alandır.

Westphalia Barışı'ndan yaklaşık üç yüz yıl süresince devletler, uluslararası sistemin tek aktörü ve uluslararası hukukun tek özneleri olmuştur ve aynı zamanda bu olgu tüm devletlerin iç işleri dışında var olan hukuku ve ilişkileri belirlemek için kullanılan uluslararası kavramına yansımıştır. Doğal olarak uluslararası hukukun yalnızca devletler arasındaki mevcut ilişkilerle sınırlandırılmış ve uzunca bir süre sadece devletler çerçevesinde geçerli olduğu kabul görmüştür. Zaman geçtikçe uluslararası hukukun devletlerden başka bir özneyle uygulanmasının mümkün olmadığı görüşünün doğru olmadığı kanıtlanmıştır.

BM dönemi ile beraber uluslararası hukukun yalnızca devletler arası ilişkileri düzene sokan bir hukuk sistemi olmadığı, uluslararası örgütler ve bireyler nezdinde de belirli hak ve yükümlülöklere sahip oldukları kabul görmeye başlamıştır. Söz konusu dönemde evrensel değörlere dayalı ve devletler arası ilişkileri düşüncesinden sıyrılıp ahlaki bir hedef içermesi de prensip olarak kabul görölüp bir uluslararası hukuk sistemi oluşturmaya yönelik bir takım çalışmalar yapılmıştır. Nihayetinde devletler arasında uzun süreli işbirliği ihtiyacı yalnızca

uluslararası barış ve güvenlik konularında değil, sosyal ve ekonomik konularda da birlikte hareket etme ihtiyacına evrilmiştir. Ayrıca korkunç suçlara ve korkunç insan hakları ihlallerine sahne olan II. Dünya Savaşı'ndan sonra, devletlerin bireyler ve gruplar üstündeki egemenlik yetkilerini kullanma şekilleri, temel hak ve özgürlüklerin korunması çerçevesinde sınırlandırılması ihtiyacı doğmuştur. Nitekim uluslararası hukuk nezdinde bireylerin hak sahibi olabileceği ve devletlerin, bireylerin haklarını bilmesi gerekliliği ortaya konularak uluslararası insan hakları doğmuştur. Sonrasında dünyada yaşanan bir takım çatışmalar, savaşlar ve kriz dönemlerinin ardından uluslararası hukukun sadece dünyanın barış ve güvenliği ile alakalı olmadığı, bilhassa insan hakları, kalkınma ve çevre gibi birçok konuda yeni bir boyut kazanarak günümüzdeki uluslararası hukuk sistemi oluşturulmuştur.

Uluslararası hukuk sistemi içinde kuvvet kullanma, tarihin en başından beri küresel yapının kesintisiz bir özelliği olmuştur. Kuvvet kullanma geniş anlamda savaşı da çevrelemek üzere olan çeşitli silahlı zorlama yolları olarak anlaşılmaktadır. Uluslararası hukuk açısından kuvvet kullanma iki sebepten ötürü önemlidir. İlk olarak kuvvet kullanmayı yasaklamak, ikinci olarak kuvvet kullanımına izin verilen istisnai boyutlarda kuvvet kullanmaya ilişkin kuralları belirlemektir. Bu noktada savaşın düzenlenmesi ve savaş yoluna başvurma hakkı için yasal meşrulaştırmalar düzenleme ihtiyacı, yüksek oranda medenileşmiş toplumlara kadar götürülebilir.

Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte uluslararası sistemde karşı koyulamaz bir hak olarak görülen kuvvet kullanma kavramı, alınan tedbirlerin başarısız olması sonucunda kesin ölçütlerle yasaklanamaması sonucunda II. Dünya Savaşı'yla gibi bir yıkıcı bir felaketle birlikte, uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanmanın kesin olarak reddedilmesini öngören düzenlemelerin ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla söz konusu dönemden itibaren uluslararası sistemde barış ve güvenliğin korunması ve tesisi konularında yükümlülükleri düzenleme görevini imzalanan BM Antlaşması çerçevesinde düzenlemiş ve uluslararası sistemde kuvvet kullanma bir çeşit prensip olarak yasaklamıştır.

Aynı şekilde uluslararası hukukun en tartışmalı konularından bir diğeri de kuvvet kullanılmasının koruma altına alınması olan meşru müdafaa hakkıdır. Meşru müdafaa hakkını hukuk sistemi içinde takip etmek kolay değildir. Fakat ne zaman devletlerin uluslararası toplumun barış ve güvenliğini sınırlandıracak her türlü eyleme sınırlandırma konusu gündeme gelmiş, işte o zaman meşru müdafaa hakkı da uluslararası hukuk sistemi içinde düzenlenen hak niteliğine girmiştir. Meşru müdafaa hakkına ilişkin tarihte ilk kez BM Antlaşması içerisinde belirli hukuki düzenlemeler içerisinde parametreleri çizilmiştir.

11 Ağustos 2008 tarihinde Rus müdahalesinin gerekçesini de oluşturan meşru müdafaa hakkı, devletlerin kuvvet kullanımlarına karşın sınırlamalar günümüzdeki uluslararası hukuk sistemi doğrultusunda iyileştirildiği hissedilse bile, ülkeler hala daha kuvvet kullanma ve meşru müdafaa hakkını kendi menfaatleri için yaptıkları faaliyetleri meşru bir zemine oturtmak için kullandıkları görülmektedir. Günümüzde mevcut uluslararası hukuk sistemi kuvvet kullanma kavramına iki istisna getirmiş olsa da, bazı durumlarda var olan iki istisnanın karşılanmadığı açıkça görülmektedir. Rusya'nın Gürcistan'a yapmış olduğu müdahalede kuvvet kullanma kavramının münferit kurallarını sağlayamamıştır. Rusya, Kafkasya'daki çıkarları doğrultusunda, etkinliğini korumak istemesine paralel olarak bölgeye zaman zaman müdahalelerde bulunmuş ve uluslararası hukuk ihlal edilmiştir. Rusya'nın Güney Osetya müdahalesinde meşru müdafaa hakkı üzerinden etkinlik kurmaya çalışmıştır. Ancak yapılan çalışmalar sonucunda, Rusya'nın Gürcistan'a karşı gerçekleştirdiği müdahaleler, uluslararası hukuk ilkelerini, kuvvet kullanma yasağını, meşru müdafaa hakkını ve bu hakkın mevcut koşullarını, Gürcistan'ın egemenliği ve toprak bütünlüğünü çeşitli açılarıyla ihlal ettiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- Ağacan, K. (2011). “Gürcistan: Çok Milletli Yapıda Devlet İnşa Sürecinin Öyküsü”. *Güney Kafkasya; Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji*. C. Veliev ve A. Aslanlı (drl.). Berikan Yayınevi, Ankara.
- Aksar, Y. (2017). *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk 1*. Seçkin Yayınları, Ankara.
- Aksar, Y. (2017). *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk 2*. Seçkin Yayınları, Ankara.
- Asker, A. ve Aydıngün, A. ve Şir, A. Y (ed.). (2016). *Gürcistan'daki Müslüman Topluluklar: Azınlık Hakları, Kimlik, Siyaset*. Avrasya İncelemeleri Merkezi ve Terazı Yayıncılık, Ankara.
- Aydıngün, A. (2016). *Gürcistan'daki Müslüman Topluluklar- Azınlık Hakları, Kimlik ve Siyaset*. Avrasya İncelemeleri Merkezi, Ankara.
- Cheterian, V. (2017). *Kafkasya'da Savaş ve Barış: Rusya'nın Sorunlu Hududu*. Belge Yayınları, İstanbul.
- Çomak, İ. (ed.). (2006). *Rusya Stratejik Araştırmalar 1*. Tasam Yayınları, İstanbul.
- D'encausse, H. C. (2013). *İki Dünya Arasında Rusya*. (çev. U. Reşat). Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Gaddis, J.L. (2005). *Soğuk Savaş Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar, Gerçek*. (çev. C. Dilek). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Hekimoğlu, A. N. (2007). *Rusya'nın Dış Politikası 1*. Vadi Yayınları, Ankara.
- Huntington, S. P. (1996). *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, (çev. T. Mehmet ve S. Cem). Okuyan Us Yayınevi, İstanbul.
- İberielı, S. (2008). *Gürcü Halkının Tarihi (Osmanlı-Gürcü İlişkileri Üzerine Kapsamlı Bir Araştırma)*. Cinius Yayınları, İstanbul.
- Judt, T. (2005). *Post War A History of Europe Since 1945*. The Penguin Press, New York.
- Karabayram, F. (2011). *Güney Kafkasya Jeopolitiğinde Rusya Gerçeği*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Keskin, F. (1998). *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*. Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları Tezler Dizisi Sayı: 20, Ankara.
- Mikail, E. H. (2007). *Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Oktay, H. ve Cerrah, U. (2018). *Uluslararası Politikada Kafkasya*. Hitabevi Yayınları, Ankara.

- Oran, B. (ed.). (2001-2015). *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 2. İletişim Yayınları, İstanbul.*
- Oran, B. (ed.). (2013). *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 3. İletişim Yayınları, İstanbul.*
- Sapmaz, A. (2008). *Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri. Ötüken Yayınları, İstanbul.*
- Sapmaz, A. (2020). *Rusya Federasyonu'nun Askeri Güvenlik Refleksindeki Dönüşüm- Askeri Doktrinler, Askeri Müdahaleler, Nedenler. Nobel Yayıncılık, Ankara.*
- Savaşan, Z. (2018). *Uluslararası hukuk nereye gidiyor?. Çizgi kitabevi yayınları, İstanbul.*
- Shaw, M. N. (2017). *Uluslararası Hukuk. (Çev. İ. Kaya), Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.*
- Yalçinkaya, A. (2006). *Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler: Etnik Düğümünden Küresel Kördüğümüne. Lalezar Kitabevi, İstanbul.*
- Taşdemir, F. (2020). *Terörizm ve Ülke Dışı Kuvvet Kullanma Hukuku. Nobel Yayıncılık, Ankara.*

Makaleler ve Raporlar:

- Ağır, O. (2020). “Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Viladimir Putin’in Halkla İlişkiler ve İletişim Uygulamaları”. *Birey ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 10(1): 93-95.
- Akman, H. (2015). “Soğuk Savaş Sonrası Rusya- Çin İlişkileri”. *Avrasya Çalışmaları*, 2(1): 3-24.
- Alptekin, G. (2021). “2008 Rusya- Gürcistan Savaşı ve Savaş Sonrası Büyük ve Bölgesel Güçlerin Tepki ve Politikaları”. *RUSAD*, 6: 110-130.
- Ançabadze, Y. ve Zatulin, K. (1998) “Gürcistan- Abhazya Anlaşmazlığı: Dünü, Bugünü ve Çözüm Perspektifleri”. (Çev. Murat Papşu). *Diaspora ve Entegrasyon Enstitüsü, Moskova.*
- Aslanlı, A. (2005). Bölgesel ve Küresel Dengeler Açısından Abhazya Sorunu, *Karadeniz Araştırmaları*, 5 (3): 116-136.
- Ataç, K.K. (2019). “Soğuk Savaş”. *Güvenlik Yazıları Serisi*, (35): 1-7.
- Ataman, M. ve gökcan, Ö. (2012). “Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası: Bir Aşırı-Yayılmacılık Denemesi”. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(2): 216.
- Köktaş, N. (2015). “Saakaşvili Dönemi Gürcistan: İç ve Dış Politika Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (2): 95-109.

- Ayan, E. (2010). “Kafkasya: Bir Etno-Kültürel Tarih Çözümlemesi”. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(2): 19-50.
- Aydın, G. (2010). “Güney Osetya Yenilgisi Sonrası Gürcistan İç Siyaseti: Saakaşvili’nin Ayakta Kalma Başarısı”. *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, 5(10): 1-21.
- Balcı, A. (2016). “Yeni Dünya Düzeninde Jeopolitiğin Değişen Konumu”, *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10): 113-114.
- Bozkurt, G.S. (2008) “Gürcistan’daki Etnik Çatışmalar Karşısında Türkiye ve Rusya’nın Tutumu”. *Karadeniz Araştırmaları*, (19): 1-30.
- Bugaric, M. K. (2014). “The Birth Of The Cold War”. *UCLA Historical Journal*, 25(1): 39.
- Birleşmiş Milletler. (1945). *Birleşmiş Milletler Antlaşması*. San Francisco.
- Caferov, N. ve Aslanlı, A. (2017). “ABD ve Güney Kafkasya: Ağustos 2008 Öncesinde ve Sonrasında”. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4):1-10.
- Canikoğlu, E. (2015). “Uluslararası Politika ve Birleşmiş Milletler Sisteminde Önalıcı Kuvvet Kullanma”. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 4(2): 123-148.
- Churkin, Vitaly, “Letter Dated 11 August 2008 From The Permanent Representative Of The Russian Federation To The United Nations Addressed To The President Of The Security Council”, *United Nations Security Council*, 11 Ağustos 2008, <https://www.securitycouncilreport.org/wpcontent/uploads/Georgia%20S%202008%20545.pdf> .
- Cohen, A. ve Hamilton, R.E. (2011). “The Russian Military and The Georgia War: Lessons and Implications”. *Strategic Studies Institute US Army War College*.
- Çalışkan, B. (2019). “ vladimir putin’in dış politika felsefesi”. *İnsamer*:1-4.
- Çelikpala, M. (2009). “Kafkasya’da Neler Oluyor?”. *Kafkasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Tartışma Metinleri*, Ankara.
- Çelikpala, M. (2011). “Güney Kafkasya’da Yeni Jeopolitik Denge”. C. Veliev ve A. Aslanlı (drl.). *Güney Kafkasya; Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji*, Berikan Yayınevi, Ankara, 289-312.
- Çelikpala, M. (2012). “Bağımsız Gürcistan’ın 20 Yılı: Başarısız Devlet mi, Demokratik Model Ülke mi?”. *Kafkasya’da Değişim Dönüşüm (Avrasya Üçlemesi 3)*, M. Aydın (drl.). Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 65-111.
- Çiftçi, S.(2016). “Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı”. *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler V*, 491-511.

- Demirağ, Y. (2005). “Bağımsızlıktan Kadife Devrime Türkiye-Gürcistan İlişkileri”. *Uluslararası İlişkiler*, 2(7): 125-155.
- Dursun, S. (2017). “İç Tehditler ve Dış Politika: Gürcistan Dış Politikası Örneği (1991-2003)”. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2): 23-49.
- Efegil, E. ve Musaoğlu, N. (2009). “Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Uluslararası Sisteminin Yapısına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Eleştiri”. *Akademik Bakış*, 2 (4): 16-17.
- Emeklier, B. (2017). “21. Yüzyılda Küresel Sistemin Yapısal Dönüşümü: Yeni Düzen Arayışının Temel Parametreleri”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Afro-Avrasya Özel Sayısı: 58-61.
- Eren, M.Y. (2012). “Uluslararası Hukukta Savaşa Varmayan Kuvvet Kullanma Yolları”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(2): 229-260.
- Erkan, S. (2016). “2008 Rusya-Gürcistan Savaşı ve Uluslararası Toplum”. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (17): 41-64.
- Erşen, E. (2014). “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Dünya Siyaseti”. Ş. Kardaş ve A. Balcı (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş Tarih, Teori, Kavram ve Konular*. Küre Yayınları, İstanbul, 41-56.
- G. Brooks, S. ve C. Wohlforth, W. (2000). “Power, Globalization, and the End of the Cold War”. *International Security*, (1): 1-5.
- Gözen, R. (1997). “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası İlişkiler: Küreselleşme Perspektifi”. *Liberal Düşünce*. 2(7): 76-80.
- Güngör, B. (2013). “Kafkasya Bölgesinde Uluslararası Aktörlerin Değişmeyen Mücadele Alanı: Gürcistan”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (6): 37-54.
- Hafkin, G. (2010). “The Russo-Georgian War Of 2008: Developing The Law Of Unauthorized Humanitarian Intervention After Kosovo”. *Boston University International Law Journal*, (28): 219-239.
- İslamıyov, E. ve Kengerli, Z.(2003). “Küreselleşen Dünyada Kafkasya: Entegrasyonunun Yeni Modeli”. *Avrasya Dosyası, Küresel Değerlendirme Özel*, 9(3): 29-50.
- İsmayıl, E. (2015). “Enerji Güvenliğinde Gürcistan’ın Önemi ve Rusya”. *Bilgesam Analiz/Kafkasya*, (1268): 1-8.
- İsmayılov, E.(2013). “21. Yüzyıl Rusya Dış Politika Doktrinlerinde Güney Kafkasya ve Orta Asya Değerlendirilmesi”. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 1(1): 87-105.

- İzzetgil, E. (2016). “Kafkasya’nın Jeopolitiği ve Rusya’nın Bölgeye Yönelik Stratejisi”. *Bölgesel Çalışmalar*, 1(1): 51-85.
- Kakachia, K.K. (2010). “The Russo- Georgian Relationship: Personal Issues or National Interest?”. *Turkish Policy Quarterly*, 9(4):110-116.
- Kantarcı, Ş. (2011). “Kafkasya’da Etnik Çatışmalar Ekseninde ‘Güney Osetya Sorunu’”, C. Veliev ve A. Aslanlı (drl.). *Güney Kafkasya; Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji*, Berikan Yayınevi, Ankara, 229-288.
- Kantarcı, Ş. (2012). “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı “Koalisyonlar Dönemi Mi?””. *Güvenlik Stratejileri*, 8 (16): 53-72.
- Kantarcı, Ş. (2014). “Soğuk Savaş Sonrası Gürcistan: Jeopolitiği ve Etnisite Sorunları” O. Yeşilot (Ed.). *Hazar’dan Karadeniz’e Stratejik Bakış. Yeditepe Yayınları*, İstanbul, 227-255.
- Karabulut, B. (2011). “Rusya Gürcistan Savaşı (Beş Gün Savaşı) ve Kafkasya’da Değişen Dengeler”, *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya’nın Değişen Jeopolitiği Yeni Büyük Oyun*. M.S. Erol (drl.). Barış Platin Yayınları, Ankara.
- Karadağ, U. (2016). “Birleşmiş Milletler Antlaşması’na Göre Meşru Müdafaa Hakkı”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(2): 171-186.
- Kasım, K. (2001). “11 Eylül Terör Eylemlerinin Rusya’nın Kafkasya Politikasına Etkisi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(3-4): 53-64.
- Kasım, K. (2001). “Büyük Güçlerin Kafkasya Politikaları”, *Güney Kafkasya; Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji*, C. Veliyev ve A. Aslanlı (drl.). Berikan Yayınevi, Ankara.
- Kasım, K. (2006). “11 Eylül Sürecinde Kafkasya’da Güvenlik Politikaları”. *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurulu*, 1(1): 19-35.
- Kerimoğlu, Y. (2016). “Mayınlı Sahada Rus- Ermeni Dansı”, *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, Analiz 11, Ankara.
- Keskin, F. (2002). “BM ve Kuvvet Kullanma”, *Avrasya Dosyası*, 8(1): 149-174.
- Kettunen, P. ve Aunesluoma, J. (2008). “History In The Cold War And The Cold War In The Present”, *Department of Social Science History University of Helsinki*: 9-14.
- King, C. (2008). “The Five-Day War Managing Moscow After the Georgia Crisis”. *Foreign Affairs*. 81(6): 2-11.
- Kocaman, Ö. (2007). “Russia’s Relations With Georgia Within the Context of the Russian”. *OAKA*. 2(3): 1-27.

- Kolasi, K. (2013). “Soğuk Savaş’ın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(2): 171.
- Kut, G. (2019). “Uluslararası Sistem ve Kurallara Dayalı Dünya Düzeni: Çok Taraflı Denge Arayışları”. *TÜSİAD Dış Politika Forumu*, (Rapor No: DPF 2019- AR 01). İstanbul.
- Lo, B. (2018). “Going Legit? The Foreign Policy Of Vladimir Putin”. *Lowy Institute*.
- Mammadov, H. (2014). “Rus Dış Politikasında Stratejik- Zihinsel Süreklilik ve Putin’in Dış Politika Doktrini”. *Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma Dizisi*, (16): 33.
- Meydan, V. (2017). “2008 Rusya-Gürcistan Savaşı’nın Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Yasağı Çerçevesinde Analizi”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2): 417-429.
- Mikail, E. H. (2015). “ABD’nin Kafkasya Politikasının Güvenlik Boyutu”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 4(2): 87-97.
- Mikail, E.H. ve Yılmazchoban, M. (2018). “ Vladimir Putin Era Russian Foreign Policy”, *Open Journal of Political Science*, 11(4): 341.
- Modebadze, V. ve Sayın, M.F. (2014). “Georgia’s Pro-Western Path: Analysis Of The Georgian Foreign Policy In The Post-Soviet Period”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 14 (1): 339-353.
- Oğan, S. (2011). “Kafkasya’da Etnik Çatışmalar Ekseninde ‘Abhazya’ Sorunu”, *Güney Kafkasya; Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji*, C. Veliev ve A. Aslanlı (drl.). Berikan Yayınevi, Ankara.
- Oğurlu, E. (2010). “Ağustos 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı Çerçevesinde Avrupa Birliği’nin Güney Kafkasya Politikası”, *Avrasya Etüdleri*. 38(2): 99-127.
- Orallı, L. E. (2014). “Uluslararası Hukukta ve BM Sisteminde Askeri Müdahale Olgusu”, *TESAM Akademik Dergisi*, 1(1): 102-127.
- Öz, D. E. (2011). “Kafkasya’da Patlamaya Hazır Etnik Bomba: Gürcistan’da Özerklik Sorunları”. Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Özel Özcan, M. S. (2019). “2000 Yılı Sonrası Rusya Federasyonu’nda Büyük Güç Statüsünün Sorgulanması”. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 21(2): 184-189.
- Özertem, H.S. (2008). “Gürcistan Krizi Değerlendirme Raporu”, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurulu*, No: 08-03, Ankara

- Öztürk, A. (2009). “Rusya-Gürcistan Krizi: Yerel Bir Çatışma, Küresel Yansımalar”, *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, 4(7): 1-27.
- Öztürk, S. (2013). “Jeopolitiğin Rusya Federasyonu’na Etkilerinin Kuzey Kafkasya-Gürcistan-Güney Osetya Çerçevesinde İncelenmesi”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 9(17): 201-242.
- Petro, N. N. (2008). “Legal Case For Russian Intervention In Georgia”, *Fordham International Law Journal*, 32(5): 1524-1549.
- Sakvarelidze, R. (2010). “Russia and Georgia: The Ways Out Of The Crisis Russia and Georgia: Myths and Reality”. G. Khutsishvili ve T. Gogueliani (Ed.). *International Center on Conflict and Negotiation*. ICCN, Tblis, 7-16.
- Sarıkaya, Y. (2011). “Ağustos 2008 Savaşı Sonrasında Gürcistan Dış Politikası”, *Karadeniz Araştırmaları*, 31(31): 1-16.
- Sönmez, A. S. (2012). “Putin Yönetimi’nin Güney Kafkasya Politikası”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 15(2): 95-116.
- Sönmez, S. (2010). “Moskova’nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası”. *Avrasya Etüdleri*, 37(1): 39-50.
- Şöhret, M. (2012). “Uluslararası Hukukta Diplomatik Tanınma: Güney Osetya ve Abhazya’nın Mevcut Statüsü”. *Uluslararası Kafkasya Kongresi*, 26-27 Nisan 2012, Kocaeli.
- Tanrısever, F. O. (2012). “Rusya’nın Kafkasya Politikası: Sovyet-Sonrası Geri Çekilme Söyleminden Emperyal Müdahaleciliğe”. M. Aydın (Ed.). *Kafkasya’da Değişim Dönüşüm (Avrasya Üçlemesi 3)*. Nobel Yayın, Ankara, 173-199.
- Tellal, E. (2010). “Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu’nun Dış Politikası”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 65(3): 189-236.
- Temizkan, A. ve Shakırov, E. (2017). “Rusya’nın Kafkasya Siyaseti Üzerindeki Stalin Etkisi”. *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 3(2):139-162.
- Tosun, F. (2009). “Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma ve Karışma Kavramlarının Değişen Anlamı”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, (5)9: 90-118.
- Uyar, M. (2018). “Çeçenistan: Siyasi ve Askeri Kısırdöngü”. *Güvenlik Stratejileri*, 14(28):288-301.
- Yapıcı, M. İ. (2007). “Kafkasya’nın Sorunlu Bölgesi: Güney Osetya”. *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları*, 2(3): 71-104.
- Yapıcı, U. (2015). “Kronik: Gürcistan Savaşı Öncesi ve Sonrası”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3): 185-190.

- Yenigün, C. ve Bolat, M. A. (2010). “Gürcistan: Yeni Dünyanın Doğu-Batı Sınırı”, *Dünya Çalışmaları*, 1(3): 457-488.
- Yılmaz, R. (2010). “Bağımsızlık Sonrası Dönemde Rus-Gürcü İlişkileri ve Kırılma Noktaları”. *Avrasya Etüdleri*, 38(2): 21-42.
- Yılmaz, S. (2017). “Güney Kafkasya Raporu”, https://www.academia.edu/34939371/G%C3%BCney_Kafkasya_Raporu_-_2017 (erişim tarihi: 21.01.2021).
- Yılmaz, Ş. (2012). “ABD’nin Kafkasya Politikası”. M. Aydın (Ed.). *Kafkasya’da Değişim Dönüşüm (Avrasya Üçlemesi 3)*. Nobel Yayın, Ankara, 147-171.

Tezler:

- Alsırt, F. (2009). *Bağımsızlık Sonrası Gürcistan’ın Yeniden Yapılanması ve Bu Süreçte Türkiye İle İlişkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ataş, A. (2006). *Rusya Federasyonu ve ABD’nin Güney Kafkasya Politikaları*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Bayatı, H.A.A. (2016). *Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Irak Örneği*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Bostancı Özügurlu, M. (2005). *Soğuk Savaş Sonrası Değişen Dünya Koşulları ve Yeni Uluslararası Konjonktürde ABD’nin Yeri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Ekici, Y. (2017). *II. Dünya Savaşından Bağımsızlığına Kadar Gürcistan (1939-1991)*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ.
- Eroğuz, E. (2016). *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımının Değişen İçeriği: Gürcistan, Ukrayna ve Filistin*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Fazla, H. (2001). *Türkiye’nin Bölgesel Güvenliğinde Gürcistan’ın Yeri*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- İzzetgil, E. (2011). *Rusya’nın Yakın Çevre Politikasında Bir Enstrüman Olarak Etnik Temelli Sorunlar ve Güney Kafkasya*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Jackson, N. J. (2001). *Russian Policy Towards The CIS, 1991-1996: Debates About The Military And Political Involvement In The Moldova-Transdnistria, Georgia-*

Abkhazia And Tajikistan Conflicts. London School of Economics and Political Science, Doktora Tezi, Londra.

- Karabayram, F. (2007). *Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası*. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Keskin, C. (2009). *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Güvenlik Politikaları Bunun ABD-AB ve Türkiye'ye Etkisi*. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Memmedov, A.(2009). *Gürcistan ve Kırgızistan'da Yönetim Değişikliğinin Nedenleri ve Yeni Yönetimlerin Dış Politikaları*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Nizharadze, A. (2018). *Abhazya Sorunu Bağlamında Gürcistan Rusya İlişkileri*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Purtaş, F. (2004). *Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu (1991-2004)*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Ramazanov, N. (2009). *AB Güney Kafkasya İlişkilerinin Hukuki-Siyasi Boyutu*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Şahbazova, İ. (2015). *Uluslararası Hukuk Açısından Rusya'nın Gürcistan Müdahilesi*. Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Yüksek Lisans Merkezi, Yüksek Lisans Tezi, Bakü.
- Taşkın, M. (2006). *Bağımsızlığından Sonra Gürcistan Türkiye İlişkileri*. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Torun, B. A. (2016). *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Gürcistan'da Amerika Birleşik Devletleri-Rusya Federasyonu Rekabeti*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Turgutoğlu, K. (2006). *Rusya Federasyonu'nda Yeltsin ve Putin Dönemlerinde İzlenen Dış Politikaların NATO ile İlişkiler Düzleminde Karşılaştırılması*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

İnternet Siteleri:

- BBC Türkçe, “AB: Savaşı Gürcistan Haksız Yere Çıkardı”,
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/09/090930_georgia_eureport ,(Erişim Tarihi: 28.12.2020).
- BBC Türkçe, “Gürcistan: Tiflis havaalanı vuruldu”,
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/08/080810_georgia_2update.shtml,
 (Erişim Tarihi: 14.01.2021).
- Euronews, “Avrupa, Güney Osetya Savaşı'na Gerekli Tepkiyi Verseydi Rusya Kırım'ı İlhak Edemezdi”, <https://tr.euronews.com/2018/08/09/-avrupa-gurcistan-ve-osetya-savasina-gerekli-tepkiyi-verseydi-rusya-kirimi-ilhak-edemezdi>, (Erişim Tarihi: 14.01.2021).
- Georgian Journal, “BBC: ICC Authorises Russia-Georgia War Crimes Investigation”,
<https://www.georgianjournal.ge/politics/32140-bbc-icc-authorises-russia-georgia-war-crimes-investigation.html>, (Erişim Tarihi: 29.03.2021).
- Gurcu, “Gürcistan’ın Sorunlu Bölgeleri: Güney Osetya Neresi? ”,
<http://www.gurcu.org/guney-osetya-neresi-erdogan-senol-davitadze-icerigi-219.html> ,
 (Erişim Tarihi: 15.12.2020).
- Politika Akademisi, “ Ermenistan- Gürcistan İlişkilerinde Cavahetiye ve Abhazya Demiryolu Sorunları” ,
<http://politikaakademisi.org/2015/01/08/ermenistan-gurcistan-iliskilerinde-cavahetiye-ve-abhazya-demiryolu-sorunlari/>, (Erişim Tarihi: 08.12.2020).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Fatmanur GEÇMEN BEKTAŞOĞLU
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Nenehatun Kız Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi-İİBF-Uluslararası İlişkiler
Tez Konusu	Rus Dış Politikasında Revizyonist Dönem: Gürcistan Müdahalesi Örneği
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
Projeler	AB-Türkiye Genç Sürdürülebilirlik Elçisi Projesi

